

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TARİHİ ÇEVRE KORUMANIN YÖNETSEL
BOYUTU VE YEREL YÖNETİMLERİN
SORUMLULUKLARI: SELİMİYE CAMİİ
ALAN YÖNETİMİ ÖRNEĞİ**

YAŞAGÜL EKİNCİ

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOC. DR. MAHMUT GÜLER

EDİRNE 2009

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAŞAGÜL EKİNCİ tarafından hazırlanan **TARİHİ ÇEVRE KORUMANIN YÖNETSEL BOYUTU VE YEREL YÖNETİMLERİN SORUMLULUKLARI; SELİMİYE CAMİİ ALAN YÖNETİMİ ÖRNEĞİ** Konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 12.-13. maddeleri uyarınca **16.07.2009 Perşembe** günü saat **11.00**'da yapılmış olup, tezin ...*KARARLI*...
OYBİRLİĞİ/OLÇÜLÜĞÜ ile karar verilmiştir.

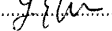
JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doc. Dr. Berkan DEMİRAL	KABUL	<i>Berkan</i>
Yd.Doc.Dr Mahmut GÜLER (Danışman)	KABUL	<i>M. Güler</i>
Yd.Doc.Dr Sennur AKANSEL	KABUL	<i>Sennur</i>

T.C YÜKSEKÖĞRETİM KURULU TEZ MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No **346617**
Yazar Adı / Soyadı Yasagül Ekinci
Uyruğu / T.C.Kimlik No T.C. 25139348892
Telefon / Cep Telefonu / e-Posta 0533 5100335 yasagulekinci@yahoo.com
Tezin Dili Türkçe
Tezin Özgün Adı Tarihi Çevre Korumanın Yönetmel Boyutu ve Yerel Yönetimlerin Sorumlulukları: Selimiye Camii Alan Yönetimi Örneği
Tezin Tercümesi Managerial Aspect of Historical Area Conservation and Responsibilities of Local Governments
Konu Başlıkları Kamu Yönetimi
Üniversite Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm
Tez Türü Yüksek Lisans
Yılı 2009
Sayfa 181
Tez Danışmanları Yrd. Doç. Dr. Mahmut Güler
Dizin Terimleri
Önerilen Dizin Terimleri Alan Yönetimi=Area Management / Kültürel Koruma=Cultural Conservation / Kentsel Koruma=Urban Conservation / Koruma Alanı Yönetim Planı=Conservation Area Management Plan / Edirne Selimiye Camii=Edirne Selimiye Mosque
Kısıtlama / Kısıt Süresi Var 1 Yıl

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının 10.08.2010 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra (a) maddesindeki koşulların geçerli olacağını kabul ve beyan ederim. (Ertelene süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

10.08.2009

İmza:.....

Yazdır

Hazırlayan: Yaşagül EKİNCİ

Tezin Adı: Tarihi Çevre Korumanın Yönetmel Boyutu ve Yerel Yönetimlerin Sorumlulukları; Selimiye Camii Alan Yönetimi Örneği

ÖZET:

Bu çalışmada, ‘‘Kentsel Tarihi Mekânların’’ korunmasının yönetmel boyutu incelenmektedir. Neyi ve neden koruyoruz sorularına verilen cevaplarla başlanan çalışmada, korumanın toplumsal kalkınmanın ve kültürel sürdürülebilirliğin ortasında bir eylem olduğu ortaya konulmuştur. Sonrasında ise korumada yönetmel boyutu oluşturan ‘‘Alan Yönetimi’’ ele alınmıştır.

‘‘Koruma’’ ve ‘‘yönetim’’ gibi iki ayrı temel üzerine kurulu olan alan yönetimi kavramının anlaşılması için, kavramın koruma teorisi içindeki gelişim sürecinin incelenmesi önem arz etmektedir. Ulusal mevzuatımıza 2005 yılı sonunda yapılan yasal değişiklikler ile giren alan yönetiminin, kentsel mekâna uygulanmasına dair bir örnek henüz ülkemizde bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışma içinde alan yönetimi oluşturulması sürecine açıklık getirmek için UNESCO’nun ve iç mevzuatımızın öngördüğu etaplama ve planlamalara birlikte değinilmiştir.

Çalışmanın son aşamasında ise Edirne Selimiye Camii Alan Yönetimi hazırlık çalışmaları, kentsel tarihi alanların korunmasında yönetmel sürece örnek olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alan Yönetimi, Kültürel Koruma, Kentsel Koruma, Koruma Alanı Yönetim Planı, Edirne Selimiye Camii

Prepared by: Yaşagül EKİNCİ

Name of the Thesis: Managerial Aspect of Historical Area Conservation and Responsibilities of Local Governments

Case Study: Selimiye Mosque Area Management

ABSTRACT

In this study, conservation of the historical urban areas is being examined. The area management concept, which is the managerial dimension of the conservation, is being analyzed after presenting that conservation is an activity, stated in the middle of social development and cultural sustainability.

To understand the area management concept which is grounded in both conservation and management, it is important to study the development progress of the concept in the greater theory of the conservation. There is not any implemented example of a conservation area management in Turkey since it has entered our legislation system in 2005. Thus in this study it is being referred to both national law codes and UNESCO acts for clarifying how to constitute area management and area management plans.

In the last phase of the study, the preparatory works of Edirne Selimiye Mosque Conservation Area Management is being analyzed as an example of managerial dimension of a historical urban area conservation progress.

Keywords: Area Management, Cultural Conservation, Urban Conservation, Conservation Area Management Plan, Edirne Selimiye Mosque

İÇİNDEKİLER

ÖZET:	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
RESİMLER LİSTESİ	ix
HARİTALAR LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
1 GİRİŞ	1
1.1 Problem	1
1.2 Amaç	2
1.3 Önem	3
1.4 Kapsam ve Sınırlamalar	4
1.5 Sorunlar	4
1.6 Yöntem	5
1.7 Sunuş Sırası	5
2 TARİHSEL ÇEVRE KORUMA	7
2.1 Korumada Kavramsal Sınıflandırma	8
2.1.1 Tarihsellik ve Kültür Birlikteliği	9
2.1.2 Somut ve Somut Olmayan Kültür Varlığı Ayırımı	11
2.1.3 Somut Kültürel Varlıkların Sınıflandırılması	13
2.1.4 Kültürel Varlıkları Fiziki Yönden Korumada Yaklaşımlar	14

2.1.5	Koruma Uygulamalarının Sınıflandırılması.....	16
2.1.6	Günümüzde Koruma İlkeleri.....	17
2.2	Neden Koruyoruz	18
2.2.1	Tarihi Anlama İsteği ve Gerekliliği	18
2.2.2	Kültürel Sürdürülebilirliğin Sağlanması	19
2.2.3	Toplumsal - Kültürel Kalkınma	20
2.3	Kentsel Tarihi Çevre Korumada Kavramlar.....	22
2.3.1	Kültür Varlığı	22
2.3.2	Kentsel Tarihi Koruma Bölgeleri: Sitler ve Korunma Alanları.....	24
2.3.3	Sit ve Korunma Alanlarının Tespit ve Tescili.....	31
2.4	Kentsel Tarihi Alanları Değerlendirme Ölçütleri.....	31
2.4.1	Kültürel Değerler.....	33
2.4.2	Yapısal Değerler.....	35
2.4.3	Duygusal Değerler.....	36
2.4.4	İşlevsel Değerler.....	36
2.5	Kentsel Tarihi Çevre Korumada Kurumlar	37
2.5.1	Uluslararası Kurumlar	40
2.5.2	Kültürel Miras Korumada Küresel Tarafların Sorumlulukları.....	48
2.5.3	Ulusal Kurumlar	50
2.5.4	Yerel Yönetimler.....	53
2.5.5	Sivil Toplum Kuruluşları	58
2.6	Korumanın Finansmanı	61
2.6.1	Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasına Yapılan Katkılar.....	62
2.6.2	Taşınmaz Kültür Varlığı Maliklerine Tanınan Bağışlıklar ...	66
2.6.3	Başbakanlık Tanıtma Fonu.....	67

	2.6.4	Özel Sektör Kaynakları	67
	2.6.5	Turizm İlişkili Kaynaklar ve Koruma	68
	2.6.6	Koruma Sektörüne Yeni Kaynaklar Yaratılması	69
3		ALAN YÖNETİMİ: KENTSEL KORUMADA YÖNETSEL BOYUT ..	71
3.1		Alan Yönetimi Kavramı	72
	3.1.1	Yönetim Alanı	73
	3.1.2	Alan Yönetimi	74
	3.1.3	Alan Yönetiminde Amaç ve İlkeler	75
	3.1.4	Alan Yönetimi İlkelerine Ait Bazı Çekinceler	78
3.2		Korumanın Teorik Gelişimi ve Alan Yönetimine Yöneliş.....	79
	3.2.1	Üslup Birliği Akımı.....	80
	3.2.2	Romantik Akım	81
	3.2.3	Tarihi Restorasyon Akımı	81
	3.2.4	Çağdaş Restorasyon Kuramı ve Atina Konferansı.....	82
	3.2.5	II. Dünya Savaşı Sonrası	83
3.3		Günümüzde Koruma ve Alan Yönetimi.....	87
3.4		Ulusal Koruma Mevzuatında Alan Yönetimi.....	88
	3.4.1	Alan Yönetimi Hedefleri.....	90
	3.4.2	Alan Yönetimi Birimleri	91
3.5		Alan Yönetiminde Planlama.....	94
	3.5.1	UNESCO Uygulama Rehberine Göre Yönetim Planları	95
	3.5.2	Ulusal Mevzuatta Göre Yönetim Planı	96
	3.5.3	Yönetim Planları ve Ulusal Mevzuattaki Diğer Planlar.....	101

4	EDİRNE SELİMİYE CAMİİ VE KÜLLİYESİ ALAN YÖNETİMİ.....	105
4.1	Edirne ve Tarihi Kent Merkezi'nin Kültürel Bileşenleri.....	105
4.1.1	Tarihçe.....	105
4.1.2	Tarihi Kent Merkezi.....	107
4.1.3	Kentin Fiziki ve Coğrafi Konumu.....	110
4.1.4	Selimiye Camii.....	111
4.2	Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi Çalışmaları.....	115
4.2.1	Alan Yönetimi'nin Dayanakları.....	118
4.2.2	Alan Yönetiminin Oluşturulmasında İzlenen Yöntem.....	119
4.2.3	Selimiye Cami ve Külliyesi Yönetim Alanı.....	123
4.2.4	Alandaki Kültürel Değerler.....	125
4.2.5	Alanın Kültürel Öneminin Tespiti.....	129
4.2.6	Alt Bölge Analizleri.....	129
4.2.7	Alandaki Tarafların Tespiti:.....	132
4.2.8	Alan Yönetimi Birimleri.....	134
4.2.9	Yönetim Planı.....	136
4.2.10	Alan Yönetimi Oluşturma Sürecinin Yönetimi.....	139
4.3	Karşılaşılan Sorunlar.....	143
4.3.1	Birinci Dönem.....	143
4.3.2	İkinci Dönem.....	146
5	SONUÇ.....	148
	KAYNAKÇA.....	152

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil-1: Korumada Kavramsal Sınıflandırma	9
Şekil-2: Sit Alanı ve Etkileme Geçiş Bölgesi İlişkisi	29
Şekil-3: Anıt Eser ve Korunma Alanı İlişkisi	29
Şekil-4: Yönetim Alanı ve Alana Etki Eden Unsurlar	73
Şekil-5: Kent Siti ve Yönetim Planına Konu Olan 'Alan Yönetimi Sınırı'	102
Şekil-6: Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi Planı	113
Şekil-7: Edirne Selimiye Camisi Enine Kesit	114

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo-1: 1978 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesine Giren İlk Kültürel Varlık ve Alanlar	42
Tablo-2: Dünya Mirası Listesinde Yer Alan Varlıklarımız	43
Tablo-3: Dünya Mirası Ön Listesinde Yer Alan Varlıklarımız	44
Tablo-4: Yönetim Planı İçeriği	99
Tablo-5: UNESCO Başvuru Dosyası Çalışmaları	117
Tablo-6: Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi Oluşturulurken Takip Edilen Yöntemin Kaynakları	121
Tablo-7: Yönetim Alanında Bulunan ve Alan Sınırına Komşu Olan Tescilli Yapılar	128
Tablo-8: Yönetim Alanı Alt Bölgeler Çalışması	131
Tablo-9: Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi Kurulları	135
Tablo-10: Selimiye Camii ve Külliyesi Yönetim Planı Taslağı	138

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa No
Resim-1: Somut Kültürel Miras	13
Resim-2: Somut Olmayan Kültürel Miras	13
Resim-3: Taşınır Kültürel Varlık	13
Resim-4: Taşınamayan Kültürel Varlık	13
Resim-5: Topkapı Surları Restorasyonu İstanbul	16
Resim-6: İnci ve Dutlu Sokakları Sağlıklaştırma Projesi, Altındağ	16
Resim-7: Çin Seddi	25
Resim-8: Cam Minaresi, Afganistan	26
Resim-9: Makedonya Kulesi Kentsel Arkeolojik Siti, Edirne	28
Resim-10: Eski Edirne Tren İstasyonu	37
Resim-11: Kent İçi Yolların Kesiştiği Bir Noktada Kolezyum, Roma	38
Resim-12: ‘‘Kitsch’’ olarak adlandırılan bir yapı, Edirne	68
Resim -13: Selimiye Camii	115
Resim-14: Edirne Saraçlar Caddesindeki Aşıklar Çeşmesi	147

HARİTALAR LİSTESİ

Sayfa No:

Harita-1:	Tarihi İstanbul Yarımadası Koruma Planı Sınırları	39
Harita-2:	Kaleiçi, Eski İstanbul Caddesi ve Selimiye Camii'nin Konumu	107
Harita-3:	Edirne'nin Balkanlar ve Anadolu Arasındaki Konumu	109
Harita-4:	Edirne'nin Marmara Bölgesi İçindeki Konumu	109
Harita-5:	Selimiye Camii ve Külliyesi Sit Alanı	110
Harita-6:	Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetim Sınırı	122
Harita-7:	Yönetim Alanındaki Başlıca Vakıf Eserleri	123
Harita-8:	Yönetim Alanındaki İdari Kurumlar	124
Harita-9:	Yönetim Alanındaki Sivil Tescilli Varlıklar	124
Harita-10:	Yönetim Alanı Alt Bölgeleri ve Alana Doğu'dan Komşu olan Bölgeler	127
Harita-11:	Altın Üçgen: Selimiye Camii, Üç Şerefeli Camii ve Eski Camii	142

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
HEREIN	Avrupa Kùltürel Network
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (The International Council on Monuments and Sites)
KİP	Koruma Amaçlı İmar Planı
KHK	Kanun Hükümünde Kararname
KUDEB	Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları
KTVK Kanunu	Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
KTVKYK	Kùltür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Co-operation and Development)
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TODAİE	Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TREDAŞ	Trakya Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
UN	Birleşmiş Milletler (United Nation)
UNECE	Avrupa için Birleşmiş Milletler Ekonomik Komisyonu (United Nations Economic Commission for Europe)
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kùltür Kurumu (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
WB	Dünya Bankası (World Bank)
YKY	Yeni Kamu Yönetimi

Yasa Maddeleri İçin Uygulanan Kısaltmalar:

Metinler içinde kaynak olarak kullanılan yasa, yönetmelik ve kararnameler için kısaltmalar (???\!!!-ccc) Şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre:

‘‘???’’ iŐaretli alanlar: Bahsi geçen kanun, yönetmelik veya kararnamelerin sayısını göstermektedir.

‘‘!!!’’ iŐaretli alanlar: İlgili maddeyi göstermektedir.

‘‘ccc’’ iŐaretli alanlar: İlgili maddenin paragraflarını belirtmektedir.

rnek:

(2863\7-2) 2863 Sayılı Kanunun 7. Maddesinin 2. Fıkrası

(26006\3-c) 26006 Sayılı Yönetmeliğın 3. Maddesinin c Fıkrası

1 GİRİŞ

1.1 Problem

Tarihsel ve kültürel koruma, toplumların tarih ve kültür kodlarının korunması eylemidir. Koruma nedir? Sorusunun ele alınmasının hemen sonrasında ‘‘tarihsel olan ve kültürel olan’’ın Nasıl?, Neden? korunacağı sorunsalları, Anadolu, Mezopotamya, Balkanlar ve Kafkaslar gibi farklı tarih katmanları arasından süzülüp gelmiş, çok çeşitli ve farklı kültür birikimine sahip olan alanlarda çözümü en kısa sürede ve acilen gereken konuların başında gelmektedir.¹

Son yıllarda artan çabalar neticesinde birçok kentsel kültürel alanda koruma, kurtarma ve düzenlenme sürecine girilmiştir. Kültürel ve sosyo-ekonomik yetersizlikler nedeni ile çoğu kez bu çalışmalar güçlüklerle ve uzun zaman dilimlerinde bitirilmektedir. Korumaya yönelik çalışmalarda vakit ve kaynak israfı sadece ekonomik yetersizliklerden kaynaklanmamaktadır.

- Toplumsal koruma bilincindeki yetersizlik,
- Karar alıcı kurumlar arasındaki yetki çatışma ve çelişkileri
- Korumada sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği
- Yetişmiş teknik eleman yetersizliği,
- Yerel ve uluslararası kurumlar arasında koordinasyon sorunları,

gibi unsurlar kentsel koruma alanları ile ilgili tüm süreçlerde en çok karşılaşılan sorunlar arasında bulunmaktadır.

Koruma kısa süreli, geçici, göz ardı edilebilir veya uygulamasının keyfiyete bırakabileceği bir çalışma alanı değildir. Bu nedenle ve yukarıda sayılan sorunlar nedeni ile korumanın aksamaması için koruma yönetimine 1980’li yıllardan itibaren ‘‘Alan Yönetimi’’ modeli getirilmiştir. Model, 19 ve 20. yüzyılın felsefi, sanatsal ve

¹ Doğal varlıkların korunması konusunun önemi yadsınmamakla birlikte bu çalışmanın kapsamının sadece ‘‘Tarihsel ve Kültürel’’ varlıkların korunması olduğu hatırlatılır.

yönetmel tüm birikimlerinin sonucunda varılan bir yönetmel sistemdir ve günümüzde dinamik korumayı sağlayan bir yöntem olarak gelişmiş batı ülkeleri tarafından kullanılmaktadır. Korumada ‘alan yönetimi’ ışığında, yerel ve uluslararası mekanizmaların, ‘Selimiye Camii Alan Yönetimi’ oluşturma sürecini nasıl etkilediği çalışmanın temel problemini teşkil etmektedir.

1.2 Amaç

Bu çalışma kentlerdeki ‘Tarihi Çevre Korunmanın Yönetmel Boyutu ve Alan Yönetimi’ni irdeleme amacı ile hazırlanmaktadır. ‘koruma’ ve ‘yönetim’ gibi iki ayrı temel üzerine kurulu olan çalışmanın ilk ayağı sayılan ‘koruma’ kavramı koruma kültürü, korumada kurumlar ve finansman gibi birçok farklı bileşeni ile birlikte verilmeye çalışılmıştır.

Korumanın farklı bileşenleri ile birlikte nasıl sürdürüleceği sorunsalı çerçevesinde bu çalışmada ‘korumanın yönetmel’ mekanizmaları da incelenmeye çalışılacaktır. İnsan yaşantısı ile ilgili her alanda basit, karmaşık, düzenli yâda başarısız olsun bir tür yönetimsel süreç muhakkak bulunmaktadır. Çoğu zaman farkına varmadan verdiğimiz her karar, uyduğumuz her yasa yada uyguladığımız her plan bir yönetimsel sistemin ürünüdür. Kültürel koruma uygulamaları gibi bir konunun ise yönetmel sisteme bağlı olmayan anlık kararlar ile idare edildiği düşünülemez.

Kentsel tarihi alanlardaki koruma eylemlerinin yönetimi günümüzde ‘Alan Yönetimi’ sistemi ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Türkiye’de sürekli tartışma ve eleştirilere hedef olan ‘İstanbul Tarihi Yarımada’da alan yönetimi oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak ‘alan yönetimi’ oluşturulamamış bir koruma sistemi niteliği gösteren ‘İstanbul Tarihi Yarımada’ dışında, kentsel alanda örneği bulunmayan ‘alan yönetimi’nin bu çalışmada tanımlanması amaçlanmaktadır.

Alan yönetimi çalışmalarının yürütülmesindeki standart ve yöntemler nedeni ile koruma uygulamalarımız, daha fazla uluslararası çevre ve normların etkisi altına girmektedir. Yerel ve ulusal alanda yapılan çalışmaların UNESCO gibi uluslar üstü kurumlar tarafından tanınması ve bu yolla koruma işlevinin daha aktif ve etkin şekilde düzenlenmesi söz konusudur. Öte yandan alan yönetimini oluşturma ve

yürütme sorumluluğu genel hatları ile yerel yönetimlerde bulunmaktadır. Bu bağlamda bir taraftan koruma uygulamaları uluslararası normların etkisi altına girmekte diğer taraftan ise yerelleşmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı; alan yönetimi gereğince, sağlanmaya çalışılan eşgüdüm ve işbirliğinin, kentsel koruma süreci ve kentsel korumada uluslararası normları sağlamadaki etkisini, ‘‘Edirne Selimiye Camii Alan Yönetimi’’ oluşturma çalışmaları örneği üzerinden okumak ve ortaya koymak olacaktır.

1.3 Önem

Bazı dönemlerde göz ardı edilen tarihsel mekân bilinci, son yıllarda tekrar önem kazanmıştır. Tarihin önemini kavrayan uluslar, tarihsel ve kültürel değerleri korumanın ve yaşatmanın yollarını aramakta ve tartışmaktadır.

Hem ulusal hem de uluslararası kurumların katıldığı koruma çalışmalarında, kentsel mekânların tarihsel, kültürel, sosyal ve ekonomik her yönden en iyi şekilde tanımlanması ve korunmasının sağlanması için karar alma ve yürütme süreçlerinin yönetimi çok önemlidir. Bu açıdan koruma sürecini yönetme eylemlerinin adı olan ‘‘alan yönetimi’’nin iyi anlaşılması, niçin, nasıl ve hangi kurumlarla oluşturulacağı ve hangi yöntemlerle uygulanacağı tespitini önem arz etmektedir.

Alan yönetimi, koruma eyleminin süreklilik gerektiren özelliği nedeni ile, bir sonuç olmaktan ziyade bir süreci yönetmektir. Değişime açıklığı ve aynı zamanda süreklilik gerektirdiği için alan yönetimi sistemi dolayısı ile de bu çalışmanın örnek eylemini oluşturan ‘‘Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi’’ önümüzdeki yıllarda değişecek ve güncellenecektir. Buna karşın ülkemizde ‘‘koruma’’ ve ‘‘alan yönetimi’’ ile ilgili bilgilerin kullanıldığı ve uygulamaya döküldüğü ilk kentsel alan olan Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi’nin oluşturulması sürecinin incelemesi önemlidir. Teorideki bilgilerin ve görüşlerin, Türkiye’de bir yerel yönetim tarafından ilk kez pratiğe aktarılması ve bu aktarım sırasındaki aşama ve sorunların tespitinin, mevzuat gereği alan yönetimi oluşturmak zorunda olan diğer yerel yönetimlere örnek oluşturacağı da düşünülmektedir.

1.4 Kapsam ve Sınırlamalar

Çalışmanın konusunu oluşturan ‘‘Tarihsel Çevre Korumanın Yönetmel Boyutu’’, koruma yazınında üst başlık olarak karşımıza çıkan; ‘‘Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması²’’ şeklindeki kavramının sadece bir yönünü oluşturan; ‘‘Kültürel Olanın Korunması’’ bölümü temel alınarak işlenecektir. Doğal çevrenin korunması başlı başına bir çalışma konusu olması nedeni ile bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Öte yandan kentsel tarihi bir merkez olan ‘‘Edirne Selimiye Camii Alan Yönetimi’’ çalışmalarının örnek olarak incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, ‘‘Tarihsel Çevre Korumanın Yönetmel Boyutu’’nun işlendiği bu çalışma, ‘‘somut olan kentsel kültürel varlıkların’’ korunması ile sınırlandırılmıştır. Somut olmayan kültürel varlıklar ve korunmaları başlı başına farklı bir araştırma konusu olması sebebi ile bu çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Araştırmada, yüzlerce farklı tarihsel ve kültürel koruma alanının, tanımlanması, planlanması ve yeniden yapılandırılması çalışmalarının yürütüldüğü Türkiye’de incelenen konu kapsamında zamansal ve maddi sınırların etkisi ile sadece Edirne Selimiye Cami örneği incelenmiştir.

1.5 Sorunlar

‘‘Korunması Gerekli Tarihi Değer’’ler bağlamında yasa, kararname, uluslararası sözleşmeler, yönetmelikler vb. yürürlükteki mevzuatta; *Kültür Varlığı, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı, Anı, Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eser. Kültür Malı, Tarihi Anı, Arkeolojik Eser, Bina Grupları, Eski Eser. Arkeolojik Buluntu, Milli Saray, Sivil Mimarlık Örneği, Korunması Gerekli Cephe, Koruma Alanı. Sit, Yapı Topluluğu, Bina Grubu, Ören Yeri, Anıtsal Si, Kentsel Sit, Tarihi Sit, Arkeolojik Sit, Çevre Koruma Alanı, Özel Çevre Koruma Bölgesi, Arkeolojik Alan, Arkeolojik Kazı Alanı. Ören Yeri v.b.* çok sayıda korunması gerekli ‘‘kültürel’’ varlık tanımı kullanılmaktadır.

² Koruma yazınında ve mevzuatında korumanın genel çerçevesini gösteren ‘‘Kültürel ve Doğal Koruma’’ kavramının geniş kullanım bulduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi, bir tanım ve kavram çeşitliliği ile karşı karşıyayız. Bu çeşitlilik zaman zaman küçük anlam kaymaları yoluyla önemli ‘‘kavram karışıklıklarına’’ yol açabilmektedir (DTP, 1997:3). Kavram kargaşasını engellemek ve konunun en iyi şekilde anlaşılmasını sağlamak amacı ile üzerinde fikir birliği oluşmuş kavramların vurgulanmasının daha doğru bir yöntem olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda, çalışma içinde ‘‘kentsel tarihi alanlar’’ ile ilgili olan kavramlara daha geniş yer verilmiştir.

Yapılan araştırma sırasında Türkiye’de koruma yazınında ki birçok kavramın, yasa veya yönetmeliklerde bulunmadığı için, daha çok Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun (KTVKYK) ilke kararları veya uluslararası sözleşmelerde geçen tarif ve tanımları ile yer aldığı görülmüştür.

1.6 Yöntem

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın, koruma kavramının irdelenmesine yönelik ilk bölümünde kaynak taraması yapılmıştır. Kütüphaneler ve veri tabanları taranarak erişilen kitap, makale, dergi gibi yayınlardan derlenen bilgiler ışığında ilk bölüm oluşturulmuştur.

Alan yönetiminin irdelendiği ikinci bölümde ise kaynak taraması yöntemi yanında yoğun şekilde uluslararası ve ulusal mevzuat kullanılmıştır.

Örnek olarak Edirne Selimiye Camii Alan Yönetimi oluşturma sürecinin incelendiği son bölümdeki veri ve bilgilerin derlenmesin de ise kaynak taraması yanında yapılan gözlemlere de öncelik verilmiştir. Çalışmada objektif ve ussal yaklaşımlar sergilemeye çalışılmıştır.

1.7 Sunuş Sırası

Çalışmanın ilk bölümünde sırası ile kültürel koruma kavramı, korumanın nedenleri, kentsel tarihi çevre korumada kültür varlıkları ve koruma alanları, kentsel korumada kurumlar ile son olarak korumada finansal kaynaklar incelenmiştir.

İkinci bölümde kentsel korumanın yönetsel boyutu olarak 1980 sonrası ortaya çıkan ve 2000 yılı sonrası yaygın olarak uygulanmaya başlanılan alan yönetimi

kavramı ele alınmıştır. Alan yönetiminin oluşumunu sağlayan dinamikler ile birlikte koruma teorisi dâhilinde tarihçesine değinilmiştir. Bölüm içinde Türkiye’de alan yönetiminin mevcut kentsel koruma sistemine nasıl uyum sağlayacağını gösteren ulusal mevzuat ve uyum sağlanmasında araç olarak gösterilen ‘yönetim planı’ kavramı açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın son aşamasında 2007-2009 yılları arasında Edirne Belediyesi tarafından yürütülen Selimiye Camii Alan Yönetimi oluşturma çalışmaları verilmiştir. Bölüm içindeki veriler ana hattı ile birebir görüşmeler ve yapılan toplantı ve çalıştaylara katılarak derlenmiş ve gerek tarihi sıralama gerekse içerik bazında ayrıntılı olarak verilmeye çalışılmıştır.

2 TARİHSEL ÇEVRE KORUMA

Tarihsel çevre korumanın yönetsel boyutunun ele alınması öncesinde ‘‘tarihsel’’, ‘‘çevre’’ ve ‘‘koruma’’ kavramlarına kısa da olsa açıklık getirmek gerekmektedir.

Tarihsel sözcüğü, genel olarak geçmiş dönemlerden kalan, tarih ve sanat açısından değer taşıyan nesnelere için kullanılır.

Tarih, en genel ve objektif anlamıyla, zamanın insanoğluna ait faaliyetleri içeren bölümü şeklinde ifade olunabilir. Söz konusu faaliyetleri ister olaylar, isterse de somut nesnelere halinde ele alalım, göze çarpan husus ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarla imkanların diyalektik bir süreci zorunlu ve kaçınılmaz kıldığıdır. Başka bir deyimle, olaylar ve nesnelere birbirini etkileyerek, 180 dereceye kadar varabilen bir sav- karşı sav ilişki sistemi içerisinde hem sürecekler hem de değişeceklerdir. Böylece, tarihi daha geniş bir açıdan, zamanın akışı içerisinde insanoğluna ait faaliyetlerin diyalektik gelişimiyle oluşan dinamik bir süreç- diye tanımlamak daha doğru olacaktır (Özer, 1993).

İnsanoğlunun oluşumundan başlayarak günümüze kadar geçen zaman sürecinde tüm aşamaların oluştuğu fiziki mekâna genel anlamda çevre denilmektedir. *Çevre, tarihi süreç içinde toplum bilincini yaratan bir kültür kavramı olarak ele alındığında, insan-doğa ilişkisi değişen ve yeniden oluşan ve bunu gerçekleştiren halka özgü doğal-yapay her türlü öge ve etmenlerin bütünüdür.* (Livtopuz, 1988, Aktaran; Bildiş, 2006: 3). Üzerinde zaman içinde geçirdiği kültürel süreçlerin kalıntılarını taşıyan çevreler ise tarihi çevreler olarak tanımlanabilir.

Korumak, sözlük anlamı olarak ‘‘Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek, vikaye etmek, sıyanet etmek’’ olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, Türkçe Büyük Sözlük). Türk Dil Kurumu’nun, Kentbilim Terimleri Sözlüğü’nde ise **koruma**; ‘‘Kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağbilimsel ve yapıtasarcılık değerleri yüksek yapıtlarla, anıtların ve doğa güzelliklerin -kentte bugün yaşayanlar gibi- gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında

güvence altına alınması'' olarak tanımlanmaktadır. Mete Tapan'a göre ise (Tapan 2007: 44) **koruma**; *doğa veya kültür varlıklarını gelecek nesillere aktarabilmek için gerekli her türlü ekonomik, fiziksel (teknik), sosyal, bilimsel çabayı gösterme işlemidir.* Koruma işleminin ana hatlarını tanımlayan bu açıklama ulusal ve uluslararası birçok kurum tarafından kabul edilen ''koruma'' işleminin kısa ve net bir tanımı sayılabilir.³ Öte yandan ulusal mevzuatımızda 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda (KTVK Kanunu) "koruma" ve "korunma" birlikte ele alınarak; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri olarak tanımlanmıştır (2863\3-4).

2.1 Korumada Kavramsal Sınıflandırma

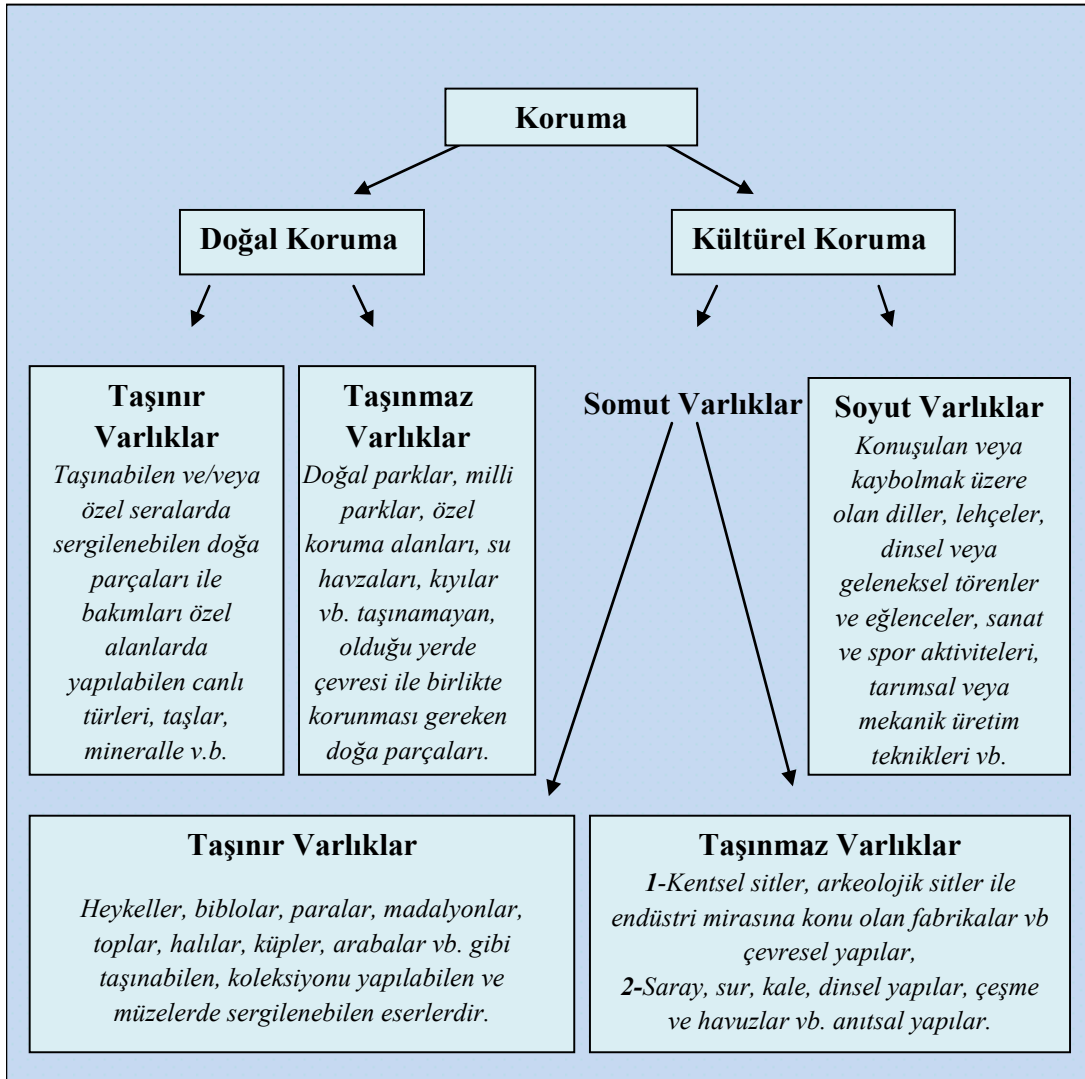
Koruma uygulamaların tümü korunan varlığın özellikleri göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Bu nedenle varlığın, sahip olduğu özellikleri, nerede nasıl ve niçin korunacağına yönelik yöntemlerin belirlenmesinde etkilidir. Koruma yöntemlerinin belirlenmesi çalışmalarının kolaylaştırılması için teknik olarak varlıkların tasnifinin yapılması gerekmektedir. Bilimsel çalışmaların esasını oluşturan tasnifleme, korunan varlıklar içine geçerlidir.

Korunan varlıkların sınıflandırılmasında ilk olarak varlığın, doğa ürünü mü yoksa insan ürünü mü olduğuna bakılmaktadır. Bu ilk aşamadan sonraki sınıflandırma da ayrımlar, varlığın fiziksel özellikleri, taşınabilirliği, saklanabilirliği ve bulunduğu yer gibi farklı özellikleri göz önünde bulundurularak yapılmaktadır.

Sınıflandırma esnasında kimi zaman varlığın kültürel mi tarihsel mi olarak adlandırılacağı, somut-somut olmayan ayırımında hangi kriterlerin göz önünde bulundurulacağı gibi farklı sorularla da karşılaşılmaktadır.

³ Türkiye'nin taraf olduğu, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme ve Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme'deki, ''koruma'' olgusu Tapan'ın tanımlaması ile paralellik göstermektedir.

Şekil 1: Korumada Kavramsal Sınıflandırma

Yaşagül Ekinci, 2009

2.1.1 Tarihsellik ve Kültür Birlikteliği

Günümüz koruma literatüründe “**tarihsel ve kültürel**”in “ne olduğu” yönünde bir üslup birliğine ulaşılmıştır. Gerek ulusal gerekse de uluslararası örgütlerin “tarihsel ve kültürel varlıkların korunması” kapsamındaki belgeleri incelendiğinde “tarihsel ve kültürel” korumaya konu olan varlıkların tanımlarının ayrıntılı bir şekilde verildiği ve bu tanımların geniş çevrelerce kabul gördüğü

anlaşılmaktadır⁴. Sözkonusu tanımlamaların ortak noktasında ise ‘‘kültürel’’ olanın aynı zamanda ‘‘tarihsel’’ olduğudur. 2863 sayılı KTVK Kanunu ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası belgelere baktığımızda ‘‘kültür varlığı’’ ölçütleri arasında ‘‘tarihsel’’ olma ölçütü en üst sıralarda gelmektedir⁵. Diğer bir deyişle her iki kavram birbiri ile örtüşmektedir.

Öte yandan özellikle Toplum Bilim ve Mimarlık ile ilgili güncel birçok platformda ‘‘mimarlar, kent plancıları ve karar alıcı mekanizmaların *verdiği her kararın, bir parça kâğıdın üzerine çizdikleri her çizginin kültürel olduğu*’’ (Brecknock, 2008) şeklinde söylemler bulunmaktadır. Bu tür söylemlerin ilk bakışta kültürel olanın ‘‘tarihsel’’ olan varlıklarla birlikte anılmasına karşı çıktığı düşünülebilir. Hatta bu tür söylemler de kapsamına bakılmaksızın her türlü faaliyetin bir ‘‘sanat’’ veya ‘‘kültür’’ eseri gibi kabul edildiği anlamı çıkarılsa da Brecknock’un; *Köprüler olsun, yollar olsun, ulaşım sistemleri olsun, inanyorum ki bunların hepsinde, inşa edilen her şeyin kültürel bir yüzü vardır. Kültür, yaptığımız her şeyin temelini oluşturur. Bir binaya olan yaklaşımımız, yeni kültürel bir faaliyete olan yaklaşımımız, hepsi bizim taşıdığımız **kültürel birikim** ile değer kazanır* (Brecknock, 2008) şeklindeki sözlerine bakıldığında aslında kültürel birikim ile kastedilenin ‘‘tarihsel’’ olmayı gerektirdiği anlaşılabilir.

Castells’in, toplumsal hareketler ve örgütlenmeler ile ilgili olarak Ince’ye verdiği söyleşisinde belirttiği gibi; *Tarihin bir yönü yoktur. Tarihin bizim kavradığımız dışında bir anlamı yoktur. Tarih bizim dışımızda değildir* (Castells, Ince, 2006:73). Yani etrafımız, yaşam alanlarımız, kentlerimiz dâhil insan elinin değdiği her coğrafya biraz ‘‘tarihsel’’ ve biraz da ‘‘kültürel’’dir diyebiliriz.

DPT’nin 1997 yılında geniş çaplı idari ve akademik katılımı hazırladığı ‘‘Ulusal Çevre Eylem Planı’’nda da koruma kavramı içinde biraz da teknik bir yaklaşımla ‘‘kültürel değer’’ ve ‘‘tarihi değer’’ ayırımına hiç gerek olmadığı vurgulanmıştır. Planda; *‘‘korunması gerekli doğal, tarihi ve kültürel değerler’’*

⁴ Dipnot 2’de sayılan uluslararası sözleşmelerin korunması gereken ‘‘Tarihsel ve Kültürel’’ kavramlara getirdiği açıklama ve betimlemeler hemen hemen aynı içeriktedir.

⁵ Bu konu ilerleyen sayfalarda ‘‘Kentsel Tarihi Alanları Değerlendirme Ölçütleri’’ başlığı altında Bölüm; 2.3.4.’de ayrıntılı olarak incelenmiştir.

kavramı içindeki ‘‘tarihi değer’’ ve ‘‘kültürel değer’’ ayırımı gereksizdir, Çünkü, her ‘‘korunması gerekli tarihi değer’’ aynı zamanda bir ‘‘kültürel değer’’dir ve ‘‘tarihi’’ olmayan ‘‘kültürel değerlerin’’ korunması konu dışıdır. denilmektedir (DPT, 1997:2).

Yukarıda gerek entelektüel gerekse de teknik açılardan açıklanmaya çalışıldığı üzere çalışmanın bundan sonraki kesiminde ‘‘kültürel varlık’’ veya ‘‘kültürel değer’’ kavramları kullanılacak ve ‘‘kültürel’’ ile ‘‘tarihsel’’ ayırımına gidilmeyecektir.

2.1.2 Somut ve Somut Olmayan Kültür Varlığı Ayırımı

Kültürel mirasa konu olan varlıklar kendi içinde ‘‘somut kültürel varlıklar’’ ve ‘‘somut olmayan kültürel varlıklar’’ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Somut kültürel varlıklar UNESCO, 1972, Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Madde:1’e göre; anıtlar, yapı gurupları ve sitlerdir. Anlaşılacağı üzere somut kültürel varlıklar ana hatları ile gözle görülebilen, fiziksel madde temelli varlıklardır. Somut olmayan varlıklar ise UNESCO, 2003, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, Madde:2’ye göre; toplulukların, gurupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelmektedir. Aynı maddeye göre kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan miras, toplulukların ve gurupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur.

‘‘Kültürel koruma kavramı’’ çok yakın geçmişe kadar sadece ‘‘korunması söz konusu olan’’ın ‘‘maddi/somut olarak var olması’’ gerektiği düşüncesine dayanılarak somut varlıkların korunması ile sınırlı tutulmuştur. UNESCO başta olmak üzere uluslararası kurumların, somut olmayan kültür varlıklarının (Intangible Heritage) küreselleşmenin ve modernizmin baskısı altında yok olmasının

engellenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması için başlattıkları koruma çalışmaları⁶ ile bu kanı günümüzde değişmektedir.

1997 yılında DPT tarafından hazırlanan Ulusal Eylem Çevre Planından bu konu ile ilgili olarak aşağıda verilen bölüm “kültürel koruma” işleminin, en azından ülkemizde, gerçekte çok yakın zamana kadar sadece somut varlıkların korunması ile sınırlı kabul edildiğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Planda; *Koruma bağlamında “değer”, “varlık”, “zenginlik” ya da “miras” kavramları esas olarak fiziksel madde, obje temellidir... Ayrıca, “koruma”, maddenin aşınması, çürümesi, çözülmesi, yıkılması ve yok olmasına karşı alınmış bir tavır olduğu için, maddi olmayan “kültürel değerler” konu dışında kalmaktadır* (DPT, 1997:2) denilmektedir. Bu sözlerin Plan’ın hazırlık aşamasındaki Çalışma Grubu tartışmalarında bu şekilde kabul görmesi ve korumanın sadece “maddi kültürel varlıklar için sözkonusu olduğu” şeklinde yazıya dökülmesi o günün şartları altında normal sayılabılmıştır.⁷

Günümüzde koruma ile ilgili tüm ulusal ve uluslararası kurumlar, kültürel varlıkların korunması işlemlerinin “somut” ve “somut olmayan” her iki tür kültür varlıklarını da kapsadığı hususunda fikir birliği içindedirler. Her iki tür kültür varlığı da, yıpranma ve yok olma tehlikesiyle karşılaştıkları tüm coğrafyalarda; -özellikle de- küreselleşme sürecinde edilgen kalan, gelişme adına ekonomik ve sosyo-kültürel

⁶ UNESCO, 32. Genel Kurul Toplantısında (29 Eylül-17Ekim 2003, Paris), “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”ni kabul etmiştir. Sözkonusu sözleşme öncesinde UNESCO; 1989 yılında “Geleneksel Kültürlerin ve Folklorun Korunması İçin Öneriler”i, 2001 yılında “Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi”ni ve 2002 yılında ise İstanbul’da yapılan Kültür Bakanları 3. Toplantısında “Somut Olmayan Kültür Varlıklarının Korunması İstanbul Deklarasyonu”nu kabul etmiştir. 2008 yılında ise yine İstanbul’da yapılan UNESCO Somut Olmayan Kültürel Varlıklar Toplantısında 2001, 2003 ve 2005 yıllarında UNESCO tarafından ilan edilen toplam 90 adet somut olmayan kültür varlığı “İnsanlığın Somut Olmayan Kültür Varlıkları Temsil Listesi” olarak ilan edilmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bakınız;

http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=34325&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html) Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, TBMM’nin 19.01.2006 tarihli oturumunda oy birliği ile kabul edilmiştir. “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun” (No: 5448) 21 Ocak 2006 tarih ve 26056 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁷ Plan’ın hazırlanması aşamasında maddi ve maddi olmayan kültür varlıkları ayırımına dikkat çekildiği ancak “kültürel korumanın” “maddi olmayan kültürel varlıkları”ni kapsamadığı şeklindeki kanının kabul gördüğünü gösterir madde “NOTLAR” başlığı altında bulunmaktadır. Bakınız: Ulusal Çerçeve Eylem Planı-Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması, (1997), T.C. DPT, Yayına Hazırlayan: Raşit Raci Bademli, Ankara, s:45

kalkınma çalışmaları ile boğuşan ve bu nedenle kendine ait kültürel varlıklarını bilinçli veya bilinçsizce tehlikeye atan gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde, koruma kapsamına girmektedirler.

Resim-1:
Somut Kültürel Miras:
Ahmet Yasevi Türbesi, Kazakistan
Kaynak: <http://whc.unesco.org/en/list/1103>

Resim-2:
Somut Olmayan Kültürel Miras:
Meddah, Türkiye
Kaynak: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?RL=80>

2.1.3 Somut Kültürel Varlıkların Sınıflandırılması

Korunan somut varlıklar, “taşınır veya taşınmaz” olmasına bağlı olarak “nesnel varlıklar” veya “çevresel varlıklar” ayrımına tabi olmaktadır.

Korunması gerekli “doğal değerler” için de sözkonusu olan bu son ayırıma göre taşınır değerler; taşınarak nesne ya da nesne grupçukları halinde müzelerde korunabilirken, taşınmaz doğal ve tarihi değerler “alan”, “bölge”, “çevre” ya da “sit” olarak buldukları yerlerde korunmak durumundadırlar.

Resim-3:
Taşınır Kültürel Varlık:
Antik Mısır Objesi, Sudan Milli Müzesi
Kaynak: ©Vorontzoff, Alexis N. /Unesco

Resim-4:
Taşınmayan Kültürel Varlık:
Tarihi Bath Kentsel Siti, İngiltere
Kaynak: <http://whc.unesco.org/en/list/428>

2.1.4 Kültürel Varlıkları Fiziki Yönden Korumada Yaklaşımlar

Doğal ve tarihi varlıkların fiziksel yönden korunmasında farklı iki ana yaklaşım bulunmaktadır (Ahunbay, 1999; Jokilehto, 2002; Kuban, 2000). Buna göre;

1. Koruma için kültürel varlıklarda kalıcı fiziki müdahale ve kullanım kısıtlanmalı, hatta engellenmelidir,
2. Kültürel varlıklarda gerektiğinde kalıcı fiziki yapısal müdahaleler yapılabilmesi ve varlıkları kullanarak korumak için kullanım biçimleri yönlendirilmelidir.

Kültürel varlıklarda fiziki müdahaleleri ve kullanımını kısıtlamayı öneren ilk yaklaşımın tarihi müzecilik faaliyetleri ve koleksiyonculuk kadar eskidir. Bu yaklaşımı ilk dile getiren John Ruskin'dir⁸. Ruskin'in fikirleri Le Duck'un⁹ 1850'lerden itibaren etkili olan ve o günlerin koruma anlayışını sergileyen; eserleri restore ederken özüne ilk yapıldığı andaki bütünlüğüne döndürme kaygısına tepki olarak doğmuştur. Ruskin 1848 yılında ilk baskısını yapan kitabı Mimarlığın Yedi Kaynağı'nda (The Seven Lamps Of Architecture) o günlerdeki koruma faaliyetlerinin özünü teşkil eden restorasyon kavramının ne halk ne de kamusal anıtları koruyan kişilerce anlaşılmadığını belirtmiştir. Ruskin; *'restorasyon bir yapının başına gelebilecek en büyük felakettir. Kendisinde geriye hiçbir şeyin kurtulmadığı bir felakettir: bir felakettir ki yok edilen yapının yerine sahte bir eşkâli getirilir. Bir ölüyü diriltmenin imkânsız olması gibi, mimarlıkta geçmişte iyi ve muhteşem olanı restore etmek imkânsızdır; kendimizi bu konuda kandırmayalım'* (Ruskin, [1880] 1989:194) diyerek kültür varlıklarına sınırlı müdahaleye olur veren yaklaşımın kuruculuğunu yapmıştır.

Bu yaklaşımdan, II. Dünya Savaşı sonrasında yakılıp yıkılan Avrupa'da, sayıları artan "tehlike altındaki kültürel varlıklara" sahip çıkma ve kentlerdeki kültürel yapıları tekrar kullanılabilir kılma ve kentsel alanda gündelik hayatı normale çevirme çalışmalarının artması ile uzaklaşmaya başlanmıştır. Bununla birlikte kimi

⁸ (1819-1900), İngiliz yazar, şair ve eleştirmen. Korumada "Romantik Akım"ı savunur.

⁹ (1814-1879), Fransız mimar ve teorisyen, Notre Dame-Paris restorasyonu en bilinen restorasyon çalışmalarındandır. Viollet-le-Duc yönetiminde Notre Dam sadece restore edilerek temizlenmemiş aynı zamanda o günün şartlarını gerektirir ekler ve değişiklikler yapılmıştır.

koruma uygulamalarında, korunan varlığın özelliği de göz önünde bulundurularak, varlığın günümüze geldiği hali ile korunması esas alınmaktadır.

Kültürel varlıkları kullanarak korumak, gerektiğinde kalıcı fiziki yapısal müdahaleleri ve kullanım biçimlerini yönlendirmek, şeklinde özetlenen ikinci yaklaşım ise günümüzde özellikle kentsel tarihsel alanlardaki koruma çalışmalarının özünü oluşturmaktadır. (Ahunbay 1999; Altınöz ve Güliz 2007; Cansever 2008; Ekinci 2000; ICOMOS Tüzüğü 2003; Kayın 2007 vd.)

Kullanarak koruma anlayışını yansıtan söz konusu bu görüşün ilk sözcüsü ise Viollet-le-Duc olmuştur. Duck'e göre *“Bir eserin bakımını yapmak onu onarmak veya yeniden inşa etmek değil, bekli de hiçbir zaman var olmadığı şekilde bütünsel ve işlevsel bir hale getirmektir* (Viollet-le-Duc. [1854] 1990:195).

Altınöz ve Güliz (2007:30), Frank Matero'dan alıntıda, 19. yüzyılın sonundan itibaren süregelen gelişmelere ve ortaya çıkan yeni kavram, yöntem ve araçlara karşın, günümüzdeki mimari koruma uygulamalarında hala 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında Viollet-le-Duc ve Ruskin tarafından ortaya konulmuş olan bu iki yaklaşımın belirlediği farklı iki kutup arasındaki çekim ve gerilimlerin etkilerinin izlenebileceğine dikkat çekiyorlar.¹⁰

Bu iki farklı yaklaşım ile ilgili tartışma halen devam ederken, ilk yaklaşımın, müzecilik kapsamına giren varlıkların ve arkeolojik sitlerin korunmasında en geçerli yöntem olarak günümüzde uygulama alanı bulduğu görülmektedir. İkinci yaklaşım kültürel ve doğal diğer varlıkların özellikle de kentsel alanların korunmasında ki ana yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak kentsel alanlarda ‘‘rant’’ elde etmek için özellikle de turizm gelirlerini artırmak için yapılan çalışmalarda aşırıya kaçılmaması önemlidir. Birçok ‘‘kullanarak yaşatma’’ uygulamasında aşırıya kaçılarak korunan yapılar için tehlike oluşturacak boyutlara gelindiği yönünde ciddi eleştiriler bulunmaktadır (Ahunbay 1999; ICOMOS İstanbul 2006 İnceleme Raporu; TMMOB Mimarlar Odası, 2008 vd.)

¹⁰ Sözkonusu makaledeki koruma daha çok tekil yapı ölçeğinde uygulanan esaslı onarım (restorasyon), basit onarım, sağlamaştırma gibi müdahaleler ile sınırlı olan uygulamalar için kullanılmakla birlikte belirtilen farklı yaklaşımlar bizim konumuzu oluşturan kentsel alan ölçeğindeki koruma uygulamaları için de aynen geçerlidir.

Resim-5:

**Topkapı Surları Restorasyonu
İstanbul:**

İstanbul Surlarının özgünlüğünün bozulmasına sebep olan restorasyonlar yapıldığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır.

Kaynak:http://www.yapi.com.tr/Haberler/istanbulun-tarih%C3%AE-surlari-mercek-altinda_53766.html

Resim-6:

İnci ve Dutlu Sokakları Sağlıklaştırma Projesi, Altındağ, Ankara

Tarihi Kentler Birliği'nin "Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 2007" de Uygulama Ödülünü almıştır.

Kaynak:<http://www.cekulvakfi.org.tr/i-cerik/haberDetay.asp?ID=652>

2.1.5 Koruma Uygulamalarının Sınıflandırılması

Koruma uygulamalarını "aktif"¹¹ ve "pasif" olarak iki grupta değerlendirmek mümkündür: Pasif koruma, mal veya mülk sahipliği ile koruma sorumluluğunun diğer kişi veya kuruluşlarda bırakıldığı, daha çok tescil etme, mal veya mülk üzerindeki hakları kısıtlama, planlama, yasaklama, denetleme ve cezalandırma türü müdahaleleri kapsayan uygulamalardır. Buna karşın aktif koruma, koruma sahiplik ve sorumluluğunun paylaşıldığı ya da tamamen üstlenildiği daha çok yönlendirme, destekleme, satın alma, takas etme, istimlak etme, planlama ve projelendirme ile proje uygulama türü müdahaleleri içeren uygulamalardır (DPT, 1997: 14)

Günümüzde uluslararası kurumların yönlendirmeleri ve akademik çabalar ile kültür varlıklarının yaşatılarak, kullanılarak korunması yaygınlaşmaktadır. Koruma bugün geçmişteki gibi yalnızca anıtsal eserlerin onarımı ve saklanması

¹¹Koruma yazınında "aktif uygulamalar" yerine, aynı anlamda "dinamik uygulama" veya "dinamik koruma" şeklindeki tanımların kullanıldığı da görülmektedir.

şeklindeki klasik anlamıyla değil, bir bölgenin herhangi bir özelliği olmayan parçaları da dahil olmak üzere, geçmişi ile devamlılığını sağlayan bir siyasi olgu olarak değerlendirilmelidir. Tarihi mirasın korunmasıyla birlikte yaşama kazandırılması görüşü benimsenmelidir.

2.1.6 Günümüzde Koruma İlkeleri

Günümüzde, tarihi anıt ve çevrelerin yaşaması rastlantılara bırakılmamakta, ulusal ve evrensel kültürün bir bileşeni, uygarlık belgesi olarak korunmaları amaçlanmaktadır (Ahunbay, 1999:8). Geçmişte onarımın amacı yapıyı ayakta tutmak, yıkılan kısımları yeniden yaparak biçimsel bütünlüğünü korumak, değişen isteklere göre yeni eklerle işlerliğini sağlamak iken, bugün anıtlar ve tarihi çevre belirli bir dönemin kentsel ve mimari düzenini, yapım tekniklerini, sosyal yaşamını açıklayan bir belge olarak da değerlendirilmektedir. Günümüzün bu çağdaş koruma anlayışını yansıtan ana belge ise ICOMOS Tüzüğü'dür. 2003 tarihli ICOMOS Tüzüğü genel ilkelerine göre (http://www.international.icomos.org/charters/structures_e.pdf);

- Mimari mirasın koruma, güçlendirme ve restorasyon çalışmaları, farklı disiplinleri içeren bir yaklaşım gerektirir.
- Mimari mirasın değeri ve özgünlüğü sabit ölçütlere dayandırılmaz. Her kültüre saygı, fiziksel mirasın ait olduğu kültürün içeriğine göre ele alınmasını gerektirir.
- Her tarihi binanın değeri yalnızca belli elemanların görünüşünde değil, yapıldığı zaman ve yere özgü yapı teknolojisinin özgün ürünü olarak tüm bileşenlerinin bütünündedir. Bu nedenle yalnızca cephenin korunarak yapı içinin ortadan kaldırılması, koruma ölçütlerine uygun değildir.
- Potansiyel kullanım değişimi, tüm koruma ve güvenlik şartlarını dikkate almalıdır.
- Tarihi yapıdaki herhangi bir müdahale, tüm binanın restorasyon ve konservasyon içeriği içinde ele alınmalıdır.
- Karmaşık tarihleri ile miras yapılarının korunması, tıp biliminde olduğu gibi bir çalışma ve analiz düzeni gerektirir. Mevcut durumun araştırmasında, hasar ve bozulmanın tanımlanmasında, çözüm ölçütlerinin seçiminde ve müdahale

sonuçlarının uygunluğunun kontrolünde sırasıyla tetkik, teşhis, tedavi ve kontrol terimleri göreceli olarak karşılık bulmaktadır. Mimari miras üzerinde minimum müdahale ve uygun maliyet sağlamak için bu adımların tekrar edilmesi şeklinde sürekli bir çalışma uygun olur.

- Mimari mirasa yapacağı yarar ya da zarar araştırılmadan hiçbir işlem yapılmamalıdır. Göçmenin önlenmesi için acil güvenlik ölçütlerinin gerekmesi durumunda yapılacak müdahalede dokuyu değiştirilemez yöntemlerle biçimlendirmekten kaçınmalıdır

2.2 Neden Koruyoruz

Tarihi çevre korumanın temel amacı tarihi yerleşmeyi yok olmaktan kurtarmak, kültür mirasını günümüz yaşamıyla bütünleştirmektir (Ahunbay 1999, 27). Ancak bu amacın ötesinde koruma eylemine ihtiyaç duyulmasının arkasında birçok farklı neden vardır. Bunlardan ilki, en basit hali ile yapıtta veya mekânda yaşama işlevini sürdürebilmek için yapılan günlük bakım ve onarımların gerekliliğidir. Bir başka deyişle işlevsel boyuttur. Ancak korumanın nesnesi bir kültür varlığı olduğu zaman bu varlığın korunmasının arkasında sadece basit bir bakım veya varlığı ayakta tutma kaygısının olduğunu söylemek olanaksızdır.

ICOMOS eski başkanlarından, İtalyan koruma uzmanı Piero Gazzola'nın, Ahunbay'ın (1999:7) aktarımı ile bu konudaki düşünceleri şöyledir. *Bir mimari anıt artık yapıldığı amaca hizmet edemiyorsa, korunması pratik bir gereklilik olmaktan çıkar, kültürel bir görev haline gelir. Bu konuya verilen önem gelecek kuşakların kültürel olgunluğuna ve kültür mirasların koruma konusunda duyacakları ivediliğe dayanacaktır.*

Aşağıda ana hatları ile günümüzde kültürel varlıklarının özellikle de kentsel tarihi alanların korunması ihtiyacının arkasındaki nedenler sıralanmaktadır.

2.2.1 Tarihi Anlama İsteği ve Gerekliliği

Tarih bir toplumun var olma nedenlerini sosyal, ekonomik ve teknik nitelikleriyle ortaya koyar [...] Tarih incelenirken çeşitli araçlara, yöntemlere başvurulur. Bu araçlar içinde belki de en somutu mimari ürünlerdir. Tarihin sosyal, teknik, ekonomik kesitinin en doğru verileri, sivil veya anıtsal tarihi

yapılardır. Yapıları salt taş, kum, çimento, ahşap olarak görmemeliyiz. Her tarihi yapı, yaşanmış bir sosyal olgunun somut görünümüdür (Tapan 2007, 30) Başka bir deyişle, tarihi bir ‘‘bütünsellik’’ içinde tanımak isteği koruma olgusunun arkasındaki en önemli nedenlerdendir.

2.2.2 Kültürel Sürdürülebilirliğin Sağlanması

Sürdürülebilirlik ve koruma birbirini tamamlayan kavramlar olarak değerlendirilebilir. Sürdürülebilirliğin içinde "koruma" kavramı doğal olarak vardır. [...] Bu nedenle kültür varlığı geçmişle gelecek arasında başlıca bağı oluşturur. Eski ile yeni arasında bir köprü olan kültür varlığı, kültürel sürekliliğin de gerçekleşmesini sağlayan önemli bir araçtır. Gelecek nesillere eskinin değerlerini yansıtarak, günün değerlerini anlatmak, sürdürülebilirliğin birincil görevi olarak değerlendirilmelidir (Tapan 2007:59).

Kültürel süreklilik, değişimin doğası ve hızının kontrolüyle gerçekleşir. Bilinçli ya da bilinçsiz bu kontrol vardır. [...] Kültür, sürekli değişerek insanı ve toplumu aşan zorunlu değişimlere onları adapte eden bir mekanizmadır. Bugünün kültürü, bugüne ait değildir. Bütün geçmiş birikimleri, belleğinde saklar. Onlara - belki bazılarına- bu çağdan bir görünüm kazandırır (Kuban 2000:54)

Koruma isteği temelde bir kültürel istektir. Yapıtlar, kültürün estetik bileşenini oluştururlar. Öte yandan mimari yapıtlar zaman içinde estetik bir değer olmanın ötesinde simgesel bir değer kazanırlar. *Akroopolis, Ayasofya, Süleymaniye, Notre Dame bunlar kent peyzajlarının, başkent imgelerinin, toplumların tarihi kimliklerinin, hatta bazen bütün bir uygarlığın simgesi haline dönüşebilirler (Kuban 2000,:49).* Bu açıdan bakıldığında kentsel kültürel alanların korunması toplumsal simgelerin devamını sağlayan, toplumun kültürel sürekliliğini sağlayan bir mekanizmadır. *Her halkın kendi kültür varlıklarını savunmak hakkı ve görevi vardır. Çünkü toplumlar kimliklerini, kendileri için esin kaynağı olan bu değerlerde bulurlar. Bu hakkın kullanılması ve bu görevlerin yerine getirilmesi, doğru bilgilere dayalı ve yaşamın doğal parçası haline gelmiş yaygın bir koruma kültürünün varlığı ile gerçekleşebilir (Madran, Özgönül 2005:140).* Kentsel kültürel mekânları korurken geçmişimizi dolayısı ile geçmiş ile bağı canlı tutarak geleceğimizi koruma altına almaktayız.

Koruma eylemi uygar olmanın bir aracı olarak da kabul edilebilir. Çünkü uygarlığın simgesi olan insanın insana saygı göstermesi, yine insanın tarih boyunca yarattığı ürünlere saygıyla başlar... (Tapan 2007:31). Ancak bu şekilde, değişik toplumların ürünleri bir bütün olarak izlenebilir ve bu toplumların birbirlerini nasıl etkiledikleri anlaşılabilir. (Madran, Özgönül 2005:79). Bu yönü ile koruma eylemleri, kamu yararına gerçekleştirilen bir kültürel sürdürülebilirlik faktörüdür.

Öte yandan kimi kültürel varlıkların gelişmeyi engelleyebileceğine dikkat edilmelidir. Toplumların gelişmelerinin önünde engel oluşturan kültürel olarak addedilebilecek tarihi varlıklar daha çok gelenek, anane ve görenekler ile bağlantılı olan “somut olmayan kültürel varlıklar” arasından karşımıza çıkmaktadır. 2003 tarihli UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Madde-2’de koruma uygulamalarına konu olan somut olmayan varlıklar için şöyle denilmektedir; işbu sözleşme bağlamında, sadece, uluslararası insan hakları belgeleri esaslarına uyan ve toplulukların, grupların ve bireylerin karşılıklı saygı gereklerine ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olan somut olmayan kültürel miraslar göz önüne tutulacaktır. Diğer bir deyişle insan haklarına aykırılık ve toplumların sürdürülebilir kalkınmaları önünde engel teşkil edebilecek tarihi gelenekler “kültürel varlık” olarak tanımlanmamakta ve korumaya konu olmamaktadırlar.¹²

2.2.3 Toplumsal - Kültürel Kalkınma

Toplumlarda her çağda belirli oranlarda ve genelde pratik nedenlerden kaynaklanan koruma var olmuştur. Ancak günümüzdeki koruma; korumanın çağdaş uygulamalarının, korumanın neden gerekli olduğunun farkında olmayı ve tüm bunların dışında korumanın bilimsel yöntemler ile yapılması gerekliliğinin toplum tarafından anlaşılmasını gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında doğal ve tarihi değerleri koruma bilinci ile koruma ahlakı kültürel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilgi, bilinci: bilinç, ahlakı: ahlak, politikayı (siyasayı): politika, program, plan, proje ve bütçeleri: bütçeler, proje uygulamalarını, iş yönetimini: iş yönetimi, iş yapışı ve yapılan işi: yapılan iş ise kullanımı ve kullanıcıyı etkiler. Uzun vadede bu

¹² Sürdürülebilirlik ve koruma ilişkisine yönelik farklı çekinceler için bakınız; Alan Yönetimi İlkelerine Ait Bazı Çekinceler, Bölüm 3.1.4.

zincirin halkaları bileşik kap örneğinde olduğu gibi nitelik olarak aynı kültür düzeyine gelirler. [...] Bilgisizlik, bilinçsizliği: bilinçsizlik bir çarpık koruma ahlakını: çarpık koruma ahlakı ise çelişkili siyasaları güçlendiregelmiştir (DTP 1997:38). Bu durumu Kuban (2000:48) şöyle özetlemiştir. Toplum yaşamında tarih bilincinin, anıtların, tarihi yapıların korunması isteğini doğurması için, toplumsal kimlik kavramının gelişmesi gerekir. [...] Sorunu sadece bir kültürel, estetik tarihi belge boyutu dışında toplum kültüründe bir simgesel değer, vazgeçilemeyecek bir imge bağlamında düşününce, yargının çerçevesi değişir.

Korumanın, yukarıda açıklanmaya çalışıldığı üzere, toplumsal kimliğin bir tür simgesi olması gibi önemli bir işlevinin de bulunması nedeni ile koruma kültürünün geliştirilmesinin, ülkenin genel kültür politikasının bir parçası olduğu söylenebilir. Öyle ki koruma kültürünün geniş halk kitleleri tarafından kabul görmesi için öncelikle yönetim kademesinde konunun anlaşılması ve eğitimsel kurumlar tarafından gençlerde koruma kültürünün oluşturulması için planlama ve uygulamalara gidilmesi gerekmektedir.

Koruma kültürünün gelişimine ilişkin etkinliklerin temel hedefi, değişik kişi ve grupların kültürel değerlerin korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi süreçlerine ortak sorumluluk duyarak, bilinçli yaklaşarak ve kamu yararını kişisel ya da grup yararının önünde tutarak katılmaları şeklinde tanımlanabilir (Madran, Özgönül 2005:140). Bu bağlamda toplumsal kalkınmayı ve toplumun kültürel olarak ilerlemesini sağlamanın başlıca yolu kültürel koruma bilincinin artırılması ve kültürel korumanın sağlanmasıdır.

Avrupa Konseyi, yürüttüğü veya destek olduğu ‘‘Avrupa Kültür Yolları’’ ve ‘‘Avrupa Miras Günleri’’ gibi farklı uluslararası projeler ile sadece Avrupa'nın ortak mirasına olan ilginin artırılması ve kültürel varlıklara ilişkin bilgilerin herkes tarafından kullanılabilmesini sağlamaya çalışmamaktadır. Konsey genel olarak yürüttüğü bu kültürel projeler ile Avrupa'da kültürel işbirliğini artırmayı ve bu yolla toplumda demokrasi anlayışının güçlenmesini de amaçlamaktadır (http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/default_en.asp).

2.3 Kentsel Tarihi Çevre Korumada Kavramlar

Tarihi kent dokuları geçmiş uygarlıkların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını, yaşam felsefesini, estetik kaygılarını yansıtan, insan ölçeğinde düzenlenmiş mekanlardır (Bildiş, 2006:3).

Kentsel bir kavram olarak koruma; *“kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değeri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşaklarında yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması”* (Keleş, 1998) biçiminde tanımlanmaktadır. Öte yandan tarihsel çevrenin, özellikle kentsel tarihi alanlarının korunması sorunsalının temelinde *tarihsel kentlerin doğal bir “dilin” tüm özelliklerini taşıyan bütünsellik çerçevesinde ele alınması yatmaktadır.* [...] *Tarihsel kentin koruma öznesi, tek tek birim öğeler yada öğeler yığını değil, bütünsel kentsel yapının tanımladığı programdır* (Çubuk, 1994:1). Bu bağlamda kentsel korumaya konu olan varlıkların neler olduğu ve bu varlıkları bütünsellik içinde ele alınması korumanın ön koşuludur.

Aşağıda kentsel tarihi çevrelerde karşımıza çıkan tekil ve çevresel korunması gerekli varlıklar ayrıntılı şekilde belirtilmiştir.

2.3.1 Kültür Varlığı

Kültür varlıkları; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır (2863/3).

Taşınmaz kültür varlıkları 2863 sayılı KTVK Kanunu Madde 6’ya göre:

- 19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığı’na korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
- Sit alanları içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
- Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük

tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evlerdir.

Yasanın aynı maddesinde taşınmaz kültür varlıkları için şu örnekler verilmiştir: Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkâmlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar, tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar; çeşme ve sebiller, imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar, külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları vb. taşınmazlar (2863\6)

KTVKYK'nın 660 sayılı ilke kararı, korunması gerekli yapıları iki ana grupta ele almaktadır. Buna göre ilk grupta “toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılar”, ikinci grupta ise “kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar” yer almaktadır¹³.

2863 sayılı KTVK Kanununun 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı kanun ile değişik 18. maddesinin ilk fıkrası, taşınmaz kültür varlıklarının onarım ve yapı esaslarının belirlenmesi için gruplandırılmalarını ve gruplandırma yapılmadıkça, onarım ve yapı esaslarının belirlenemeyeceğini öngörmüştür. Bir başka deyişle taşınmaz kültür varlıklarında gruplandırma, herhangi bir onarım veya restorasyon müdahalesinin ön koşuludur.

¹³ Koruma kamuoyunda bu ayırım birinci grup için “anıtsal yapılar”, ikinci grup için “çevresel değerli yapılar” olarak yapılmaktadır (Madran, Özgönül,2005: 9)

2.3.1.1 Birinci Grup Kültürel Yapılar

Toplumun dini, sosyal, ekonomik ve kültürel ortak gereksinimlerini karşılayan, yapıldıkları dönemin mimari ve sanat anlayışını yansıtan, simgesel, anı, anıtsal, gibi değerleriyle korunması gereken, kendi başlarına bir tarihi ve estetik değer taşıyan yapılar; KTVKYK'nın 660 nolu ilke kararı uyarınca ‘I. Grup’ yapılarıdır. I. grup yapılara örnek olarak; cami, han, hamam, kilise, tapınak vb. anıtsal¹⁴ nitelikli ve tüm toplum tarafından kullanılan yapılar verilebilir.

2.3.1.2 İkinci Grup Kültürel Yapılar

Kentlerin tarihi kimliğini oluşturan kentsel sitler, sokaklar ve kent silüetlerini yansıtan korunması gerekli yapılar yine yüksek kurulun ilke kararı uyarınca ‘II. Grup’ yapı sayılırlar. Genellikle dükkânlar, çeşmeler, özel mülkiyette bulunan geleneksel konutlar, vb. küçük ölçekli yapılar bu grup altında yer almaktadır.

2.3.2 Kentsel Tarihi Koruma Bölgeleri: Sitler ve Korunma Alanları

Sit; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alandır (2863\3-3).

Sit başlığı altındaki bu tanım “[...] yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan **kent ve kent kalıntıları** [...]” şeklindeki ibareler nedeni ile üst başlıkta belirtilmese dahi “kentsel sit” in de tarifini vermektedir. Madran ve Özgönül’ün (2005:16) de dikkat çektiği gibi; ülkemizdeki koruma mevzuatında sit türleri ayrı bir sözcükle tanımlanmamıştır. Ancak verilen genel sit tanımı içerisinde farklı sit türlerine, aynı kentsel sitte olduğu gibi gönderme yapılmıştır. Aşağıda verilen sit türlerinde görüldüğü üzere KTVKYK’nın ilke kararları genelde mevzuattaki boşlukları doldurucu nitelikte açıklamalar getirmektedir.

¹⁴ Venedik Tüzüğü’nün birinci maddesinde, belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal "anıt", "tarihi anıt", veya "anıtsal yapı"lar, yalnız büyük sanat eserlerini değil, zamanın geçmesiyle kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de içine alacak biçimde tanımlanmaktadır.

2.3.2.1 Tarihi Sit

Önemli bir tarihi olayla ilgili olan, ya da önemli tarihi olayların geçtiği sit alanlarıdır (19660\3-b). Çanakkale Savaşı'nın yapıldığı Gelibolu Yarımadası, Çin Seddi vb. alanlar tarihi site örnek olarak verilebilir.

Resim-7: Çin Seddi, Çin (Tarihi Sit)

Kaynak: <http://www.ourplaceworldheritage.com/custom.cfm?action=WHsite&whsiteid=438#>

Tarihi sit alanının Avrupa ölçeğinde bir tanımı daha bulunmaktadır. Buna göre; Eski kasaba ve yerleşmelerin içinde bulunan alanlar, tarihi kasaba ve yerleşmelerin kendileri ya da bir bölümleri, o yerleşmenin kentsel ya da kırsal yaşamını yansıtıyorsa, kentsel, tarihsel, mimari, artistik, etnolojik vb. özelliklerinden dolayı bir değer taşıyorsa, tarihi sit olarak tanımlanır (Madran, Özgönül 2005:19).

2.3.2.2 Arkeolojik Sit:

İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yeraltında, yerüstünde ve sualtındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her tür kültür varlığının yer aldığı alanlar ve yerleşmelerdir (KTVKYK'nın 658 sayılı ilke kararı). Örnek olarak Çatalhöyük ve Afganistan'daki Cam Minaresi verilebilirken, *Haliç Tersanesi'nde 1796-1857 yılları arasında yapılan üç havuzun bulunduğu alan, Fatih döneminden bu yana sürdürülen gemi üretiminin izlerini barındıran bir "endüstri arkeolojisi" siti niteliğindedir (Ahunbay, 1999:24-27).*

Resim-8: Cam Minaresi, Afganistan (Arkeolojik Sit)
Kaynak: [http://www.world-heritage-tour.org/asia/central-
asia/afghanistan/ghor/minar-e-jam/overview/print.html](http://www.world-heritage-tour.org/asia/central-asia/afghanistan/ghor/minar-e-jam/overview/print.html)

2.3.2.3 Kentsel Sit:

Yukarıda sitin tanımı yapılırken vurgulandığı üzere 2863 sayılı kanun kentsel sit alanlarını; yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini [...] yansıtan kent kalıntıları [...]’ olarak tanımlanmıştır.

19660 sayılı yönetmeliğin 3. maddesinde ise kentsel sit; mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte buldukları alanlar olarak tanımlanmıştır.

KTVKYK'nın 419 sayılı ve 1996 tarihli ilke kararında kavram daha geniş çerçevede; *kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin dönemin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapılanmasına, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlar* olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası alanda kabul görmüş kentsel sit tanımına yakın olan daha kapsamlı bu tanım KTVKYK'nın 2006 tarih ve 720 sayılı ilke kararı ile yürürlükten kaldırılmıştır. 720 sayılı ilke kararında ise kentsel sit yukarıda verilen 19660 sayılı yönetmeliğin 3. maddesindeki kentsel sit tanımındaki şekli ile aynen kabul edilmektedir.

Ahunbay,a göre (1999:27) kentsel sit; *kentlerin uyumlu düzenini, mimari bütünlüğünü, donatılarını koruyabilmiş sokakları, mahalleleri ve alanlarıdır. Tokat, Gaziantep, Mardin, Muğla gibi yerleşmeler yalnız konut bölgeleriyle değil, ticaret alanları, el sanatlarının yer aldığı sanayi bölgeleriyle de önemli kent tarihi verilerini yaşatmaktadırlar.*

Yukarıdaki tanımların haricinde bir alanın kentsel sit olabilmesi için yasada belirlenen şartlara ek olarak alan içindeki yapıların “yoğunluk, mimari ve tarihi bütünlük göstermesi” gerekmektedir (196604-g). Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi ise bu tanımdaki “bütünlük göstermesi” gereğini “homojen olma” koşulu olarak değerlendirmektedir.

Korumanın salt parsel ölçeğinde olmaması gerektiği, bir kentin belli bir bölgesinin yapı dokusuyla, daracık yollarıyla, döşeme kaplamalarıyla, çatı örtüleriyle bir bütün olarak gelecek nesillere aktarmak üzere korunmasının ‘kentsel sit’ kavramını getirdiği bir gerçektir (Tapan 2007: 49).

2.3.2.4 Kentsel Arkeolojik Sitler:

Kentsel arkeolojik sitler KTVKYK’nın 702 nolu ilke kararında; arkeolojik sit alanları ile birlikte 2863 sayılı kanun kapsamına giren korunması gerekli kentsel dokuları içeren ve bu özellikleri ile bütünlük arz eden korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar kentsel arkeolojik sit alanları olarak tanımlanmaktadır.

Kent içindeki ölçek ve nitelikleri farklı arkeolojik kalıntı ya da bunların bir araya gelerek oluşturdukları alanların korunmasının amacı, bir taraftan kentin geçmişini ortaya çıkartırken, diğer taraftan da bu geçmişin izlerini kent ile onu rahatsız etmeden, aksine onu zenginleştirerek bütünlüğünü sağlamak, gereken hallerde onlara çağdaş yaşam içerisinde yeni bir rol tanımlamak olarak açıklanabilir (Madran, Özgönül 2005:29).

Resim-9: Makedonya Kulesi Kentsel Arkeolojik Siti, Edirne
Kaynak: http://www.edirnegezi.com/edirne_image/kale_edirne1.jpg

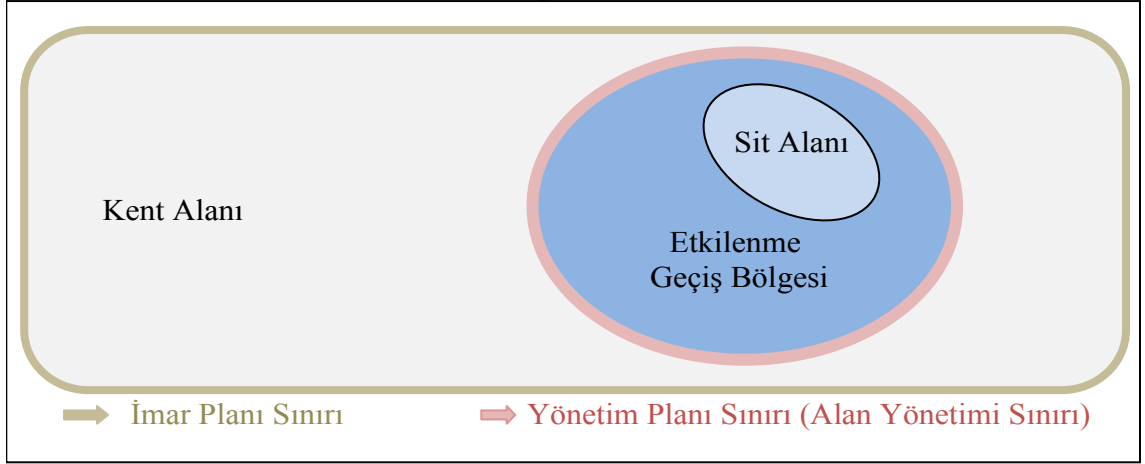
2.3.2.5 Ören Yeri:

2863 sayılı yasanın 5226 ile değişik 3. maddesinde yukarıdaki sit tanımlarına ek olarak yine sit olarak anlaşılan “ören yeri” tanımını getirilmiştir. Buna göre ören yerleri; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, topoğrafik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlardır (2863\3a-7).

2.3.2.6 Etkilenme Geçiş Bölgesi:

Kentsel sit alanının bulunduğu çevre içinde korunmasında geliştirilmesinde etkinlik taşıyan ve kentle bütünleşmesine olanak sağlayacak kararlara konu olan alanlardır (720\1). Bu tanımdaki etkilenme geçiş alanı sadece kentsel sitlerde değil, diğer tüm sit türlerinde veya anıt eser niteliğindeki tekil kültürel varlıkların korunmasında özellikle de korumanın planlanması aşamasında göz önünde bulundurulmakta ve korunan anıtların etrafındaki alanlar “koruma alanı” olarak adlandırılmaktadır.

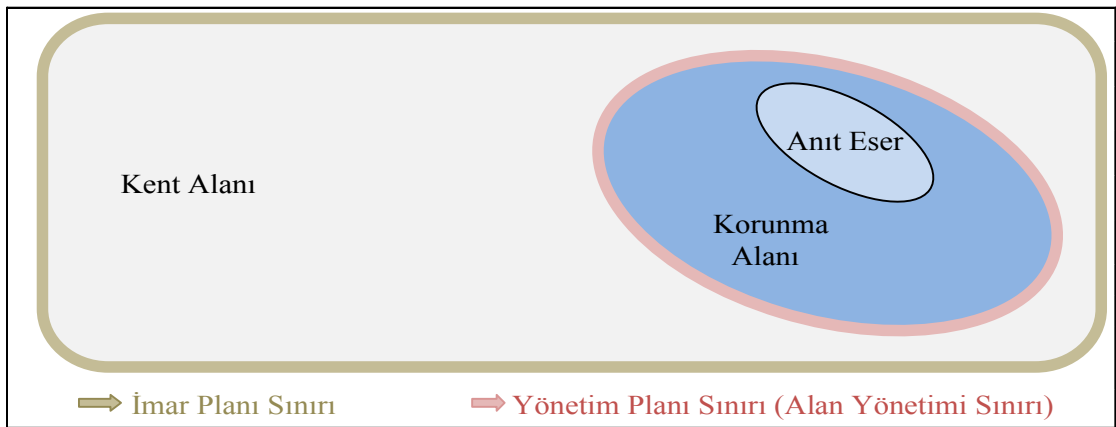
Şekil-2: Sit Alanı ve Etkileme Geçiş Bölgesi İlişkisi

2.3.2.7 Korunma Alanı:

Korunma alanı¹⁵; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alanlardır (2863\3a). *Kimi durumlarda, bir tek yapının ya da doğa parçasının kendisinin korunması yeterli olmayabilir. Yapının ya da doğal oluşumun çevresindeki eylemler, değişimler ve gelişimler o yapı ya da doğal oluşumu olumsuz etkileyebilir* (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006: 18, 19). Bu nedenle korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının çevresinde kentsel sit alanlarının çevresinde oluşturulan etkilenme geçiş bölgesine benzer bir alan oluşturulmakta ve bu alan içerisindeki inşai ve fiziki müdahaleler denetim altında tutulmaktadır.

Şekil-3: Anıt Eser ve Korunma Alanı İlişkisi

¹⁵ Koruma yazınında daha çok ‘‘Koruma Alanı’’ şeklinde kullanılmaktadır.

KTVKYK, 664 sayılı ilke kararında sit alanları dışında, üzerinde korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı bulunan parseller ile ilgili bir başka tür ‘‘korunma alanı’’ düzenlemesi getirmektedir. Buna göre; koruma alanı belirlenmemiş sit alanı dışındaki tescilli parsellerde, bu parselde komşu olan ya da aralarından yol geçse dahi, bu parselde cephe veren parseller, o tescilli parsellerin koruma alanıdır. Bu nedenle de bu alanlarda koruma kurulundan izin alınmadan uygulama yapılamaz.

2.3.2.8 Uygulamada Koruma Alanı - Sit Alanı Farkının Kaldırılması

Sit alanlarında koruma kararları, sit alanını oluşturan tüm değerlerin korunmasına yönelik olarak alınmakta iken koruma alanlarında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki bir yapı ya da yapı grubunun korunması esastır.

Koruma bölgelerinde, korunacak varlığa bağlı bir koruma bölgesi oluşturulduğu için, bu bölge içerisinde sit alanının gerektirdiği nitelik ve değerler bulunmadığı düşünülebilir.

Bununla birlikte KİP, Yönetim Alanı ve Yönetim Planı gibi 2863 sayılı TKVK Kanununda yer alan korunmanın uygulanması ile ilgili kavramlar ve yukarıda ‘‘Korunma Alanı’’ başlığı altında değinilen KTVKYK’nın 664 nolu ilke kararı birlikte düşünüldüğünde sit alanları ile koruma alanları arasındaki farkların uygulamada giderilebileceği de görülmektedir. KİP, ‘‘Yönetim Alanı’’, ‘‘Yönetim Planı’’ ve 664 sayılı ilke, ‘‘koruma alanlarının tüm fiziki, kültürel ve sosyal girdileri ile bir bütün olarak korunması gerektiği’’ hususunda fikir birliği gösteren maddeler içermektedir. Bu maddeler, koruma uygulamalarında bütünselliğe önem veren çağdaş yaklaşımlar ile birlikte düşünülünce koruma alanında kısıtların, sadece taşınmaz kültür varlığını korumaya yönelik olarak belirlenemeyeceği, sitlerde olduğu gibi anıtın ve çevresinin bir bütün olarak algılanması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

2.3.3 Sit ve Korunma Alanlarının Tespit ve Tescili

Kentsel korumaya konu olan alanlar yukarıda bahsedildiği üzere sitler, etkileme geçiş bölgeleri ve sit dışındaki yapılar için ise korunma alanlarıdır. Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sit alanlarının sınırları ve tespiti Kültür ve Turizm Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili ve faaliyetleri etkilenen kurum ve kuruluşların görüşü alınarak yapılır. Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan sözkonusu tespitler koruma bölge kurulu kararı ile tescil olunur (2863\7)

Vakıflar Genel Müdürlüğünün idaresinde veya denetiminde bulunan *mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları*, gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese, han, hamam, mescit, zaviye, sebil, mevlevihane, çeşme ve benzeri korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının tespiti, envanterlenmesi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yapılır. (2863/7)

Tescil edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanlarının tespiti ve bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapılıp yapılamayacağı konusunda karar alma yetkisi koruma bölge kurullarına aittir. Korunma alanlarının tespitinde, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunması, görünümünün ve çevreleri ile uyumlarının muhafazası için yeteri kadar korunma alanına sahip olmaları dikkate alınır (2863/8).

2.4 Kentsel Tarihi Alanları Değerlendirme Ölçütleri

Bir taşınmazın kültür varlığı niteliği kazanması için bazı değerlere sahip olması gerekmektedir. Bir diğer deyişle bazı taşınmazların 2863 sayılı KTVK Kanunu ve ilgili diğer mevzuat hükümlerine bağlı olarak korunması için, diğer taşınmazlarda olmayan ve bu grup taşınmazlara özgü bazı nitelikleri olması gerekmektedir. Uluslararası ve ulusal düzeyde bu konuda değişik değer gruplamaları yapılmış, bu gruplarda belirtilen değerlere sahip olmak, korunması gerekli kültür varlığı statüsü kazanmanın koşulları olarak belirlenmiştir. Bu standartlar genel itibari ile kent alanı içinde kalan tarihi koruma alanlarının değerlendirilmesinde de geçerlidir.

Yürürlükteki mevzuatımızda bir taşınmazın hangi değerleri taşıması gerektiği hususunda 2863 sayılı KTVK Kanunu 7. Maddesinde; yapılacak tespitlerde, kültür ve tabiat varlıklarının tarih, sanat, bölge ve diğer özellikleri dikkate alınır denilmektedir.

19660 sayılı Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinde ilk olarak 2863 sayılı yasada belirtilen genel tespit değerlerine atıfta bulunulmuştur. Buna göre, taşınmaz kültür varlıklarının sahip olması gereken değerler şöyledir;

- Korunması gerekli tabiat varlıkları ile, 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış olmak,
- 19 uncu yüzyıl sonundan sonra yapılmış olmasına rağmen önem ve özellikleri bakımından korunmasına gerek görülen olmak,
- Sit alanı içinde bulunmak,
- Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman unsuru ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler, olmak.

Aynı yönetmeliğin devam eden maddelerinde korunması gereken taşınmaz kültür varlıklarının türlerine göre sahip olmaları gereken değerler sıralanmıştır. Yönetmelikteki değerlendirme ölçütleri ise şöyledir;

- Tek yapılar için; taşınmazın sanat değeri, mimari, tarihi, estetik, mahalli, arkeolojik değerler kapsamı içinde; strüktürel, dekoratif, yapısal durum, malzeme, yapım teknolojisi, şekil bakımından özellik arz etmesi (19660\4-f)
- Kentsel sitler için; korunması gerekli kültür varlığı özelliği gösteren tek yapıların yoğunluk, mimari, tarihi bütünlük göstermesi (19660\4-g),

- Arkeolojik sitler için; yazılı bilgi, sathi kalıntılar, bilimsel araştırmalar, çevresel gözlemler, ekolojik gözlemler, bilimsel tahmin ve topografik yapı yönlerinden niteliklere sahip olması 19660\4-h),
- Tarihi sitler için; yazılı bilgi ve tarihi araştırmalar sonucunda önemli tarihi olayların cereyan ettiği hususunun sabit olması 19660\4-j).

Koruma yazınında çevresel koruma gerektiren kültürel varlıklarını değerlendirme ölçütleri olarak yukarıda verilen, iç mevzuatımıza dair kıstaslardan daha geniş ve açıklayıcı metinler derlendiğinde özellikle de bu çalışmanın konusunu oluşturan kentsel alanlardaki tarihi çevrelerin değerlendirilmesinde dört farklı ana ölçüt oluştuğu görülmektedir. Bu ölçütler şöyle sıralanabilir: ¹⁶

1. Kültürel Değerler,
2. Yapısal Değerler,
3. Duygusal Değerler,
4. İşlevsel Değerler.

2.4.1 Kültürel Değerler

Kültürel değerleri, kentlerin kültürel önemini ortaya koyan; tarihsellik durumu, sanatsal özellikleri, kültürel bir belge niteliği taşıması ve bu niteliği dolayısıyla eğitsel öneminin bulunması ile yapıldığı döneme ait gelenekleri ortaya koymasına bağlı olan vb. farklı değerleme özellikleri belirlemektedir.

Tarihsel değer, yapı, yapı grubu veya bir yerleşmenin tarihteki bir olayla, bir değişimle ilgisinden kaynaklanır. Örneğin; tarihte önemli bir olaya tanıklık yapmak, geçmişte kalmış ve toplumda iz bırakmış bir etkinlikle beraber anılmak sözkonusu kültürel alana güçlü bir değer katmaktadır. Bu bağlamda ‘‘kültürel olma’’ ile ‘‘tarihsellik’’ korunması gereken varlıklarda güçlü bir bağ hatta birliktelik göstermektedir. ¹⁷

¹⁶ Değerleme ölçütlerinin belirlenmesinde; Ahunbay (1999), Feilden ve Jokilehto (1993), Kuban (2000), Tapan (2007), TMMOB (2008), UNESCO, (2008) vd. yayınlardan yararlanılmıştır.

¹⁷ Tarihsellik ve kültürel olma ilişkisi hakkında bakınız: Bölüm:2.1.1. Tarihsellik ve Kültür Birlikteliği

Sanat değeri, bir yapının sanat değerinden çok, birçok yapının biraraya gelmesi ile ortaya çıkan belli bir niteliğin, bütünlüğün, uyumun şehircilik sanatı açısından değerinin belirleyiciliğidir.

Kentsel kültürel alanların belge değeri, alanın günümüze ulaşan fiziki bileşenlerinin, bugünün bireyleri tarafından geçmişi öğrenme hususunda veri olarak kullanılması ile ilgilidir. Bir yapının avlusunda yer alan *ocak, tandır evi, kuyu vb. elemanlar, yapıldıkları dönemin yapı sanatı, o yapıda yaşayanların nitelikleri ve yaşam biçimini anlamamıza yarayan en önemli belgelerdir. Bu yapıların bir araya gelerek oluşturdukları kentsel sit alanları da, yine oluştukları dönemin şehirleşme anlayışını, yürütülen ticari etkinliklerin niteliği ve bunların işlevsel dağılımını, komşuluk ilişkileri gibi birçok bilgiyi bize anlatabilmektedir. Bu belgelerin yitirilmesi, kent kimliğinin yitirilmesi ile eşdeğerdir* (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007:23). Bu açıdan değerlendirildiğinde belge değeri arkeoloji, mimarlık tarihi, anıt koruma, beşeri coğrafya, tarih, ülkeler coğrafyası, sanat tarihi, teknoloji tarihi, şehircilik dallarını doğrudan, toplum bilim dalını ise dolaylı olarak ilgilendirmektedir.

Kentsel ve arkeolojik alanlar, yaşamın mekâna yansımaları olarak kabul edildiğinde, değişik dönemlerde yaşayan topluluklar ve onların sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamlarıyla ilgili olarak en derin bilgileri veren somut birer kaynağa dönüşmektedirler. Bu bağlamda bu alanların eğitici/öğretici değerleri vardır. Günümüzde genel olarak ‘‘kültürel turizm’’ başlığı altında tarihi kent ve yerleşmelerin gezilmesinin kökeninde geçmişi öğrenme ve bilgilenme isteğinin bulunduğu görülmektedir.

Süreklilik değeri¹⁸ kültür varlığının kullanımının sürmesi ve kendisine çağdaş toplumda bir yer bulmasıyla ilgilidir. Böylece yapının kullanılarak korunması temel ilkesinin gereği yerine gelecektir. Bir yapının günümüzde etkin şekilde kullanılması çağdaş koruma söyleminin gereğidir. Özgün işlevini günümüzde de sürdürebilen yapılar ise ‘‘süreklilik’’ değerinin önemli temsilcileri olmaktadır.

¹⁸ Kültürel koruma ve süreklilik ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Bölüm:2.2.2., ‘‘Kültürel Sürdürülebilirliğin Sağlanması’’, Bölüm:3.1.3, ‘Alan Yönetiminde Amaç ve İlkeler’’, ve Bölüm: 3.1.4. Alan Yönetimi İlkelerine Ait Bazı Çekinceler’’

Geleneksel değer, kentsel yapıları oluşturan toplumun yerleşmiş gelenekleri, yaşam biçimleri ve inanışları ile ilgili bir değerdir. Bu gelenekler ve yaşam biçimleri en doğru anlatımlarını konut, cami, medrese, han vb. yapılarda buldukları için, bu varlıklar geleneğin şahitleri olarak kabul edilirler. Örneğin birçok eski konutta bulunan cumbalar, sehpalar, sedirler, avlular vb. geleneksel günlük yaşamda kullanılan elemanlar, belli bir dönemin yaşam biçimini yansıtmaları nedeni ile geleneksel değer taşırlar. Bu değer belge ve özgünlük değerleri ile yakından ilişkilidir.

2.4.2 Yapısal Değerler

Yapısal değerlerin altında özgünlük, enderlik, okluk, homojenlik, teklik vb. kentsel alandaki yapıların sahip olduğu ve alanın estetik değerini de ortaya koyan fiziksel içerikler sayılabilir. Bu içeriklere bağlı olarak alanın yapısal değeri ortaya konulabilmektedir.

Özgünlük değeri bir yapı ya da yapı grubunun kapı, pencere vb. mimari öğelerinin, yapıldığı dönemin mimari anlayışını, süsleme anlayışını, yapı malzemesinin kullanım biçimini vb. günümüze değin bozulmadan sürdürmesi olarak tanımlanabilir. Özgnlğin artması halinde, o yapıyı ve temsil ettiği dönemi tanımamız ve gerekli bilgileri edinmemiz de giderek kolaylaşacaktır. Bu değer, geleneksel, belge ve tarihi değerler ile ilişkilidir.

Enderlik değeri, kentsel alan içindeki bir veya bazı yapıların veya alanın bütünsel olarak kendisinin az bulunan, rneği az olan mimari, sanatsal, kültürel veya tarihi özelliğe sahip olması ile bağlantılıdır. Örneği azalan ya da döneminde belirli özellikleriyle nadir olarak inşa edilen yapılar ve alanlar daha değerli olmaktadır. Kimi yapı türleri ise mimari üslubu, yapıldığı dönem, tasarımcısı gibi unsurlar açısından içinde bulunduğu bölgede tek olabilmekte. Bu durumda yapı ve alanın önemi daha da artmaktadır.

evre leğinde bir kavram olan okluk değeri ise, belli bir yapı türünün bir kentsel alanda, coğrafi bölgede ya da ülkedeki sayısı ile ilgilidir. Bu değerin teklik ve enderlik değeri ile çeliştiği düşünülebilir. Bir kültür varlığının sayıca az olması ona bir değer katmaktadır ve bu az bulunurluktan kaynaklanmaktadır. Öte yandan çok

rastlanan bir kültür varlığı türü ya da yapım tekniği bu kez, o bölgenin ya da tarihsel dönemin tipik ve başat ögesi olarak ayrı bir önem ve değer kazanmaktadır. Çokluk değerinin sayısal karşılığının tanımlanamayacağı düşünülmektedir.

Çokluk değeri ile bağlantılı olarak görülen bir başka değer ise homojenlik değeridir. Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde, bir alanın korunması için gerekli ölçütler arasında da yer alan homojen olma kavramı, o alan içerisindeki yapı, parsel, sokak, meydan vb. ölçeklerdeki değerlerin eşit sayı ve nitelikte dağılmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin kentsel sit alanında bulunan geleneksel konutların her sokakta, her yapı adasında olabildiğince eşit sayıda ve (eğer süreklilik gösteremiyorsa) eşit aralıklarla konumlanmış olması, o kentsel sit alanının homojenliğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

2.4.3 Duygusal Değerler

Duygusal değerler başlığı altında varlığın kişilere veya topluma verdiği anı ve hatta bazen mitolojik söylencelere dayanan mesaj içerikli değerler yer almaktadır.

Her toplumun geçmişteki olaylarla ilgili anıları vardır. Bu anılar kimi hallerde bir yapıyla özdeşleşir. Örneğin, bir kişinin doğup büyüdüğü yapı o kişi için önemli bir değer taşıyabilir. Bazı yapı ya da yapı grupları da tarihteki bir olayın canlı tanıkları olduğu için o yöre ya da tüm ülke halkı tarafından o olaylarla birlikte anılırlar.

Mitolojik değer ise, belirli bir yörede yaşayanların, bir yapı ya da alanı bir efsaneye, bir söylentiye bağlamaları ile oluşur. Anadolu'nun birçok noktasında bir hikâyeye bir söylenceye bağlanan alanlar ve yapılar bulunmaktadır.

2.4.4 İşlevsel Değerler

Yerleşmenin bölge ve kent ölçeğinde ele alınması ile ortaya çıkan yapısal işlevlerinin, alanın bütününe kazandırdığı değerlere denir Bu değer, ekonomik değerle yakından ilgilidir. Yapı ya da alanın özgün işlevinin devamı öngörülebildiği gibi, yeni bir kullanıma uyarlanması da düşünülebilir. Kimi yapılar bugün özgün işlevlerini yitirmiş olarak görülebilir. Örneğin, ülkemizin yeni eğitim sisteminde, Osmanlı döneminin eğitim kurumları olan medreselerin artık yeri yoktur. Bu

bağlamda işlevsel değerleri yoktur. Ancak günümüzde birçok Selçuklu ve Osmanlı dönemi medresesi kamu yararına kullanılmak üzere, sosyal ve kültürel işlevlerle yeniden kullanılmışlardır. Böylece hem toplumun bir gereksinmesi karşılanmakta, hem de bir kültür varlığı işlevsel değeri nedeniyle kullanılarak korunmaktadır.

Resim-10: Eski Edirne Tren İstasyonu

Günümüzde Trakya Üniversitesi Rektörlüğü olarak kullanılan istasyon binası işlevsel açıdan değerini koruyan kültürel bir varlıktır.

İşlevsel değer ile yakından bağlantısı bulunan ekonomik değer sadece parasal karşılığı olan, ölçülebilir bir değer olarak anlaşılmamalıdır. Yapının, kültür varlığı olmasından ya da koruma eylemine konu olmasından kaynaklanan değer de ekonomik değer bağlamında düşünülebilir.

2.5 Kentsel Tarihi Çevre Korumada Kurumlar

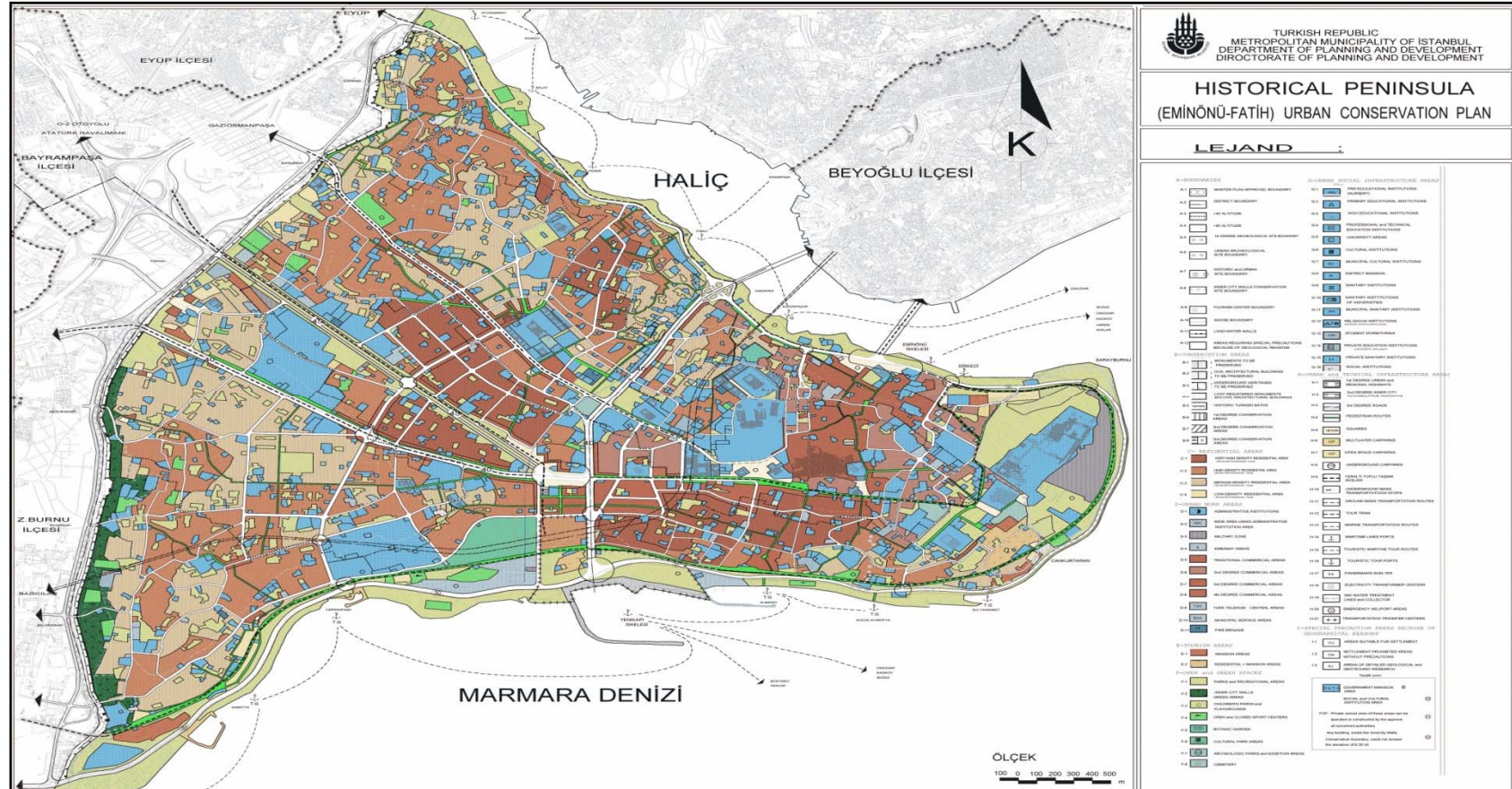
Kentsel tarihi çevre korumanın literatür ve mevzuatımızdaki karşılığı olan kentsel sitler, diğer koruma alanlarından daha özel veya ayrıcalıklı bir konuma sahip olmamakla birlikte, yönetilmelerinin ve kent içindeki kültürel varlıkların korunmasının güçlüğü nedeni ile önem arz etmektedirler. Kent dışı arkeolojik sitler ve birçok doğal sit alanı için geçerli olan “kullanımı sınırlı olma” hali kentsel sitlerde sözkonusu değildir. Kentsel sit alanı örneğin Roma’da olduğu gibi kentin tam ortasında, ulaşım arterlerinin bulunduğu noktada, ya da İstanbul Tarihi Yarım Adada olduğu gibi kentin nüfus açısından hala en yoğun bölgeleri içinde

kalabilmektedir. (Resim 11 ve Harita 1) Bu durum tarihi ve arkeolojik sit alanlarını içinde barındıran kent ve kasabaların yerel yöneticilerini, üstlendikleri korumaya ilişkin görevlerini yerine getirmede zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Korumaya ilişkin sorumluluk, günümüz koruma anlayışına göre sadece yerel yönetimlere bırakılmayacak kadar ağır bir görev haline gelmiştir. Bu bağlamda merkezi yönetimlerin en azından finansman sağlamada daha büyük oranda sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Korumaya sadece kendimize karşı değil, aynı zamanda dünya kültürüne karşı bir sorumluluk olarak ta görülmektedir.

Resim-11: Kent İçi Yolların Kesiştiği Bir Noktada Kolezyum, Roma

Taşınmaz kültür varlıklarını koruma alanında aktif çalışan kurumların ele alındığı bu bölümde kurumlar, uluslararası kurumlar, ulusal kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları (STK) şeklinde dört ana başlık altında incelenecektir. Bu kurumlardan yerel yönetimler özellikle de bu çalışmanın konusunu oluşturan kentsel alanlardaki tarihi çevre korumadan yönetsel anlamda sorumlu ana kurumlardır. Ulusal ölçekte faaliyet gösteren kurumların esas olarak korumanın yönetiminde ve finansmanında siyasetleri belirleyen kurumlar oldukları ve bunun yanında kendi bünyelerindeki kültür varlıklarını korumakla yükümlü buldukları görülmektedir. Uluslararası alanda faaliyet gösteren kurumların çoğunlukla koruma konusunda ilkeler oluşturduğu, denetim getirdiği zaman zaman ise finansal kaynaklar yarattığı veya bizzat koruma yönetiminde yürüttükleri projeler ile taraf oldukları gözlenmektedir.

Harita-1: Tarihi İstanbul Yarımadası Koruma Planı Sınırları
Tarihi yarımada nüfus açısından İstanbul'un halen en yoğun bölgesidir.
Kaynak: http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Birimler/PlanlamaMd/PublishingImages/harita_6.jpg

2.5.1 Uluslararası Kurumlar

Aşağıda ayrıntıları verilen uluslararası kurumlar sadece taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında değil, tüm; kültürel ve doğal varlıkların korunmasında ilkeleri belirleyici organizasyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin de üye olduğu sözkonusu uluslararası kurumlar, aldıkları kararlar ve oluşturdukları ilkeler ile tüm dünyada koruma yazınının ve bilincinin gelişmesinde temel itici güç konumundadırlar. Bu kurumların yıllık toplantılar ve düzenli aralıklarla yapılan bilimsel kongre ve yayınlar aracılığı ile ulusal ve yerel kurumlara ulaşmaya çalıştıkları görülmektedir.

Uluslararası kurumlar, faaliyet yoğunluklarına ve taşınmaz kültürel varlıklar ile olan ilgilerine bakılarak seçilerek aşağıda sıralanmıştır.

2.5.1.1 Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)

UNESCO, (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), Birleşmiş Milletler'in (UN) bir kurumu olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1946 yılında kurulmuştur. Bu kurumun yasası 1945 yılı Kasım ayında Londra'da 44 ülkenin temsilcilerinin katıldıkları bir toplantıda kabul edilmiştir. Türkiye, bu yasayı imzalayan devlet arasında onuncudur. UNESCO Sözleşmesi, ülkemizde 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onanmıştır (<http://www.unesco.org.tr/index.php?gitid=1>). Ekim 2007 itibari ile UNESCO'ya üye 193 devlet muhabir üye 6 devlet bulunmaktadır. ([http://erc.unesco.org/portal/UNESCO MemberStates.asp?language=en](http://erc.unesco.org/portal/UNESCO%20MemberStates.asp?language=en))

UNESCO dünya çapında eğitim, bilim ve kültür konularında işbirliğini oluşturmak ve kültürel gelişimi sağlamak için çalışmalarda bulunmaktadır. Yaptığı yayın, bilimsel çalışma ve sosyal projeler ile dünya çapında kültürel koruma bilincinin yaygınlaşması için çaba sarf etmektedir. Korumanın yönetimi konusundaki literatürü geliştiren ve oluşturan kurumların başında gelmektedir. Amaçlarını, kendisine üye olan her devlette kurulan Milli Komisyonlarla gerçekleştirmeye çalışır.

UNESCO'nun Türkiye'deki çalışmalarına örnek olarak İstanbul ve Göreme'yi koruyarak gelecek nesillere aktarmak amacıyla 1983 yılında başlatılan kampanya verilebilir. Kampanyanın açılış konuşmasında İstanbul ve Göreme'nin risk altında bulunduğu belirtilerek, doğal erozyon veya yer sarsıntılarının tehlike yarattığına, ayrıca sanayileşme için sistemli bir restorasyon ve kurtarma çalışmasına ihtiyaç olduğuna dikkat çekilmiş ve UNESCO'ya üye tüm devletlere çağrıda bulunularak bu ülkelerin hükümetlerinden kamu kuruluşlarından ve özel kuruluşlardan, vakıflardan ve benzeri kuruluşlardan maddi-manevi katkılarını Türkiye'nin üstlendiği bu görev için seferber etmeleri istenmiştir (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/>)

UNESCO bütçesi, üye devletlerin iki yılda bir bu kuruma ödedikleri aidat ile sağlanır. Bu bütçe dışında, Birleşmiş Milletler Özel Fonu'ndan, teknik yardım programı kapsamında, önemli para kaynakları temin edilmektedir.

Merkezi Paris'te bulunan UNESCO'nun iç işleyişi bakımından üç organı vardır; Genel Konferans, Yürütme Konseyi ve Sekreterlik (www.unesco.org).

1972 yılında Paris'te toplanan UNESCO Genel Kurul'unda Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunması Konvansiyonu kabul edilmiştir. Konvansiyon Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2658 No ve 14.04.1982'li "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Uygun Bulduğu Hakkında Kanun ve Sözleşme" ile kabul edilmiştir (http://www.edirneint.bel.tr/unesco_ortak_miras.htm#). Konvansiyonu Nisan 2009 yılı itibari ile 186 ülke imzalamıştır (<http://whc.unesco.org/en/statesparties/>).

2.5.1.1.1 Dünya Mirası Listesi

UNESCO'ya bağlı Dünya Mirasları Komitesi tarafından belirlenmiş ve buldukları ülkenin devleti tarafından korunması garanti edilmiş, tüm dünya için önemli bir değer taşıdığı kabul edilen doğal ve kültürel varlıkların listesidir. 1972 Konvansiyonunu imzalayan ülkelerin korumayı garanti ettikleri anıt ve sit arasından Dünya Mirası Kriterlerine uygun bulunanlar listede yer alır. Konvansiyon gereği oluşturulan Dünya Mirası Listesi, kültürel koruma alanında tanıtım ve eğitim yolu ile dünyanın her yerinden geniş halk kitlelerinin bilinçlenmesini ve kültür varlıklarına

sahip ülke yönetimlerinin korumada sorumluluk altına girmelerini sağlayan etkin bir araç olarak kullanılmaktadır.

1972 tarihli Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunması Konvansiyonu sonrasında ilk kez 1978 yılında 12 adet site Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır (Tablo-1) (WH Kit, 2008:8). Nisan 2009 itibari ile toplam 148 ülkeden, 689 kültürel, 176 doğal ve 25 karma özelliğe sahip varlık Dünya Miras Listesinde bulunmaktadır (<http://whc.unesco.org/en/list>).

Tablo-1: 1978 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesine Giren İlk Kültürel Varlık ve Alanlar

Amerika Birleşik Devletleri	Mesa Verde National Park, Colorado
	Yellowstone National Park, Wyoming/Idaho/Montana.
Senegal	Island of Goree
Polonya	Tarihi Cracow Merkezi
	Wieliczka Tuz Madeni
Almanya	Aachen Katedrali
Etiyopya	Lalibela Kaya Kileseleri
	Simien Milli Parkı
Ekvator	Galapagos Adası dahil olmak üzere Galapagos Milli Parkı
	Quito Tarihi Kenti
Kanada	L'Anse aux Meadows Tarihi Milli Parkı
	Nahanni Milli Parkı

Kaynak: <http://www.thesalmons.org/lynn/world.heritage.html>

Türkiye'den ilk kez 1985 yılında üç adet kültür varlığı listeye girmiştir. Sonrasında listeye giren altı kültürel varlığımız ile bu sayı dokuza ulaşmıştır. 2009 yılı itibari ile listede bulunan varlıklarımız Tablo 2'de aşağıda sıralanmıştır;

Tablo-2 : Dünya Mirası Listesinde Yer Alan Varlıklarımız

1	İstanbul ve Tarihi Alanları , (Listeye Alınma Tarihi: 6.12.1985, Liste Sıra No: 356, Niteliği: Kültürel)
2	Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Listeye Alınma Tarihi:6.12.1985, Liste Sıra No: 357, Niteliği: Doğal / Kültürel)
3	Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası (Listeye Alınma Tarihi: 6.12.1985, Liste Sıra No: 358, Niteliği: Kültürel)
4	Hattuşa (Boğazköy) -Hitit Başkenti (Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi: 28.11.1986, Liste Sıra No: 377, Niteliği: Kültürel)
5	Nemrut Dağı (Dünya Miras Listesine Alınış Tarihi: 11.12.1987, Liste Sıra No: 448, Niteliği: Kültürel)
6	Xanthos – Letoon (Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi: 9.12.1988, Liste Sıra No: 484, Niteliği: Kültürel)
7	Pamukkale (Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi: 9.12.1988, Liste Sıra No: 485, Niteliği: Doğal / Kültürel)
8	Safranbolu , (Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi: 17.12.1994, Liste Sıra No: 614, Niteliği: Kültürel)
9	Truva (Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi: 2.12.1998, Liste Sıra No: 849, Niteliği: Kültürel)

Kaynak:(<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/>)

Bu varlıklar Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün sorumluluğu altında yürütülen çalışmalar neticesinde listeye alınmıştır (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/>).

Dünya Miras Merkezince 1994 ve 2000 yılları içinde onaylanan Ön (Tentative) Listeye göre ise 23 varlığımız gerçek listeye girmek için adaylık başvuru dosyalarının hazırlanarak UNESCO Dünya Mirası Komitesine sunulmasını beklemektedir. (Tablo-3)

Tablo-3: Dünya Mirası Ön (Tentative) Listesinde Yer Alan Varlıklarımız

1	Selimiye Cami ve Külliyesi (16. yy)
2	Bursa ve Cumalıkız Osmanlı Kentsel ve Kırsal Yerleşimleri (13. yy. 15. yy)
3	Konya Selçuklu Başkenti
4	Alanya Kalesi ve Tersanesi
5	Selçuk Kervansarayları Denizli – Doğubeyazıt Güzergâhı (13. yy)
6	İshakpaşa Sarayı (17. yy)
7	Harran ve Şanlıurfa Yerleşimleri (17. yy – 19. yy)
8	Diyarbakır Kalesi ve Surları (12. yy)
9	Mardin Kültürel Peyzaj Alanı (13. yy)
10	Ahlat Eski Yerleşimi ve Mezar Taşları (12. yy – 13. yy)
11	Sümela Manastırı (5. yy – 19. yy)
12	Alahan Manastırı (7. yy)
13	St. Nicholas Kilisesi (7. yy – 8. yy)
14	St. Paul Kilisesi, St. Paul's Kuyusu ve Çevresi
15	Kekova
16	Güllük Dağı – Termessos Milli Parkı
17	Karain Mağarası (1994 yılında geçici listeye alınmıştır)
18	Efes (1994 yılında geçici listeye alınmıştır)
19	Aphrodisias Antik Kenti
20	Sagalassos Antik Kenti
21	Çatalhöyük Neolitik Kenti
22	Perge Antik Kenti
23	Antik Likya Uygarlığı Kentleri

Kaynak: <http://whc.unesco.org/en/statesparties/tr>

2.5.1.1.2 Listeye Başvuru

Üye ülkelerin UNESCO tarafından yayınlanan Dünya Mirası Konvansiyonu Uygulama Rehberi'ni takip ederek hazırlayacakları "Dünya Mirası'na Başvuru Dosyası"nı "Dünya Mirası Komitesine" göndermeleri ile yapılabilmektedir. Asıl Listeye girmeden önce ülkelerin "Tentative" ön listeye girmek için başvuruda bulunmuş olmaları gerekmektedir. Ön listedeki sitlerin gerçek listeye girmesi için daha sonra üye ülke tarafından başvuru dosyasının ve koruma planının hazırlanarak başvuruda bulunulması gerekmektedir (WH Kit, 2008:13).

UNESCO 2000 yılı sonrası listeye alınma kriterlerini değiştirerek, özellikle taşınmaz doğal ve kültürel varlıkların korunması ile ilgili uygulamalarda ve koruma uygulama planlarının hazırlanmasında varlığın bulunduğu coğrafyadaki yerel yönetimlerin ve yerel halkın temel görevleri üstlenmeleri şartını getirmiştir. Başvuru dosyasının ve koruma planının yerel yönetimce hazırlanması sonrası, dosya UNESCO Dünya Mirası Komisyonu'nun Paris'teki ofisine Dışişleri Bakanlıkları aracılığı ile gönderilmektedir.

UNESCO'nun oluşturduğu ve her yıl 4 milyon ABD Dolar nakdi kaynağı kullanan Dünya Miras Fonu'na üye ülkeler başvurarak Miras Koruma Yönetimi ve Plan hazırlama konularında destek alabilmektedirler (WH Kit, 2008:12-14).

2.5.1.2 Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)

UNESCO'nun danışma kurulu olarak faaliyet gösteren ICOMOS (International Council Of Monuments and Sites) tarihi anıtlar ve sitlerin korunması, muhafaza edilmesi ve değerlendirilmesine yönelik teoriler, yöntemler, teknikler ile ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmek için uluslararası ve hükümetler dışı bir organizasyon olarak 1965 yılında Varşova'da kurulmuştur (http://www.international.icomos.org/hist_eng.htm).

Uluslararası düzeyde anıt ve sitlerin incelenmesini özendirme, korunmasını ve değerlendirilmesini kolaylaştırmak olarak kısaca tanımlanan ICOMOS amacına Türkiye Ulusal Tüzüğü'ne, "Türkiye'deki taşınmaz kültür varlıklarının uluslararası düzeyde tanıtılmasını sağlamak" ve "kültür kanalıyla uluslararası ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmak" şeklinde 2 madde eklenmiştir (<http://www.icomos.org.tr/hakkinda.php>).

2.5.1.3 *Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM).*

ICCROM (International Centre for the Study of the Preservations and Restoration of Cultural Property) 1959 yılında Roma'da kuruldu. Taşınır ve taşınmaz mirasın korunmasıyla ilgili eğitim veren ve uzmanlarıyla uygulama yapan bir kuruluştur. 126'dan fazla ülkenin üye olduğu ICCROM koruma etkinliklerini dört ana konuda yoğunlaştırmıştır. Bunlardan ilki eğitimidir (Training). Bu bağlamda yeni eğitim araçları oluşturulmakta, başta Roma olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde eğitim etkinlikleri düzenlenmektedir. İkinci ana konusu bilgilendirmedir (Information). ICCROM'un merkez kütüphanesinde yüzbine ulaşan çok geniş bir kitap ve belge derlemesi bulunmaktadır. Tüm bu bilgilere ulaşmak olasıdır. Üçüncü tür etkinliği (Research), araştırma etkinlikleri ve yeni koruma yaklaşımları geliştirmek, uygulamaya yönelik uluslararası ölçüt ve teknikleri oluşturmak amacıyla toplantılar düzenlemektir. Son olarak koruma konusunda yardım isteyen ülke ve kuruluşlara teknik yardım sağlamak, ortak projeler geliştirmek (cooperation) ICCROM'un işbirliği alanındaki etkinlikleri arasındadır (www.iccrom.org).

2.5.1.4 *Tarihi Kentler ve Kasabalar Komitesi (CIWIH)*

ICOMOS altında faaliyet gösteren 1983 yılında kurulan CIWIH (Historic Towns, Historic Villages), tarihi kentler arasındaki işbirliğini artırmaya yönelik çalışan bir uluslararası yapılandırma (http://civvih.icomos.org/index.php?lang=3).

2.5.1.5 *Dünya Miras Kentleri Organizasyonu*

The Organization Of World Heritage Cities, (OWHC) 1993'te Fas'ın Morocco kentinde kurulmuştur. 2009 yılı itibariyle, toplam nüfusu 125 milyona varan, Dünya Miras Listesi'nde yer alan 215 kenti bünyesinde toplamaktadır. Bugünkü merkezi Kanada'nın Quebec kentindedir. OWCH'in amacı genel olarak Dünya Mirası Listesindeki kentler arasında yerel yönetimlerarası bir işbirliği geliştirme ve bu yolla korumanın sürdürülebilmesi, bilimsel çalışmaların ve koruma yöntemlerinin geliştirilmesini sağlamaktır (<http://www.ovpm.org/>).

2.5.1.6 Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi, yürüttüğü veya destek olduğu Avrupa Kültür Yolları, Avrupa Miras günleri gibi birçok farklı uluslararası proje ile arkeolojik mirasın korunması ve geliştirilmesi, Avrupa'nın ortak mirasına olan ilginin artırılması ve kültürel varlıklara ilişkin bilgilerin herkes tarafından kullanılabilmesini sağlamaya çalışmaktadır.

Avrupa Konseyi, genel olarak Kültür ve Kültürel Miras Direktörlüğü aracılığı ile yürüttüğü kültürel projeler ile Avrupa'da kültürel işbirliğini artırmayı ve bu yolla demokrasinin güçlenmesini de amaçlamaktadır (http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/default_en.asp).

Konsey, Avrupa Kültürel Network (HEREIN) aracılığı ile ulusal kurumları kültür ve kültürel koruma alanlarında bilgi paylaşımı ve işbirliği amacı ile bir araya getiren bir kurumsal yapı oluşturmuştur. (http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/policies/HEREIN/default_en.asp).

2.5.1.7 Avrupa Birliği (AB)

1974 yılında Avrupa Parlamentosu, kültür ve özellikle de kültürel mirasın korunması alanında topluluğun eylem programına ilişkin bazı esaslar saptamıştır. 1993 yılında ise, topluluğun ana sözleşmesine, Avrupa ölçeğinde öneme sahip kültürel varlıkların korunması için üye ülkelerin desteklenmesi maddesi eklenmiştir. (http://ec.europa.eu/culture/portal/activities/heritage/cultural_heritage_en.htm).

AB, mirası kültürel bilincin belirleyici unsuru olarak görmektedir. Günümüzde Avrupa'nın kültürel mirasının korunması ve tanıtılması, kültürel işbirliği programları AB'nin en önemli faaliyetlerinden birini oluşturmaktadır (http://ec.europa.eu/culture/portal/activities/heritage/cultural_heritage_vehic_en.htm).

2.5.1.8 Bizim Avrupamız (Europa Nostra)

“Avrupa Kültürel Mirasının Sesi” olma sloganı ile bilinen yapılanma, yerel yönetim, sivil toplum ve kişisel üyelerden oluşan ve sadece miras konusunda faaliyette bulunan yerel ve ulusal 250'nin üzerinde örgütün üye olduğu bir tür platformdur. 1963 yılında kurulmuştur. Kurumun amaçları arasında Avrupa'nın doğal ve kültürel mirasını korumak ve tanıtmak, kentsel ve kırsal planlama çalışmalarında

üst düzeyde bir mimari sentez oluşmasını teşvik etmek yer almaktadır. Kurumun temsilcileri, UNESCO, ICOMOS, AB ve Avrupa Konseyi gibi farklı üst kurumlarda, kendilerine üye olan yerel örgütlerin sözcülüğünü yapmaktadır (<http://www.europanostra.org/>)

2.5.1.9 Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği (EAHTR)

EAHTR (European Association of Historic Towns and Regions) Strazburg'da Avrupa Konseyi bünyesinde 8 Ekim 1999 tarihinde kurulmuştur. Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin ‘tarihi kent birliklerinin’ işbirliği yapmalarını sağlamayı amaçlayan birlik, bu yolla tarihi kentlerin ve onların sakinlerinin özel gereksinmelerine ilgi çekmeyi ve kültürel varlıklarının önemi ve değeri konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesini öngörmektedir (<http://www.historic-towns.org/>). Ülkemizde ‘‘Tarihi Kentler Birliği’’, bu birliğin asli üyesidir.

2.5.2 Kültürel Miras Korumada Küresel Tarafların Sorumlulukları

Kültürel mirasın korunması ile ilgili en geniş kapsamlı proje Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Konvansiyonu, 11. Maddesine dayanılarak oluşturulan Dünya Kültürel Miras Listesidir. Gerek konvansiyon gerekse Liste uluslararası ancak ulus devletleri de karşılıklı bağlayan bir uluslararası hukuk sistemi yaratmıştır.

Konvansiyonunun 4. maddesine göre; konvansiyonu imzalayan her ülke, kendi toprakları üzerinde bulunan kültürel ve doğal mirası saptama, koruma, saklama, değerlendirme ve gelecek nesillere aktarmayı sağlama sorumluluğunun kendi yükümlülüğünde olduğunu kabul eder.

Konvansiyonun 6. maddesi gereği ise; Konvansiyonu imzalayan devletler, kültürel ve doğal mirası kendi toprakları üzerinde bulunduran diğer ülkelerin egemenliğine tam olarak saygı duyar ve ulusal kanunların adı geçen miras varlığı için öngördüğü hakların saklı kalması koşulu ile bu miras varlığının uluslararası bir miras olduğunu ve bunun korunması için tüm uluslararası camianın katkıda bulunmakla görevli olduğunu kabul eder. Buna göre ülkeler, listeye girip dünya mirası olduğu tescil edilen varlığı koruma sorumluluğunu yüklenmekte, ancak bu sorumluluğu uluslararası camia ile paylaşmaktadır.

Konvansiyonun 6. maddesinin getirdiği ülke egemenliğine ait sınırlamalara karşın, uluslararası camiaya bir müdahale ya da en azından bir bilgilenme hakkını tanımaktadır. Son yıllarda uluslararası hukukun getirdiği, birbirinden soyutlanmış, tecrit edilmiş egemenlikler silsilesi yerine, karşılıklı bağımluluklar ilkesi, örneğin insan hakları, çevre korunması konularında olduğu gibi kültürel mirasın korunmasında da geçerlidir. Kısacası ‘benim değil mi? Ne istersem onu yaparım,’ görüşü geçerliliğini yitirmiştir (Yerasimos, 2003:51).

Uluslararası camiaya görev yükleyen ve kültürel varlıkların insanlığın ortak malı olduğuna vurgu yapan diğer anlaşmalara örnek olarak 1954 tarihli Silahlı Çatışmalar Sonrasında Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme ve yine 1954 tarihli Avrupa Kültür Sözleşmesi verilebilir. 1972 tarihli Stockholm Çevre Bildirgesi, 1983’te Birleşmiş Milletlerce oluşturulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu ve 1992 Rio Yeryüzü Bildirgesi’nde ise doğal çevre için insanlığın ortak malları oldukları yönünde kararlar öngörülmüştür. *1983 Dünya Çevre ve Kalkınma Raporu ‘küresel ortak mallar’ kavramından söz etmektedir. [...] ‘St. Thomas d’Aquin, yüzyıllarca önce, ortak mal kavramının, bireyin mutluluğunun ön koşulu olduğunu söylemiş, ‘ona saygılı olmak insanın kendi çıkarınadır’, demiştir’* (Keleş, 2003:97-98).

Uluslararası alandaki koruma düzenlemelerinin dayandığı temel felsefe, kültür ürünü varlık ve değerlerin, gelecek kuşaklara, geçmişten devralınmış oldukları özgünlük ve kalitede ulaştırılması düşüncesine dayanmaktadır. *Bu varlıklara birer ‘emanet’ gözüyle bakılmalı ve koruma sorumluluğu, kuşaklar arasındaki dayanışmanın zorunlu kıldığı bir emanetçilik olarak algılanmalıdır* (Keleş 2003, 99).

Kültürel koruma ile ilgili uluslararası kurallar uluslararası toplumu sadece kültürel varlıklardan yararlanma değil aynı zamanda katılma ve koruma hakkı da vermektedir. Ancak tüm bu sözleşmelere karşın, *her fırsatta hukukun üstünlüğü ilkesine ve insan haklarına vurgu yapan süper batılı uluslar topluluğu, ne yazık ki, evrensel kültür varlığına geri dönüşü olmayan zararlar vermekten geri kalmıyor. Basra körfezi ülkelerinde, Bosna’da, Afganistan’da, Bağdat’ta ve öteki Irak kentlerinde savaşların yol açtığı yıkım, süper güçlerin yalnızca uluslararası hukuk kurallarını çiğnemekle yetinmediklerini, aynı zamanda insanlığın malı olan kültür*

değerlerini yok ederken kendilerini uluslararası etik kurallarıyla da bağlı saymadıklarını ortaya koydu. Silahlı çatışmalarda ve savaşlarda bu türlü değerlere zarar vermeme yükümlülüğü nedense hiçbir süper gücün turum ve davranışlarını etkilemedi (Keleş, 2003:98).

2.5.3 Ulusal Kurumlar

Bu alt başlıkta taşınmaz kültür varlıklarının korunması için ulusal boyutta görevleri olan ve düzenleyici olarak sorumlulukları bulunan ulusal kurumlar incelenecektir. Sözkonusu kurumların çoğu merkezi yönetim birimlerinden oluşmaktadır.

2.5.3.1 Kültür ve Turizm Bakanlığı

Her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldirmek ve bunların her türlü denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valiliklere yaptırmak Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir (2863\10-1).

Kültür ve Turizm Bakanlığı genel hatları ile koruma uygulamaları için temel teşkil eden siyasaları oluşturmaktadır. Bu bağlamda daha çok pasif koruma faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Bakanlık işlevsel olarak kullandığı kendi mülkünde bulunan taşınmaz kültür varlıklarını koruma konusunda ise aktif koruma uygulamalarına giren röleve, restorasyon ve yenileme gibi işlemleri yapmakla sorumludur (2863/10-6).

2.5.3.2 KTVKYK ve Bölge Koruma Kurulları

Yurt içinde bulunan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı KTVKYK ile bakanlıkça belirlenecek bölgelerde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları" kurulur (2863\51).

Koruma Bölge Kurulları, Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararları çerçevesinde olmak kaydıyla aşağıdaki işleri yapmakla görevli ve yetkilidir (2863\57).

- a) Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,
- b) Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,
- c) Sit alanlarının tescilinden üç ay içinde geçiş dönemi şartlarını belirlemek,
- d) Koruma amaçlı imar planları (KİP) ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak,
- e) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak,
- f) Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanlarının tescil kaydını kaldırmak,
- g) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanlarıyla sit alanlarına ilişkin uygulamaya yönelik kararlar almak.

2.5.3.3 Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Saraylar Daire Başkanlığı

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin idare ve kontrolünde bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunması, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca yerine getirilir. Bu korunmanın sağlanmasında, gerektiğinde, Kültür ve Turizm Bakanlığının teknik yardımı ve işbirliği sağlanır (2863\10-2).

Cumhuriyetin ilanından 4 ay sonra, 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 431 sayılı ‘‘Hilafetin ilgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Mütteallik Kanun’’ ile halifelik kaldırılmış, padişahın sarayları, köşkleri, kasırları ve her türlü emlak ile mefruşatı, bu yasanın 8. 9. ve 10. maddeleri ile millete devredilmiştir (<http://www.millisaraylar.gov.tr/source.cms4/index.snet?wapp=msdb>). 12 Mart 1934 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı'nca, Millî Sarayların idaresi ile ilgili olarak hazırlanan yönetmelik hükümleriyle ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı olan Millî Saraylar Müdürlüğü, yönetimi altındaki tesislerin idare, bakım ve korunmasıyla görevlendirilmiştir (<http://www.millisaraylar.gov.tr>).

2.5.3.4 Bayındırlık ve İskân Bakanlığı

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, imar ve yapı alanlarında devletin en önemli kuruluşu olduğu için kültürel ve doğal değerlerin korunması ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilenmek durumundadır. 3194 Sayılı İmar Yasası “yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların, plan, fen sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla” düzenlenmiştir (3194\1) ve “belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde yapılacak planlar ile inşa edilecek resmi ve özel bütün yapılar” bu yasa hükümlerine bağlıdır (3194\2). Bu nedenle koruma alanlarında yapılan yeniden inşa, çevre düzelleme projesi gibi uygulamalarda Bakanlığın dolaylı ilgisi bulunmaktadır.

2.5.3.5 Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğü Başbakanlığa bağlı bir kurumdur. Müdürlüğün teşkilat yapısı merkez ve taşra olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Merkez teşkilatı; Hizmet, Danışma ve Yardımcı Hizmet birimlerinden oluşmaktadır. Taşra teşkilatında ise 25 adet bölge müdürlüğü ve 3 adet işletme müdürlüğü bulunmaktadır (http://www.vgm.gov.tr/001_Menu/03_Teskilat/teskilat.cfm).

Vakıflar Genel Müdürlüğünün idaresinde veya denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese, han, hamam, mescit, zaviye, mevlevihane, çeşme ve benzeri kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi koruma bölge kurulları kararı alındıktan sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğünce yürütülür (2863\10-4).

08.06.1984 gün ve 227 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Madde:2'ye göre, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında korumaya yönelik olarak şunlar tanımlanmıştır:

- a) Vakıf mallarını ekonomik şekilde işletmek, mimari veya tarihi değeri olup yönetimi Vakfa ait olan eski eser yapıları muhafaza ve imar etmek,
- b) Vakfa ait müesseseleri gayelerine göre yaşatmak,

e) Görev ve hizmetleri ile bütün vakıfların vakfiyelerinde veya vakfiye yerine geçen Hüccet, Berat, Ferman gibi belgelerden veya vakıf senetlerinde yazılı hayri, sosyal, kültürel ve ekonomik şart ve hizmetleri yerine getirmek,

g) Kanun, tüzük ve yönetmeliklerle kendisine verilen diğer görev ve hizmetleri yapmak.

2.5.3.6 Milli Savunma Bakanlığı:

Milli Savunma Bakanlığının idare ve denetiminde veya sınır boyu ve yasak bölgede bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi, Milli Savunma Bakanlığı'na yerine getirilir. Bu korunmanın sağlanması, Milli Savunma Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında düzenlenecek protokol esaslarına göre yürütülür (2863\10-3).

2.5.4 Yerel Yönetimler

Gerek çağdaş koruma anlayışı içinde gerekse de çağdaş yönetim anlayışı çerçevesinde, kültürel mirasın korunmasında yerel yönetimler merkezi bir rol üstlenmektedirler. Buna karşın Türkiye'deki anlayış uzun yıllar kentlerdeki tarihsel-kültürel ve doğal çevre değerlerinin koruma sorumluluğunu merkezi hükümet organlarına vermiştir. *Kentlerin asıl sahibi olması gereken belediyeler ise, alınan kararları uygulamakla yükümlü bir organa dönüşmüşlerdir* (Ahunbay 1999; Altınöz 2007; Bektaş 2001; Erder ve İncioğlu 2008; Kuban 2000; TMMOB Mimarlar Odası 2008).

Günümüzde koruma yönetiminin sorumluluğunu büyük oranda yerel yönetimlere bırakan bir dünya görüşünün, uluslararası alanda olduğu gibi ülkemizde de oluşmaya başladığı görülmektedir. *Türkiye'deki yerel yönetimler ve yerel siyasette gözlenen bu değişimde, kurumsal ve yasal düzeni zorlayan en önemli etkinin kentsel nüfus artışı, kentsel gruplardaki çeşitlenme ve kentsel yaşamla ilgili taleplerin değişen niteliği olduğu açıktır* (Erder, İncioğlu, 2008:4). Bu değişen ve farklılaşan talepler ile artan kentli nüfusun modern alanlarda yaşama isteği kimi zaman koruma kültürü ile ters düşen veya koruma uygulamalarını zorlaştıran nitelikler gösterebilmektedir.

Koruma ve yönetim anlayışlarının her ikisinde birden gözlemlenen ‘yerel yönetimlerin ön plana çıkarma’ görüşü ile ülkemizde 2000 yılı sonrası getirilen yasal değişikliklerde yerel yönetimlere daha önce verilmeyen birçok sorumluluk verilmiştir. Son yasal düzenlemelerle büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve il özel idarelerine şu görev ve yetkiler verilmiştir:

2.5.4.1 Büyükşehir Belediyeleri

5216 sayılı Yasa ile kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak; bu amaçla bakım ve onarım yapmak; korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmekle yükümlü ve sorumludurlar (5216\7-o).

Bu sorumluluk görüldüğü üzere üç ana hususu kapsamaktadır:

1. Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak
2. Bu amaçla bakım ve onarımını yapmak,
3. Korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmekle yükümlü ve sorumludurlar.

Büyükşehir belediyeleri bu görev ve sorumluluklarını yerine getirirken taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesine ilişkin harcamaları da kapsayan

- İlçe, ilk kademe belediyeleri ile bağlı kuruluşlara yapacakları yardımlar ve ortak projeler (5216\24-c,)
- Her türlü alt yapı, yapım, onarım ve bakımı (5216\24-d),
- Kamu yararı görülen konularda yurt içi ve yurt dışı kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum örgütleriyle birlikte yapılan ortak hizmetler ve diğer projeler (5216\24-n),
- Spor, sosyal, kültürel ve bilimsel etkinlikler için yapılan giderler (5216\24-o) için harcamalar yapabilirler.

2863\10 sayılı Yasa uyarınca bünyelerinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) kurarlar.

2.5.4.2 Belediyeler

5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre; hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar; Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alırlar (5393\13-b).

Kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek veya kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir (5393/73)

2863 Sayılı Kanun'a göre; bünyelerinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere koruma, uygulama ve denetim büroları (KUDEB) kurarlar ve KİP'lerin yapılması ve uygulanmasından sorumludurlar.

25887 sayılı yönetmeliğe göre çevre düzenleme projelerinden sorumludurlar. 5366 sayılı kanun gereği kentsel yenileme projelerinin uygulanması ve 26006 sayılı yönetmelik gereği ise, alan yönetimi kurmak ve yönetim planı hazırlamak belediyelerin sorumlulukları arasında bulunmaktadır.

2.5.4.3 İl Özel İdareleri

İl Özel İdareleri, 5197 Sayılı Yasa gereği kanunlarla başka bir kamu kurum ve kuruluşuna verilmeyen mahalli müşterek nitelikteki her türlü görev ve hizmeti yapar, gerekli kararları alır, uygular ve denetler. (5197/6) Bu görevler arasında belediye sınırları dışında olmak koşulu ile imar, kültür ve turizme yönelik (5197/6-b) hususlar da yer almaktadır.

İl özel idareleri bu görev ve sorumluluklarını yerine getirirken kültürel koruma ile ilgili olarak yapılacak harcamaları da kapsayacak şekilde;(5197/43)

- Her türlü alt yapı, yapım, onarım ve bakım,
- Yurt içi ve yurt dışı kamu ve özel kesim ile sivil toplum örgütleriyle birlikte yapılan ortak hizmetler ve diğer projeler,
- Sosyo-Kültürel ve bilimsel etkinlikler için harcama yapabilirler.

İl Özel İdareleri, korumayla doğrudan ilgili olmamakla beraber, gereken durumlarda şu hizmetleri yerine getirmekle yükümlüdürler. (5197/64)

- Diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirmek ve bu amaçla gerekli kaynak aktarımında bulunmak (Bu maddeden anlaşılacağı gibi, il özel idareleri il ölçeğindeki kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına yönelik olarak diğer kurum ve kuruluşlarla ortak proje geliştirebileceklerdir.)
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar ve 507 sayılı esnaf ve küçük sanatkârlar kanunu kapsamına giren meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirmek,
- Kendilerine ait taşınmaz malları, asli görev ve hizmetlerinde kullanılmak ve süresi yirmibeş yılı geçmemek üzere diğer kamu kurum ve kuruluşlarına tahsis edebilirler,
- İl özel idaresi sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve **kültür hizmetleriyle** yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygularlar (5197/65). Söz konusu bu madde ile kültür hizmetleri altında sayılan **koruma çalışmaları** ile ilgili olarak katılımın sağlanmasının il özel idarelerinin bir görevi olduğu sonucu da çıkmaktadır.

Öte yandan 2863 sayılı KTVK Kanunu uyarınca bünyelerinde:

- Kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak proje büroları kurarlar;
- Sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimleri kurarlar;
- Koruma, uygulama ve denetim büroları kurarlar ve
- İl genel meclis kararı almak koşulu ile il ölçeğindeki kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına yönelik olarak diğer kurum ve kuruluşlarla ortak proje geliştirebilirler.

2.5.4.4 Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB)

2863 sayılı KTVK Kanunu'nda önemli değişiklikler getiren 5226 sayılı yasa, yerel yönetimlerin koruma alanında yeniden örgütlenmelerine olanak sağlamış ve bu bağlamda büyükşehir belediyeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca izin verilen belediyeler ve il özel idarelerinin bünyesinde KUDEB kurulmasını öngörmüştür. Yasanın 13. maddesinde tanımlanan bu birimlerin kuruluş ve işleyiş esaslarına ilişkin olarak 25842 sayılı KUDEB'lerin kuruluş ve işleyişleri ile ilgili bir yönetmelik çıkartılmıştır.

KUDEB'ler, il özel idarelerinde imarla ilgili daire başkanlığı veya müdürlük, büyükşehir belediyelerinde imar daire başkanlığı ve diğer belediyelerde imar müdürlüğü bünyesinde görev yapar.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyeleri ve 5393 Sayılı Belediye Kanunları'nda belediyelerin görevleri arasında sayılan kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kentin tarihi bakımından önem taşıyan mekânları ve işlevlerinin korunmasına yönelik programları hazırlamak ve bu amaçla yapılacak uygulamalara ilişkin işlemleri KUDEB'ler yürütebilmektedir.

KUDEB'ler, mevzuatta belirlenen kurallar ve süreçlere uymak koşuluyla aşağıdaki görevleri de yerine getirirler: (25842\7):

- a) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında yapılacak olan tadilat ve tamirat uygulamaları öncesinde yapıyı incelemek ve yapılacak onarıma ilişkin koşulların belirtildiği onarım ön izin belgesini düzenlemek,
- b) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, tadilat ve tamiratların; özgün biçim ve malzemeye uygun olarak gerçekleştirilmesini denetlemek, uygun bulunanlara onarım uygunluk belgesi düzenlemek,
- c) Tadilat ve tamirat kapsamında başlanılan onarımlarda esaslı onarım gereğinin saptanması durumunda onarımı durdurarak konuyu belgeleriyle koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletme,
- d) Taşınmaz kültür ve tabiat varlığı parseline bitişik parsellerde ve koruma alanlarında yer alan ve yürürlükteki yasal düzenlemelere göre ruhsatı bulunan

- tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamirat uygulamalarına, varsa koruma amaçlı imar planı koşulları da dikkate alınarak izin vermek ve denetlemek,
- e) Koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar planlarının plan hükümleri çerçevesinde uygulanmasını denetlemek,
- f) Koruma bölge kurulları tarafından onaylanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine ilişkin uygulamaları denetlemek, projesine uygun tamamlanan uygulamalar için kullanma izin belgesi düzenlemek,
- g) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları, koruma bölge kurulu kararlarına aykırı ve ruhsatsız olarak yapılan inşaatlar ile koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre gerekli işlemleri yapmak, uygulamayı durdurarak konuyu belgeleriyle koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek,
- h) Tescilli kültür varlıklarının mail-i inhidam olmaları halinde can ve mal güvenliğinin sağlanması için gerekli işlemleri yaparak durumu koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek,
- i) Maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımını gerçekleştiremeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak mali yardımlar ile ilgili düzenlemeleri gerçekleştirmek,
- j) Maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımını gerçekleştiremeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak teknik eleman yardımında doğrudan görev almak ya da bu görevi üstlenenleri denetlemek.

2.5.5 Sivil Toplum Kuruluşları

Ülkemizde, özellikle 1980'li yıllardan sonra, çevre ve kültürle ilgili birçok sivil toplum örgütü (STK) kurulmuştur. STK'lar genellikle aktif koruma uygulamalarına girmeyip, koruma kültürünün gerek kendi üyeleri gerekse de toplum genelinde yaygınlaşması için çalışmaktadırlar. STK'lar ve kimi mesleki örgütlerin bilinç oluşturma konusunda başarılı örneklerle imza attıkları gözlemlenmektedir. *Zaman zaman yasamanın ve yürütmenin tam anlamıyla işlevlerini yerine*

getiremediği ya da kamu yararı ilkesinden uzaklaşmakta sakınca görmediği durumlarla karşılaşmaktadır. Bu durumlarda yargı; imar, çevre ve koruma gibi alanlarda, toplum yararını geçerli kılabilmek amacı ile örnek kararlar almaktadır. Bu örnek kararların alınması sürecinin başlatılmasında toplumda artan koruma bilincinin ve koruma ile ilgili meslek kuruluşları ile kimi STK'ların çaba ve katkıları bulunmaktadır (Mengi ve Keleş 2003).

Ülkemizde koruma alanında faaliyet gösteren STK'ların birçoğunun kurumsallaşmayı başardıkları görülmektedir. Öyle ki ulusal çapta faaliyet gösteren birçok STK'nın yerel alanda faaliyet gösteren bölgesel ve kentsel şubeleri bulunmaktadır. Koruma alanında faaliyet gösteren STK'ların bir kısmı ise uluslararası bir başka örgütün Türkiye Ofisi olarak faaliyet göstermektedirler.

Öte yandan aslında STK olmayan kimi meslek örgütleri ve denetleme kurulları da koruma alanında STK'lar ile birlikte faaliyetlerde bulunmaktadır. Sözkonusu mesleki örgütlerin kurulmaları ve işleyişleri esas itibari ile STK'ların özünü oluşturan gönüllülük temeline dayanmamaktadır ve örgüte üyelik meslek çalışanı için zorunludur. Bu tür örgütlere örnek olarak verilebilecek Mimarlar Odası veya Esnaf ve Sanatkarlar Odaları vb. kurumların asli-mesleki görevlerinin devamı niteliğinde koruma eylemlerine gönüllü olarak ortak oldukları görülmektedir.

Aşağıda koruma alanında faaliyette bulunan başlıca STK'lar ve gönüllülük esasına göre koruma çalışmalarına katılan diğer mesleki örgütlerin arasından en yaygın olanları verilmeye çalışılmıştır¹⁹.

2.5.5.1 Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği, Mimarlar Odası

Koruma kültürünün gerek kendi üyeleri gerekse de toplum genelinde yaygınlaşması için düzenli olarak, sempozyumlar, çalıştaylar, toplantılar ve yayınlar gerçekleştirmektedir. (<http://www.mimarlarodasi.org.tr/>)

¹⁹ STK'ların seçiminde Ahunbay (1999) ve Kuban'ın (2000) yayınlarından yararlanılmıştır.

2.5.5.2 Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği, Şehir Plancıları Odası

Koruma kültürünün özellikle kentsel alanların korunmasına yönelik kendi üyeleri arasında bilgilendirme çalışmaları yürütmekle kalmayıp toplum geneline yönelik aydınlatıcı çalışmalarda yürütmektedir. (www.spo.org.tr)

2.5.5.3 Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı (Çekül)

Yürüttüğü birçok farklı proje ile koruma kültürünü yaygınlaştırma yanında aktif koruma projeleri üstlenmektedir. Özellikle yerel yönetimlere yönelik gerek bilgilendirici gerekse de belediyelerin koruma projelerine teknik ve mali destek sağlayıcı aktivitelerde bulunmaktadır. (www.cekulvakfi.org.tr).

2.5.5.4 Tarihi Kentler Birliği

Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin Türkiye Ulusal kesimini oluşturmaktadır. Her yıl düzenli olarak yerel yönetimlerin koruma uygulamaları arasından en iyi uygulamaları seçmek ve bu yolla koruma uygulamalarını özendirmek için "Koruma Ödülleri" vermektedir. Düzenli olarak gerçekleştirdiği "kent toplantıları" ile yerel yöneticilerin ve halkın koruma bilincini artırmaya çalışmaktadır. Genellikle bu toplantılar sonrasında "sonuç bildirgesi" ve "karar"lar alarak alınan kararların uygulanmasını hususunda denetleyici mekanizmalar oluşturmaya çalışmaktadır. (www.tarihiKentlerBirliGi.org).

2.5.5.5 UNESCO, Milli Komitesi

Bu komite dâhilinde;

- Yerel Gündem 21 Temsilcileri,
- Europa Nostra (Bizim Avrupamız),
- ICOMOS Türkiye Temsilcileri bulunmaktadır.

Komite UNESCO'nun Türkiye ofisi olarak çalışırken, kurumun uluslararası arenada üstlendiği her türlü görev ve sorumluluğu ulusal bazda Türkiye'de yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmalar arasında, toplantılar, yayınlar, sempozyumlar gibi bilgilendirmeye ve bilinç oluşturmaya yönelik faaliyetler önemli yer tutmaktadır. Öte yandan UNESCO ve diğer uluslararası kurumlarla ortak projeler yürütmektedir. (<http://www.unesco.org.tr/>)

2.5.5.6 Turizm, Anıt ve Çevre Değerlerini Koruma Vakfı (Taç)

Kültürel koruma, Anadolu Uygarlıkları, sanat tarihi gibi konularda sohbet toplantıları, seminerler düzenlemekte ve yayınlar çıkarmaktadır. Çocuklarda koruma bilincinin oluşması için projeler düzenlemekte ve geziler organize etmektedir. Kurulduğu 1976 yılından bu yana aktif olarak koruma projeleri gerçekleştirmektedir. (www.tacvakfi.org.tr/tr)

2.5.5.7 Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (Korder)

Asıl amacı, kültür varlıklarının korunması konusunda çalışan koruma ve restorasyon uzmanlarının mesleki, kültürel ve sosyal gereksinimlerini karşılamaktır. Asıl amacı yanında; Türkiye’de kültür ve tabiat varlıklarının korunması ile ilgili olarak kamu bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik farklı nitelik ve kapsamlardaki çalışmaları desteklemektedir. Bu çalışmalar arasında bilimsel yayınlar hazırlamak, toplantılar ve seminerler düzenlemek, yaptığı araştırma çalışmalarını yerel yönetimlerin ve halkın kullanımına sunmak vb. bulunmaktadır. (<http://www.korder.org/>)

2.5.5.8 Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği

1972 yılında kurulmuş ancak 1980 yılında askeri darbe sonrası kapatılmıştır. 1992 yılında faaliyetlerine tekrar başlayan derneğin, yayınları, toplantı ve seminerleri sadece üyelerine değil halka da açıktır. (<http://www.arkeologlardernegist.org/index.php>)

2.6 Korumanın Finansmanı

Koruma alanında oldukça kısıtlı sayı ve nitelikteki parasal kaynakların son yıllardaki yasal düzenlemelerle oldukça üst düzeye çıkartıldığı gözlemlenmektedir. Korumanın finansmanında kaynakları merkezi, yerel ve özel sektör kaynakları şeklinde üç başlık altında incelemek mümkündür.

Merkezi kaynaklar genel bütçeden korumada sorumlu kurum ve kuruluşlara aktarılan kaynaklardır. Kültür Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün bütçeleri bu kaynaklar arasında sayılabilir.

Yerel yönetimlerin kaynakları genel olarak yasalarla belirlenmiş katkı paylarından oluşurken, özel sektör kaynakları arasında, ulusal veya uluslararası

kurumların koruma projelerine sağladığı katkılardan, özel sektör firmalarının sponsorluk veya sosyal sorumluluk projeleri ile koruma projelerine aktardıkları kaynaklara kadar geniş bir çerçevede toplanan kaynaklar bulunmaktadır.

2863 sayılı yasada belirtilen hizmetlerin yerine getirilebilmesi için, Kültür Bakanlığı bütçesine her yıl yeteri kadar ödenek konur (2863\10-7) ve kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür varlıklarının korunması, bu kuruluşların bütçelerine her yıl bu maksatla konacak ödeneklerle yapılır (2863\10-6). *Yasa hükümlerinin de belirttiği gibi korumaya yönelik kamu yatırımları, hemen tümüyle kamunun mülkiyetinde bulunan ve hizmete yönelik kullanılan taşınmazlar için yapılmaktadır. Bu nedenle, özel mülkiyete konu olan taşınmazları kapsamamaktadır* (Madran, Özgönül 2005:104).

Özel ve tüzel kişilerin elindeki varlıkların korunması için ise genel olarak merkezi kurumların sağladığı katkılar ve sözkonusu kültür varlıklarının maliklerine verilen bazı bağışlıklar ile finansal kaynak yaratılmaya çalışılmaktadır.

Turizm gelirleri korumanın finansmanında bir kaynak olmanın dışında, genel olarak ülkenin ekonomik kalkınma girdisi şeklinde algılanmaktadır.

2.6.1 Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasına Yapılan Katkılar

Çeşitli yasal düzenlemeler, taşınmaz kültür varlığı maliklerine bazı katkılarda bulunulmasını öngörmüştür. Bu katkıların nedenleri şöyle sıralanabilir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:71).

1. Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının maliklerinin arazi ve / ya da yapıları bazı kısıtlara bağlıdır. Örneğin bu malikler yapılarını yıkamazlar, daha büyük yapı yapamazlar, arazilerini diledikleri işleve uygun olarak kullanamazlar vb. Bu durum bu maliklerin belli oranda mağdur olmaları sonucunu getirmektedir. Bu mağduriyetin bir bölümünün olsa giderilebilmesi için bazı katkılar öngörülmüştür.
2. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, kent ve kasabalarımızın geleneksel konut ve ticaret bölgelerinin bulunduğu alanlarda yaşayanlar çoğunlukla orta ya da alt/orta gelir grubundadırlar. Bir diğer deyişle, maliki oldukları ya da içinde

yaşadıkları kültür varlığı niteliğindeki yapıda gerekli onarım ve yenileme işlemlerini karşılayacak parasal güçleri yoktur. Bu durumda korumanın gerçekleşebilmesi için bir katkı sağlanması gerektiği açıktır.

3. Yerel yönetimlerin buldukları bölge ya da yerleşmede bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi için yeterli kaynak ayırdıkları söylenemez. Son yıllara değin izlenen politika daha çok merkezi yönetimden kaynak isteme biçiminde gelişmiştir. Son yasal düzenlemeler de merkezi kaynakların katkı olarak kullanılmasını öngörmüştür.

Mevcut yasal düzenlemelerde öngörülen katkılar ‘‘özel ve tüzel kişilere’’ yapılacak katkılar ile ‘‘belediyelere’’ yapılacak katkılar olmak üzere iki ana başlıkta ele alınabilir.

2.6.1.1 Özel ve Tüzel Kişilere Yapılacak Katkılar

Özel hukuka tabi özel ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan yardımlar ve tescilli taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonu amacıyla verilen toplu konut kredileri olmak üzere iki farklı şekilde yapılmaktadır.

- 1) *Özel hukuka tabi özel ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan yardımlar;*

15.07.2005 tarih ve 25876 sayılı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanmasına Dair Yönetmeliğe göre, bu katkı payının amacı, maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığını onaracak mali güce sahip olmayan özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilere değişik nitelikte yardımlarda bulunulmaktır. Yardım 3 türlü yapılabilir. Bunlar aynı (malzeme), nakdi (parasal) ve teknik yardım biçiminde olmaktadır. (25876\4)

Nakdi yardımlar, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım ve onarımıyla ilgili proje hazırlanması ve uygulamalar için Kültür ve Turizm Bakanlığınca yapılacak parasal yardımları kapsar.

Teknik yardımlar, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın rölöve, restorasyon projeleri ile bunlara ilişkin mühendislik projelerinin hazırlanması sürecinde belge, bilgi ve personel desteği sağlaması şeklinde yapılmaktadır.

Aynı yardımlar ise Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restorasyon sürecinde değerlendirilmek üzere mal, eşya ve malzeme olarak sağlanacak her türlü yardımı kapsamaktadır.

Kültür ve Turizm bakanlığınca yapılacak parasal yardım tutarı, proje hazırlanması için ellibin (50.000) TL'yi, uygulamalar için tahmini uygulama bedelinin % 70'ini, tahmini uygulama bedeli ne olursa olsun 200.000.- YTL'yi geçemez. Uygulamanın tahmini bedeli 50.000.- YTL'yi geçmiyorsa bu bedelin % 100'üne kadar parasal yardım yapılabilir (25876\11).

Öte yandan Kültür ve Turizm Bakanlığının uygun görmesi ile, Vakıflar Genel Müdürlüğü, il özel idareleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları, maliklere lüzum görülen hallerde, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma, bakım ve onarımlarına, teknik eleman ve ödenekleri ile yardımda bulunabilirler (2863\11)

2) *Tescilli taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonu amacıyla verilen toplu konut kredileri;*

2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu işlemlerine ilişkin başvurularda kullanılır. Bu kapsamdaki öncelikli projeler Bakanlık ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca müştereken belirlenir. (2863\12)

İdare tarafından kullanılacak kredinin miktarı, projenin keşif bedelinin %70'i oranında olup, 2005 yılı için bu miktar 75.000.- TL'yi geçmemekteydi (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:74-76). Her yıl kullanılacak kredi üst limiti finansman imkanları dikkate alınarak idarece yeniden belirlenmektedir. Taşınmaz kültür varlığı için verilecek kredi miktarının % 15'i bankaca gerekli teminatlar alındıktan sonra avans olarak ödenmektedir.

2.6.1.2 Yerel Yönetimlere Yapılacak Katkılar

Yerel yönetimlere yapılan katkılar, il özel idarelerine yapılan katkılar ve belediyelere yapılan katkılar olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. İl özel idareleri, mülkiyet ve kullanımlarında bulunan kültürel taşınmaz varlıkların bakım ve onarımlarını (vilayet konağı, sağlık ocağı, bazı eğitim yapıları vb.) kendi ödenekleri ile belli oranda yapmaktadırlar.

Belediyelerin koruma alanında hizmet vermesi için ise “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı” oluşturulmuştur. Bu katkı payı 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8. ve 18. maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u ayrılarak oluşturulmaktadır. Bu payın belediyelerin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması amacıyla hazırlanan projeler kapsamında kamulaştırma, projelendirme, plânlama ve uygulama gibi faaliyetlerde kullanılması öngörülmüştür. (2863/12)

Taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler için katkı payından yararlanmak amacı ile belediyelerce yapılacak başvurular, iki dönem halinde Ocak ve Haziran ayları sonuna kadar il özel idaresi müdürlüğüne yapılır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:78).

Belediyelere ayrıca KİP yapımı için verilmesi öngörülen ödenekler de bulunmaktadır. Bu ödeneklere göre; KİP yapımı için belediyelere aktarılmak üzere İller Bankası Genel Müdürlüğü bütçesine yeteri kadar ödenek konur. İl özel idareleri ise bütçelerinde koruma amaçlı imar planlarının yapımı için ödenek ayırırlar. (2863/17)

Belediyelerin kültür ve tabiat varlıklarını koruma uygulamalarına yapılan katkılardan bir diğeri ise imar uygulamalarına yapılan yardımlardır. Belediyelerin imar uygulamaları yapabilmeleri için Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca verilen bir yardım türüdür. Bu yardım kamulaştırma ve düzenleme alanlarında verilir. Bakanlıkça onaylı 4 yıllık imar programında bulunması koşulu ile kamulaştırma alanında tarihi ve turistik eserlerin ve anıt çevrelerinin açılması işlerine, düzenleme alanında ise tarihi ve turistik eserlerin çevrelerinin düzenlemesine ilişkin uygulamalara verilmektedir (18138/3).

2.6.2 Taşınmaz Kültür Varlığı Maliklerine Tanınan Bağışıklıklar

Kültür ve tabiat varlığı malikleri bazı resim, harç ve vergilerden bağışık tutulmuştur. Bu finansmanın ayrıntıları şöyledir; (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006:91,92)

- Taşınmaz kültür ve tabiat varlığı malikleri veraset ve intikal vergisi ödemezler.
- 28633 Sayılı KTVK Kanunu kapsamındaki tescilli taşınmaz kültür varlıklarının rölöve, restorasyon ve restitüsyon projelerine münhasır olmak üzere, bu projelendirmelerden yararlananlara verilen mimarlık hizmetleri ile projelerin uygulanması kapsamında yapılacak teslimler katma değer vergisinden muaftır .
- 2863 Sayılı KTVK Kanunu kapsamındaki tescilli taşınmaz kültür varlıklarının devir ve iktisabında yargı harçları, noter harçları, vergi yargısı harçları, tapu ve kadastro harçları, konsolosluk harçları, imtiyazname ruhsatname ve diploma harçları ödenmez.
- Tapu kütüğüne ‘‘korunması gerekli taşınmaz kültür varlığıdır’’ kaydı konulmuş olan ve I. ve II. grup²⁰ olarak gruplandırılmış bulunan taşınmaz kültür varlıkları ile 1. ve 2. derece arkeolojik sit alanı ve 1. derece doğal sit alanı olmaları nedeniyle üzerlerine kesin yapılanma yasağı getirilmiş taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları olan parseller her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır (2863\21).
- Kültür varlıklarının korunması maksadıyla tespit, proje, bakım, onarım, restorasyon ve kazı ile müzelerin güvenliği için kullanılmak şartıyla, TBMM, Milli Savunma Bakanlığı, Kültür Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne

²⁰ Toplumun dini, sosyal, ekonomik ve kültürel ortak gereksinimlerini karşılayan, yapıldıkları dönemin mimari ve sanat anlayışını yansıtan, simgesel, anı, anıtsal, gibi değerleriyle korunması gereken, kendi başlarına bir tarihi ve estetik değer taşıyan yapılar I. Grup yapılarıdır. Örnek olarak; cami, han, hamam, kilise, tapınak vb. anıtsal nitelikli ve tüm toplum tarafından kullanılan yapılar verilebilir. İkinci Grup kültürel yapılar ise kentlerin tarihi kimliğini oluşturan kentsel sitler, sokaklar ve kent silüetlerini yansıtan korunması gerekli yapılarıdır. Genellikle özel mülkiyette bulunan geleneksel konutlar, dükkânlar vb. küçük ölçekli yapılar bu grupta yer almaktadır. Daha fazla bilgi için bakınız: Yukarıda Bölüm 2.3.1. ‘‘Kültür Varlığı’’

dışarıdan getirilecek her türlü araç, gereç, makine, teknik malzeme ve kimyevi maddeler ile altın ve gümüş varak, her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır(2863\21).

- Koruma bölge kurulları kararına uygun olarak taşınmaz kültür varlıklarında yapılan onarım ve inşaat işleri Belediye Gelirleri Kanunu gereğince alınacak vergi, harç ve harcamalara katılma paylarından müstesnadır (2863\21).
- 2863 Sayılı KTVK Kanunu kapsamında tescil edilen taşınmaz kültür varlıkları için, 4708 sayılı yapı denetimi hakkında kanun hükümleri uygulanmaz (2863\21).

2.6.3 Başbakanlık Tanıtma Fonu

Başbakanlık bünyesinde oluşturulan bu fonun amacı memleketimizi yurt içinde ve dışında çeşitli yönleriyle tanıtmakla görevli kuruluşların kaynaklarını artırmak, Türk kültür varlığının yayılmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. *Tanıtma fonunun kaynakları arasında Milli Piyango gayri safi hasılatının % 10'u, her nevi müşterek bahis tertibi sonucu sağlanacak hasıllardan ikramiye olarak ayrılacak kısmın dağıtımından önceki toplamı üzerinden kesilecek % 5 paylar, bağış, yardım ve diğer gelirler bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı,2007:83).*

2.6.4 Özel Sektör Kaynakları

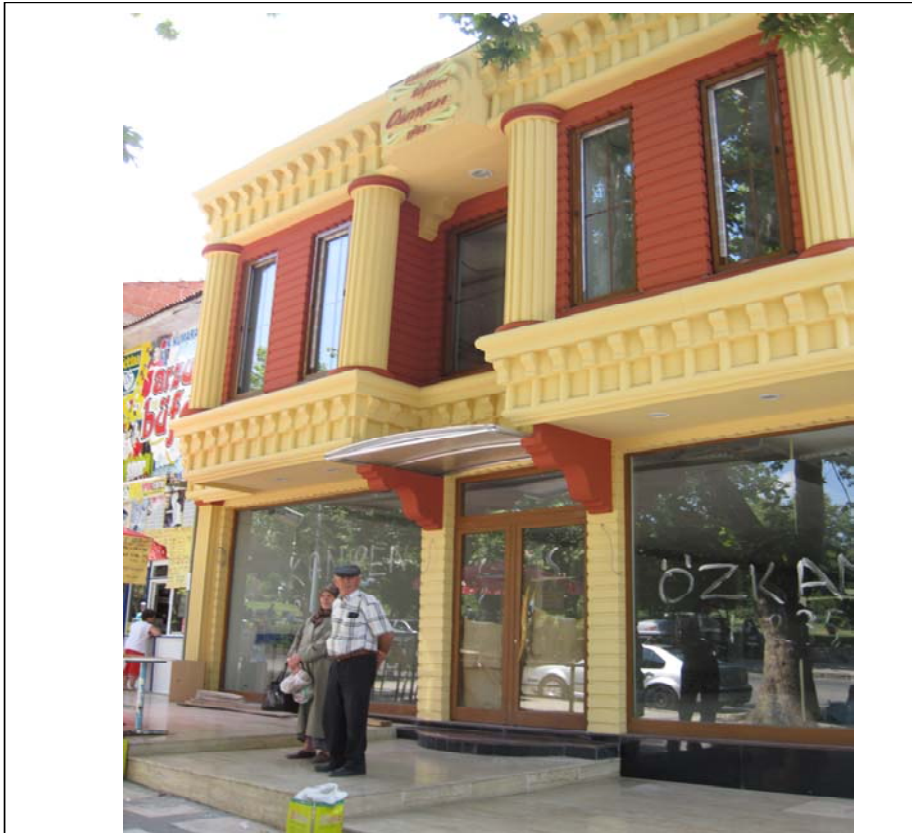
Ülkemizde korumada özel sektör kaynaklarının çoğunluğunu özel firmaların sponsorluk harcamaları veya sosyal sorumluluk projeleri ile koruma faaliyetlerine aktardıkları kaynaklar oluşturmaktadır. Bu kaynakların toplam miktarını hesaplamak zor olmaktadır. Bu zorluğun sebebi sponsorluk veya sosyal sorumluluk projelerinden korumaya aktarılan kaynakların hesaplanmasındaki güçlüklerden kaynaklanmaktadır.

Bu kaynaklar arasında sayılan, kültür varlıkları maliklerinin kendi çabaları ile onarıma yönelik yaptıkları harcamaları ve genellikle sivil mimarlık örneklerini yeni işlevlerle donatarak kullanan özel hukuka tabi özel ve tüzel kişilerin yaptıkları harcamaların miktarları da tam olarak bilinmemektedir. Bunun nedenleri arasında, yapı malikleri ya da kullanıcılar tarafından gerçekleştirilen uygulamaların tümünün denetim altında olmaması, yüzeysel müdahalelerin kişilerin kendileri tarafından

yapılması ve onarım için yapılan girişimlerin gerek merkez ve gerekse yerel yönetimler tarafından yönlendirilmemiş ve denetlenemiyor olması bulunmaktadır.

2.6.5 Turizm İlişkili Kaynaklar ve Koruma

Turizmden elde edilen merkezi ve yerel yönetimlerin gelirleri ile korumanın finansmanı arasında teoride pozitif ve direkt bir bağlantı kurulmaktadır. Ancak pratikte turizmden kaynaklanan ve kültürel yozlaşmaya neden olan aşırı kullanım nedeniyle bu bağlantı negatif yönlü işlemektedir. Bunun yanında kültürel değerlerin taklitlerinin (kitsch) pazarlama aracı olarak kullanılıyor olması koruma uygulamaları ile bağdaşmayan bir diğer turizm kaynaklı sorundur. Öte yandan turizm gelirlerinin aktarıldığı projelerde korumanın sıralama olarak çok aşağılarda kalması sebebi ile teoride kurulan “turizm gelirleri” ile “koruma uygulamalarına ayrılan finansman” arasındaki direkt ilişki, dolaylı bir ilişkiye dönüşmektedir.

Resim-12: 2009 yılında Edirne Selimiye Camii yakınında yapımına izin verilen, Roma Dönemi yapılarının taklit edildiği “kitsch” olarak adlandırılan yapı.

Kaynak: Berk Çakır, Edirne Belediyesi AB ve Dış İlişkiler Bürosu,
<http://www.edirneint.bel.tr/unesco.htm>

Daha açıklayıcı olması için turizm-koruma dengesinin sağlanması ile ilgili olarak Madran ve Özgönül'ün (2005:112) önerileri aşağıda sıralanmıştır.

- Turizm hareketlerinin kontrollü gelişebilmesi için turizm gelişim planları yapılmalıdır; bu planlar hem korumanın sağlanmasına hem de turizmin gelişmesine olanak sağlayacak hususları içermelidir.
- Turizmden elde edilen gelirlerin büyük bir bölümü, ulusal ve yerel ölçekte koruma etkinlikleri için ayrılmalıdır.
- Turizm politikaları içinde, turistler için yerel yaşam biçimini, kültürü ve tarihini anlamaları ve ona saygı göstermeleri için eğitim programları yer almalıdır.
- Çok önemli doğal güzelliklerin bulunduğu alanlarda insan eliyle oluşmuş yapılardan kaçınılmalıdır.
- Kabul edilebilir bir turizm gelişmesinin düzeyini ve bu düzeyi sürdürmek için gerekli mekanizmaları tanımlayan yönetim sistemleri oluşturulmalıdır.

2.6.6 Koruma Sektörüne Yeni Kaynaklar Yaratılması

Korumanın gerçekleştirilmesindeki en büyük engel, koruma maliyetlerinin çok yüksek olması olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla bu maliyetler kültür varlığı malik ve kullanıcılarınca karşılanamayacak ve dolayısıyla devlet destekli programların devreye girmesi kaçınılmaz olacaktır. *Bu ön kabulle başlayan koruma etkinlikleri 1970'li yıllardan itibaren denenmiş, ancak başarıya ulaşamamıştır. Bu durumda, korumanın finansmanında başka kaynaklar yaratılmasının gerektiğinden yola çıkan yeni yaklaşımlar sergilenmelidir. Bu nedenle, korumanın gerçekleştirilememesini mevcut kaynakların yetmezliğine bağlayan politikalar yerine, yeni kaynakların nasıl oluşturulacağına ilişkin politikalarla şekillendirilmelidir. Bu bağlamda yeni kaynakların yaratılmasında aşağıda sıralanan modellerin tartışılmasında yarar görülmektedir* (Madran, Özgönül 2005:107):

- 1) Kalkınma projelerinde korumaya pay ayrılması
- 2) Korunacak değerlerin yarattığı kaynakların tekrar korumaya dönmesi
- 3) Koruma alanında iç kaynakların işlerliğinin sağlanması
- 4) Sponsorluk mekanizmasının kurumsallaştırılması

Bu öneri ve modeller arasından özellikle de koruma ile ilgili olarak iç kaynakların işlerliğinin kazanılmasının korumanın yönetiminin en iyi şekilde yürütülmesi ile direkt bağlantısı bulunmaktadır. Kaynakların etkin kullanımı açısından çağdaş koruma uygulamalarının yönetsel biçimi olan ‘alan yönetimi’ modelinin gelişmiş ülkelerde başarı ile uygulandığı görülmektedir.

Koruma uygulamalarına kaynak yaratımı konusunda başvurulabilecek diğer bir yöntem ise AB ve Dünya Anıtlar Fonu (World Monument Fund) gibi uluslararası kurumlardan fon sağlama yolları olabilir. Ancak uluslararası kurumlardan kaynak aktarımı sağlanması için, koruma eyleminin projelenmiş tüm fizibilite çalışmalarının tamamlanmış, planlanmış ve uygulama için denetim ile yönetim mekanizmasının kurulmuş olması gerekmektedir.

3 ALAN YÖNETİMİ: KENTSEL KORUMADA YÖNETSEL BOYUT

Diğer tüm sektörlerde olduğu gibi, koruma alanında da yasal düzenlemeler, bu düzenlemeleri hayata geçirecek yeterli parasal kaynaklar ve yönetsel yapılaşma başarılı ve etkin politikaların oluşturulması için gerekli üç ana öğedir. *20. yüzyılın sonlarından itibaren ‘korumada yönetim’ önem kazanmıştır. Yönetim esaslı yaklaşımlar korumada; bilgi yönetimi, risk yönetimi, araştırmaların yönetimi, projelendirme sürecinin yönetimi, uygulama sürecinin yönetimi, şantiye yönetimi, kurumlararası yetki, görev ve ilişkilerin yönetimi, finansal kaynakların yönetimi gibi birçok yönetim konusunun ele alınmasını sağlamıştır* (Altınöz, Güliz, 2007, 31-32).

Yönetim kavramı ise Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde;

- 1 *Yönetme işi, çekip çevirme, idare*
- 2 *Bir girişime ilişkin işleri belirli bir anlayış içinde yürütme*
- 3 *İdare*

olarak tanımlanmaktadır.

Klasik yönetim kavramı, süreçlere, yöntemlere ve kurallara göre işlerin sevk ve idare edilmesini ifade ederken, literatürde kamu hizmetlerinin yönetimi için kamu yönetimi, (Public Administration) kavramı kullanılmaktadır. Kamu yönetimi Oxford Ekonomi Sözlüğü’nde de yer aldığı şekli ile “*yönetim, ilişkileri başarma ve yönetme faaliyeti*” dir. Genel olarak kamu yönetimi kamuya hizmet etme, kamu görevlilerini, kamusal faaliyetleri, siyasaları yürütme süreci olarak tanımlanmaktadır. Süreç, işlemleri ve politikaları kurum yönetimi aracılığı ile faaliyete dönüştürmeyle ilgilidir. Bu kavramın kaynakların etkili kullanımına ikincil derecede önem verdiği şeklinde eleştiriler getirilmektedir. Buna karşın kamu işletme yönetiminde (Public Manegament) ise kurumların amaçlarını ve görevlerini yerine getirirken en fazla verimliliği hedeflemeleri esastır. Günümüzde ‘kamusal yönetim’ daha çok ‘Public Management’ terimine yakın anlamda kabul görmektedir. Uluslararası kurumlar tarafından çağdaş yönetim olarak ortaya konan ve STK’lar ile halkın yönetim faaliyetlerinde karar alma süreçlerine ve uygulamalara daha çok katılmasını öngören karşılıklı yönetim yani ‘yönetişim’ kavramı “public management” kavramının uzantısı olarak görülmektedir.

Kentsel koruma yönetimi ise, korunan varlıkların korunması uygulamalarının, varlığa ait tüm özellikleri koruyacak ve gelecek nesillerle aktaracak şekilde yürütülmesi olarak tanımlanabilir. Kuban'ın (2000:52) belirttiği gibi; *Çağdaş korumanın bir etkinlik alanı olarak çok geniş bir kapsamı vardır ve araç olarak kullanmak zorunda kaldığı bilgiler, mimarlık ve kentbilim alanlarının bilgisini aşmaktadır.* Bu nedenle koruma yönetimi çok disiplinli bir mekanizma gerektirmektedir. *Kentler yaşayan organizmalardır ve tarihi bir eşyayı veya belgeyi kapalı bir mekanda, müzede saklamak göreceli olarak kolaydır; buna karşılık tarihi bir kenti özelliklerini yitirmeden koruyabilmek disiplinlerarası bir çalışma, iyi bir örgütlenme, maddi kaynak ve duyarlı bir kamuoyu desteğini* (Ahunbay 1999, 27), yani koruma sürecinin iyi yönetim gerektirir.

Kentsel koruma uygulamalarında yönetsel boyuta 1980'li yıllarda ağırlık vermeye başlanmıştır. Özellikle UNESCO, ICOMOS ve ICCROM gibi kültür ve koruma ile ilgili çalışmalarının ana hatlarını belirleyen uluslararası kurumların çabaları ile korumanın yönetiminin; Nasıl?, Kimlerle?, Neden? ve Ne zaman? yapılacağı konusunda belirli yöntemler ortaya konmaktadır. "Alan yönetimi" ise sözkonusu uluslararası kurumların ve kimi gelişmiş ülkelerin ulusal deneyimlerinin derlenmesi ile ortaya konulmuş olan koruma yönetimine ilişkin en yeni kavramlardandır.

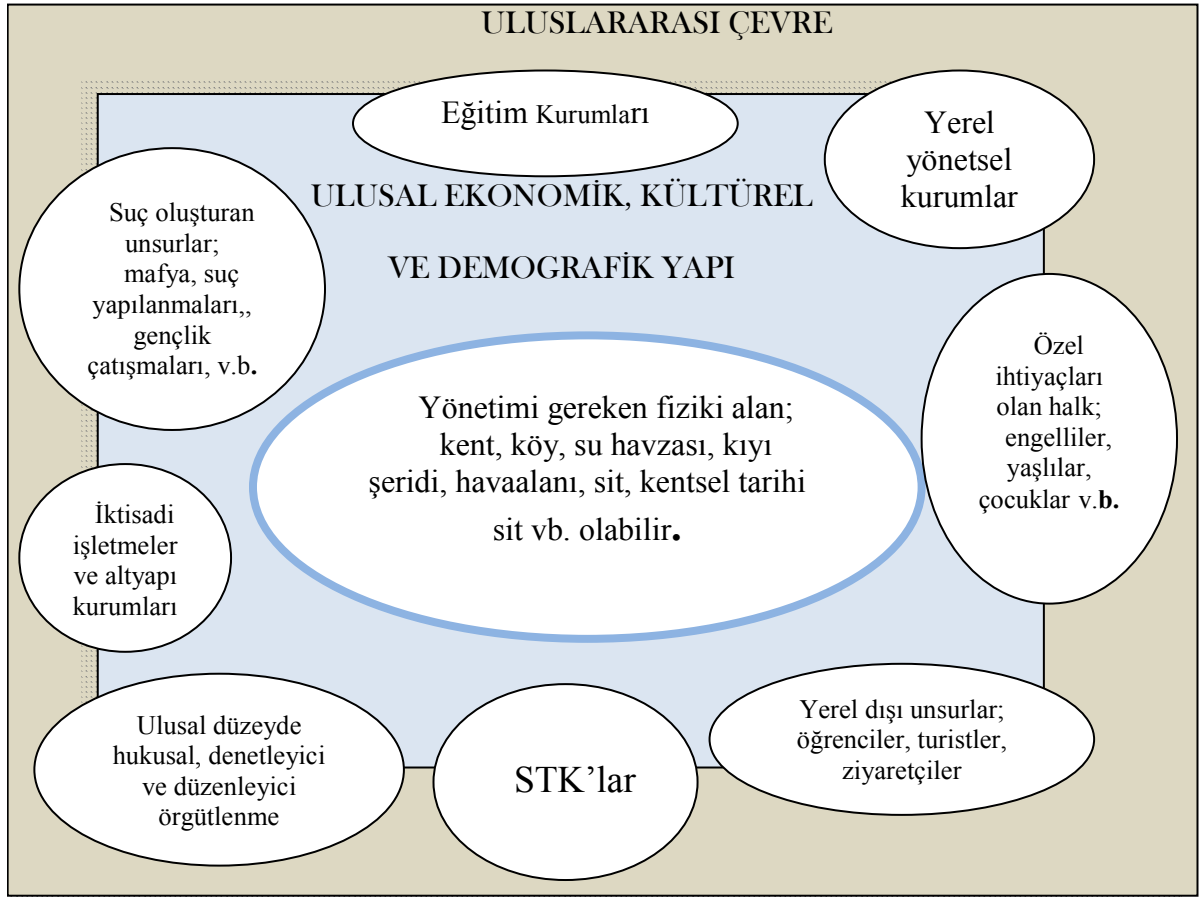
3.1 Alan Yönetimi Kavramı

Korunacak alanların yönetiminde üç ana unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki yönetime konu olan "alandır". Bu unsur "**Yönetim Alanı**" olarak adlandırılmaktadır. İkincisi alanın, nasıl, kimlerle, neden ve ne zaman korunacağına dair yönetsel eylemler bütünü olan yönetimdir. Bu unsur ise "**Alan Yönetimi**" olarak adlandırılmaktadır. Alan yönetiminin etkili ve verimli şekilde gerçekleşmesini sağlamak üzere oluşturulan ve "alan" ile ilgili tüm girdilerin eşgüdümünü sağlamak amacı ile hazırlanan plan ise üçüncü unsurdur. Bu unsur ise "**Yönetim Planı**" olarak adlandırılmaktadır.

3.1.1 Yönetim Alanı

Yönetim alanı esas itibari ile yönetimi gereken çeşitli nitelik ve ihtiyaçlara sahip kıyı alanları, su havzaları, hava alanları veya tersaneler gibi alanlardır. Bizim konumuzu oluşturan ‘alan’lar ise korunması gereken tarihi alanlar veya kentsel sitlerdir.

Şekil-4: Yönetim Alanı ve Alana Etki Eden Unsurlar

Yaşagül Ekinci, 2009

Yukarıda herhangi bir koruma alanı ve günümüzde alanın muhtemel unsurları için hazırlanmış Şekil-4 görülmektedir. Söz konusu alan bir ‘Kentsel Koruma Alanı’ ise yukarıdaki şema biraz daha karmaşıklaşmaktadır. Çünkü şema yukarıdaki tüm unsurların yanı sıra koruma ile ilgili kurumlar girmektedir. Bunun da ötesinde koruma alanının ana unsuru olarak vakıf yapıları, çeşmeler, nehirler, yollar ve anıtlar gibi fiziki bileşenler yukarıdaki Şekil-4’e dahil olmaktadır.

3.1.2 Alan Yönetimi

Alan Yönetimi, bu çalışmanın temelini oluşturan iki kavramı; ‘koruma’ ve ‘yönetim’ kavramlarını birleştiren çağdaş korumanın yönetsel boyutudur.

Herhangi bir yaşamsal alandaki tüm kaynaklar her halükarda iyi veya kötü yönetilebilmektedir. İnsan elinin değdiği tüm alanların, işlevselliğin sağlanması, kaynakların değerlendirilmesi veya insan yaşamının devam ettirilmesi için bir takım yönetim faaliyetlerine maruz kaldığı, bizler tarafından günlük yaşam düzenimiz içinde fark edilmese dahi bilinmektedir. Bu alanlarda her kurum kendine düşen sorumlulukları mükemmel bir şekilde yerine getirirse dahi, yönetimde; yetki çakışması, işlem tekrarı, gecikmeler, işlemin hiç yapılamaması, yanlış işlem yapılması, ekonomik kaynakların ve zamanın verimsiz kullanılması v.b. sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların önüne geçilmesi için koruma alanları ve sitelerde koruma, yaşatma, kullanma koşullarını bir sisteme bağlayan mekanizmaya; ‘Alan Yönetimi’²¹ denmektedir.

Alan Yönetimi bir tür eşgüdüm platformudur. Korunacak alanda –ki bizim çalışmamızda sözkonusu alan bir kent parçasıdır- sorumluluk sahibi kurumlar, alanda yaşayanlar ve alandan geçici faydalananlar arasında iletişimi sağlayacak bir platformdur. Alan Yönetimi bu açıdan bir yönetsel mekanizma olmakla birlikte, yeni bir yerel **idari birim oluşturmamaktadır**. Örneğin koruma alanı konumuzdaki gibi bir kentsel sit ise kentin mülki idare amiri vali, yerel yönetimin başında belediye başkanı vardır. Kentteki tüm kamu hukuku nesnesi idari birimler görevlerini yürütmeye devam ederken, ‘alan yönetimi’, sayılan idari birimler ve diğer kentsel paydaşlar arasında bir eşgüdüm ve katılım mekanizması oluşturan bir tür iletişim sistemidir. Öyle ki alan yönetimi, özel ilgi guruplarının kurduğu ve genellikle WEB tabanlı iletişim sağladıkları ‘paylaşım sitesi’, ‘paylaşım gurubu’ türü yapılanmaların koruma ile ilgili kişi ve kurumları bir araya getirecek şekilde ve yasal zorunluluk altında kurulması olarak algılanabilir.

²¹ ‘Korumanın Yönetimi’, Koruma Alanının Yönetimi’ gibi adlarla da anılan sözkonusu faaliyetler, bu çalışmada ulusal mevzuatta tanımlandığı şekli ile ‘Alan Yönetimi’ olarak kullanılacaktır.

Kentsel koruma alanlarının yönetilmesinde görev ve yetkisi bulunan kurumlar şu şekilde sıralanabilir;

- **Yönetimsel Kurumlar:** Yerel ve merkezi yönetim,
- **Teknik Personel:** Koruma danışmanı, uzman, mimar, şehir plancı, tarihçi, eğitimci, sanat tarihçisi, doğa bilimci, sosyolog, ekonomist, turizmci vb.,
- **Mülkiyet Kullanıcıları:** Mülkün sahibi, alanda ikamet eden halk ve yerel dışı kullanıcılar (Turist, ziyaretçi, araştırmacı, v.b.)
- **Korumanın Finansal Kaynaklarını Yönlendirenler:** Merkezi ve yerel yönetimler, özel ve tüzel şahıslar, uluslararası örgütler vb.
- **Eğitim Kurumları:** Koruma bilincini, literatürünü oluşturan ve destekleyen üniversiteler, enstitüler, uluslararası kurumlar ve daha çok koruma bilincini, kültürünü yayınlamaya yarayan örgün ilköğretim okulları vb.

Çağdaş Koruma anlayışı içinde kentsel korumada aktif rol üstlenen ve yukarıda sıralanan farklı kitlelerin, koruma eylemlerini, toplumsal uzlaşma ve diyalog zemininde “katılım” ile bir araya gelerek, “etkin” şekilde ve sürdürülebilirlik çerçevesinde “planlı” olarak yürütmesi gerektiği kabul görmektedir. Bu gerekliliğin bir sonucu olarak korumanın, coğrafi, sosyal ve kültürel mekânlar bütünü içinde sağlanmaya çalışılması "alan yönetimi" kavramının temelini oluşturmaktadır.

3.1.3 Alan Yönetiminde Amaç ve İlkeler

Alan yönetimi, temel olarak disiplinlerarası ve çok aktörlü koruma çalışmalarının yasal, yönetsel ve finansal açılardan organize edilerek sürdürülmesidir. Alan yönetimi; disiplinlerarası bilgi üretmek ve bu bilgiyi halkın katılımını sağlamak üzere paylaşmak yoluyla hızlı gelişme ve değişimlerin sistematik ve planlı biçimde yönetilmesini amaçlamaktadır (TMMOB Mimarlar Odası, 2008:219-220). Amaçlara ulaşmak için alan yönetiminin sahip olduğu ilkeler çerçevesinde eylemler yürütülmelidir. Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere alan yönetimi üç temel ilke üzerine kuruludur.

Katılım, etkinlik ve planlılık olarak adlandırılabilen bu ilkeler, günümüz koruma ve yönetim ilkeleri ile örtüşmektedir. Bu ilkeleri birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Alan yönetiminde korumanın başarılı olabilmesi, tüm ilkelerin başarılı bir şekilde uygulanabilmelerine bağlıdır.

Katılımcılık, devletin politika oluşturma, uygulama ve denetleme sürecine STK'ların ve vatandaşların dâhil olmasını anlatan bir kavramdır (<http://www.unece.org/ceci/publications/ppp.pdf>). Korumada vatandaşların aktif katılımı sayesinde, alan yönetimine konu olan koruma alanlarında politikalar oluşturulurken farklı çıkarlar arasında uzlaşma sağlanabilir ve ortak çıkarların dengelenerek korumanın sağlanması için hareket edebilir. Etkili ve başarılı bir katılımın ön şartlarından birisi örgütlenme hakkıdır. Burada sivil toplum örgütlerinin sorumluluğu bulunmaktadır. Halk genel olarak sivil toplum örgütleri aracılığıyla denetleme yoluna gidebilmektedir. Öte yandan denetleme olmadan katılım tam anlamı ile sağlanamaz. Çünkü denetim yönetsel grupların hesap verebilirliğini garanti altına almaktadır.

Hukuk devletinin en önemli özelliği yönetenlerin yönetilenlere karşı sorumlu olmasıdır. Bu ilke bir kurumdaki görevlilerin yetki ve sorumluluklarının kullanılmasına ilişkin olarak, ilgili kişilere karşı cevap verebilir olma, bunlara ve performansa yönelik eleştiri ve talepleri dikkate alarak bu yönde hareket etme ve bir başarısızlık durumunda sorumluluğu üzerine alma gerekliliğini ortaya koymaktadır (Maliye Bak. 2003:VIII). Yani korumada kamu örgütleri, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarındaki karar alıcılar, kamuoyuna ve kendi kurumsal paydaşlarına karşı hesap verebilmelidirler. Aksi durumda katılım sadece bir araya gelip toplantı yapıp, sonrasında farklı taraflardan gelen isteklerin göz ardı edildiği, tek taraflı kararların verildiği yönetsel süreçler haline gelebilmektedir.

Toplumlar değiştikçe vatandaşlar yönetimle olan ilişkilerini yeniden tanımlamaktadır. Vatandaşların kamusal bilgi ve belgelere erişimi "lütuf" tan "talep"e doğru kaymış ve sonunda bir yasal hak haline gelmiştir. (Dokuzuncu Kalkınma Planı Raporu,2006:9). Korumada katılımın tam anlamı ile sağlanması için gerekli denetim ve hesap verebilirlik mekanizmalarının işlerliği için sözkonusu kamusal bilgi ve belgelere vatandaşların erişimi şeffaflık ile sağlanabilir. *Şeffaflık*

serbest bilgi akışının sağlanması ile mümkün olabilmektedir. Bu ise; usullerin, kurumların ve bilgilerin, ihtiyacı olanlar için kolaylıkla erişilebilir olması ile gerçekleşebilmektedir (Maliye Bak., 2003:VIII).

Katılım toplumun tüm katmanlarının; bireylerin, sivil toplum örgütlerinin ve özel sektörün katılımı yoluyla sağlanabilir. Erişilebilir bilginin daha geniş katılım ve korumada daha etkin karar vermeyi sağlayacağı öngörülmektedir. Daha geniş katılım ise kararların meşruiyetini sağlamlaştırmaktadır.

Etkililik, amaçlara ulaşırken en uygun kaynak kullanımını, gereksiz kaynak ve zaman tüketiminden kaçınmayı anlatmaktadır (Maliye Bak. 2003:VIII). Bu çerçevede, koruma yönetimindeki süreçler ve kurumlar kaynakları en iyi şekilde kullanarak istenen sonuçlara ulaşmalıdır. Bu ise tutarlılık ile sağlanabilir.

Tutarlılık birden fazla kararın ve eylemlerin birbirleriyle uyumlu olmasını ve çatışmaması anlamına gelmektedir. Korumada amaçların birçok farklı ve çeşitli alanlarda etkili olmayı gerektirdiği göz önünde tutulduğunda tutarlılık ilkesinin etkinliğin sağlanmasının ön şartı olduğu ortaya çıkmaktadır. Alan yönetimi gibi karmaşık bir sistem içerisinde tutarlı bir yaklaşımın sağlanması siyasi, sosyal ve kültürel alandaki tüm paydaşların güçlü sorumluluk duygusuna sahip olmalarına bağlıdır.

Planlılık, koruma alanlarının etkili bir şekilde yönetilmesi için tutarlılığın, katılımın tam anlamı ile sağlanması için ise şeffaflığın ve denetimin nasıl, kimlerle ve hangi kaynaklar ile sağlanacağını ortaya koyan bir sistemin kurulmasını gerektirmektedir. Alan yönetiminde sözkonusu sistemin “Yönetim Planı” ile sağlanması öngörülmektedir.

Alan yönetiminde planların, korunan alanda kültürel sürekliliği sağlayabilecek stratejik vizyona sahip olması gerekmektedir. Stratejik vizyon yöneticilerde ve halkta koruma konusunda tarihi, kültürel ve sosyal tabana dayanan uzun dönemli, geniş açılı bir anlayışın olmasını anlatır. Yönetim planlarının politikaları ile eylemleri arasında tutarlılık olmalı, uzun dönemli amaç ve vizyona dayalı stratejik planlama yürütülmelidir.

3.1.4 Alan Yönetimi İlkelerine Ait Bazı Çekinceler

Koruma, korumanın konusu olan varlık ve değerlerin niteliklerine bağlı olarak, muhafazakârlık veya tutuculuk olarak algılanabilir (Tapan 2007). Gerçekten, geçmiş, geçmişin yoz değerlerini korumakta direnmenin, tutucu dünya görüşü ile yakından ilgisi olduğu yadsınamaz. Özellikle son yirmi yıldır çok sık kullanılmakta olan ‘sürdürülebilir’ gelişme sözcüğünün bütün dünyada çektiği haklı tepkinin kaynağında da böyle bir kaygı saklıdır. Geri kalmışlığı, yoksulluğu, yozlaşmış değerleri geleceğe taşımanın bir anlamı olabilir mi? (Keleş 2003:96). Bu nedenle korumanın ve kültürün sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ki yöntem ve araçlar koruma yönetimi sürecinde çok dikkatlice tespit edilmelidir. Çağdaş koruma ilkelerinin öngördüğü şekli ile kültürün sürekliliği ve birikimi sağlanmalıdır.

Alan yönetimi ilkeleri arasında yer alan katılım şeffaflık ve hesap verilebilirlik gibi diğer kavramlar ile ilgili olarak ta farklı eleştiriler ve çekinceler getirilmektedir. Bu çekincelerin merkezinde alan yönetimi gereği sorumlulukları artan yerel yönetimlerin ne oranda küresel, ulusal veya yerel güç odaklarına karşı koyabileceği ve korumayı sağlayabileceği ile ilgilidir. Telekomünikasyon teknolojilerinin gösterdiği gelişim sonrası, işlemlerinde şeffaf olan yerel yönetimin gücü, katılımcılığı öngören alan yönetimi sistemi içine giren ve bilgiyi siyasi, ekonomik veya ideolojik güç olarak kullanan rant odaklı yapıların baskılarına karşı koymada yeterli olacak mıdır? Eğer yeterli olmaz ise alan yönetiminin şeffaflık ve katılım ilkeleri nasıl korumaya hizmet eder şekilde tekrar düzenlenecek? Bu sorulara temel teşkil eden kaygıları giderici bir mekanizma henüz dile getirilmemiştir.

Hesap verebilirlik ise gerek alan yönetimi sistemi içinde gerekse de kültürel koruma uygulamalarının ve yönetiminin tüm safhalarında çok fazla ön plana çıkartılmayan bir ilkedir. Alan yönetimi sisteminin dayandığı çağdaş yönetim tekniklerinin gelişmiş devletlerde rahat bir şekilde işlediği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda kamu yöneticilerinin ve koruma konusunda karar alıcıların, denetim ve yargı kurumlarına hesap verebilmeleri söz konusudur. *Ancak ülkemizde görülen yeni düzenlemelerin, kamu yönetiminin temel dayanaklarından biri olan denetim işlevini yerine getirmesini zorlaştıracak bir özellik taşıyor olması, haklı olarak eleştiri konusu yapılmıştır. Her basamaktaki teftiş ve denetim örgütlerinin varlığına yeni*

düzenlemeler ile son verilmesi hesap verilebilirlik ilkesinin kendisi ile çelişmektedir. Çünkü iç denetim ve dış denetim adı altında kurulan yeni denetim mekanizmaları gerçekte, yönetimin işleyişini büyük ölçüde denetimden ve dolayısı ile hesap verebilirlikten uzaklaştıracak nitelikte görülmektedir (Keleş, 2006: 491).

3.2 Korumanın Teorik Gelişimi ve Alan Yönetimine Yöneliş

Hıristiyanlığın yayıldığı ilk çağlarda, dinsel etkilere bağlı olarak gelişen, Ortaçağ'da siyasal nedenlere dayanan koruma anlayışı, Rönesans'ta papaların, Roma dönemine ait varlıkların restorasyonuna yönelik emirnameleri gelişme göstermiştir. 1600'lere gelindiğinde ise İsveç ve Danimarka gibi ülkelerde, daha çok taşınır eski eserlerin korunmasına yönelik kral buyrukları ile yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemlerdeki koruma faaliyetleri onarımlar ve restorasyonlardan ibaret olmaktadır. İlk kültürel kapsamlı koruma düşüncesi ise Avrupa'da 18. yy.'da Fransız İhtilali'nin yıkımlarına tepki olarak doğmuştur.

Yaygınlaşan koruma düşüncesi sonrası korumaya yönelik ilk yasaların hazırlanması ve onarımların bilimsel yöntemle yapılan bir uğraşa dönüşümü ancak 19. yüzyılda olmuştur. *Düşünsel kökeni Avrupa'da olan bu gelişmenin ilk aşamasında Fransa, İngiltere ve İtalya'da "Üslup Birliğine Varma" kaygısıyla yapılan gelişigüzel onarımlar tartışmalara yol açmış; tepki olarak hiç restorasyon yapılmamasını öneren "Romantik Görüş" ileri sürülmüştür (Ahunbay, 1999:8). Yine aynı dönemde "Tarihselcilik Akımı" (Historicism) Romantik Görüşe karşıt olarak ortaya çıkmıştır (Kuban, 2000,:11).*

19. yüzyılın ikinci yarısında, sanayi devriminin etkisi ile tarihi ve doğal çevrenin yok olma tehlikesi, tarihi kentlere de ilgiyi artırmıştır. Ancak koruma anlayışının Avrupa'da bugünkü anlamda kentsel nitelik kazanması II. Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. Savaş sonrası, büyük ölçüde tahrip olan, toptan yok edilen kentler koruma anlayışına yeni boyutlar kazandırılmasında etkili olmuştur. Savaş sonrasında tarihi kent ya da kent parçalarının, tarihi, estetik, sosyal ve kültürel değerleri ile birlikte tümüyle korunması ilkesi güçlenmiştir. 1980'ler sonrası ise bütünleşik yani tüm girdilerin gözetildiği koruma düşüncesinin gelişimi ile alan yönetiminin oluşmasına zemin hazırlanmıştır.

Aşağıda, korumanın onarım veya restorasyon olarak algılandığı ilk dönemlerinden, günümüz koruma anlayışı olan alan yönetimine gelinceye değin görülen başlıca akımlar ve gelişim sürecinin dönüm noktaları verilmiştir.

3.2.1 Üslup Birliği Akımı

1789 Devrimi sonrası halk soylulara, krallığa ve kiliseye karşı biriken nefretini, bu kurumları simgeleyen saray, şato, kale, kilise gibi anıtları yıkarak göstermişti. Devrim sonrasında harap olan anıtlar uzun süre bakımsız kaldılar. 1830'dan sonra Fransa'da Ortaçağ yapılarına yeniden ilgi duyuldu ve onarılmaları için uygun ortam hazırlandı. 19. yüzyılın bilimsel ortamında yetişen Viollet le Duc (1814-1879), daha önce onarım yapan mimarların kişisel görüşlerine göre, gelişigüzel yönlene onarımları bir düzene sokmak için atılımda bulunan bir öncüdür (Ahunbay 1999:8). Le Duck'ün Fransada George Gilbert'in ise İngiltere'de öncülüğünü yaptığı yöntemine göre bir yapının veya bölümünün yalnız görünüş olarak değil, yapısal olarak da ilk yapıldığı dönemin üslubunda restore edilmesi gerekmektedir (Jokilehto, 2000:138,139). Bu nedenle bu ilke “Üslup Birliği Akımı (Stylistic Restoration)” olarak adlandırılmaktadır.

Bu kuramın Ortaçağ yapılarına uygulanması büyük hasarlara neden olmuştur. Çünkü tümü tek aşamada, ilk tasarımı yapan mimarın yaşam süresi içinde bitirilebilen Ortaçağ yapısı çok azdır. Katedrallerin yapımı bazen yüzyılı aşkın bir sürede tamamlanabilmiş; bu arada başlangıçta geçerli olan sanat akımı değişmiş, anıtın alt ve üst bölümleri, yan kuleleri arasında üslup farkları olmuştur. Ayrıca kullanılan anıtlara, farklı yüzyıllarda, o dönemlerin sanatçıları tarafından değerli katkılarda bulunulmuştur. Böylece bir anıtı, yapımına başlandığında geçerli olan üsluba göre restore etmek istenildiğinde tarih boyunca geçirdiği değişimler, onarımlar ve aldığı ekler yıkılarak yok edilmiş; anıtı tek dönem yapısı görünümüne sokmaya çalışılmıştır (Ahunbay, 1999,:12). Le Duck'un koruma faaliyetlerine en büyük katkısı ise restorasyonların eserin geçmişini gösteren belgelere, dokümanlara ve görsellere dayanılarak yapılmasını başlatması olmuştur.

3.2.2 Romantik Akım

“Üslup birliği” kaygısıyla yapılan uygulamalara karşı eleştiri ortamı sanat eleştirmeni John Ruskin (1819-1900) ve William Morris tarafından İngiltere’de 1877 yılında kurulan Tarihi Binaları Koruma Topluluğu (SPAB) tarafından yaratılmıştır (<http://www.spab.org.uk/>). Daha öncede belirtildiği gibi²² Ruskin, bu dönem yapılarının onarımlarla değiştirilmesine karşı çıktı. Ona göre sanat eseri bugüne ulaşan biçimiyle korunmalı, saygı görmeliydi. Ruskin (1989), *üslup birliğine ulaşmak için eklerin kaldırılması ve yerlerine, tam bilinemeyen, ama sözde ilk üsluba uygun tasarımların yapılması girişimlerini reddediyor; hiçbir şey yapmamanın daha doğru olduğunu savunuyordu.*

3.2.3 Tarihi Restorasyon Akımı

1880-1890 yılları arasında, “Üslup Birliği Akımı”nın egemenliğine ve romantik görüşün pasif savunma ve kaderciliğine karşı iki yeni yaklaşım ortaya çıktı. Bunlardan biri “Tarihi Restorasyon”, diğeri “Çağdaş Restorasyon” kuramıdır (Ahunbay, 1999:16). İtalya’da Luca Beltrami (1854-1933) tarafından ileri sürülen “Tarihi Restorasyon” kuramı, anıtların tarihi belgelerden sağlanacak somut verilere dayanılarak restore edilmesini önermekteydi. Sözkonusu somut veriler arasında arşiv belgeleri, tarih kitapları, pullar ve resimler gibi farklı dokümanlar bulunmaktadır. Tüm bu belgelerden kültürel varlığa ait yapı özelliklerini okuyan restoratörlerin eserler üzerinde ayrıntılı araştırmalar yapması da öngörülmüştür.

Nesnel, gerçek verilere dayandırıldığı için kabul edilebilir görünen bu teze yöneltelen eleştirilerde bulunmaktadır. Eleştirilerin belgelerin yeterliliği ve güvenilirliği konusu üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

²² Bakınız: Bölüm 2.1.4., “Kültürel Varlıkları Fiziki Yönden Korumada Farklı Yaklaşımlar”.

3.2.4 Çağdaş Restorasyon Kuramı ve Atina Konferansı

İtalyan Camillo Boito (1836-1914) üslup birliği, romantik görüş ve tarihi restorasyon kuramlarının korumaya yönelik işlevsel taraflarını çağdaş restorasyon anlayışı içinde birleştirmiştir (Jokilehto, 2002:200-203). Boito 1883'de sonrasında "Restorasyon Kuralları" (Carta del Restauro) olarak anılacak olan ilkeleri ortaya koymuştur. (http://en.wikipedia.org/wiki/Camillo_Boito).

1931'de Atina'da toplanan "Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslararası Konferansı" nda korumanın genel ilkeleri de ortaya konularak "Restorasyon Kuralları" kabul edilmiştir. Konferansta alınan "Restorasyon Kuralları" (Carta del Restauro), yaşayan anıtlar için "sağlamlaştırma" tekniğinin, kullanılamaz durumda olan antik yapılar için ise, her özgün parçanın yerine konulabilmesi şeklinde açıklanan "anastylosis" uygulanmasını öngörmekteydi (http://www.icomos.org/docs/athens_charter.html).

Atina Konferansı'nda alınan "Carta del Restauro" kararlarına göre;

1. Restorasyon çalışmalarında gerek aktif uygulamalarda bulunmak gerekse de danışmanlık sağlamak üzere uluslararası kurumlar kurulacaktır,
2. Restorasyonu yapılan varlıklarda tarihi ve kültürel kayıplara sebep olabilecek hataların önüne geçilmesi için restorasyon projeleri ayrıntılı olarak analiz edilmelidir.
3. Tarihi kentlerin korunması ile ilgili sorunların çözümü için ulusal ve uluslararası alanda düzenleyici kararlar alınmalıdır.
4. Acil restorasyona ihtiyacı olmayan, kazılmış arkeolojik alanlar açık bırakılmamalı, ve korunmaları için tekrar toprak ile örtülmelidirler.
5. Restorasyon uygulamalarında modern yöntem ve aletler kullanılmalıdır.
6. Tarihi alanların kullanımını çok sıkı düzenlenmiş kurallar ile sağlanmalıdır.
7. Kentlerdeki tarihi merkezleri çevreleyen alanların planlanmasına dikkat edilmelidir.

Görüldüğü üzere toplantıda belgeleme ve uluslararası işbirliğinin önemi üzerinde de durularak, her ülkenin anıt belgeliğini oluşturması ve koruma konusunda uluslararası bilgi ve deneyim alışverişi, işbirliği yapılması önerilmiştir.

3.2.5 II. Dünya Savaşı Sonrası

II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'daki birçok anıt ve tarihi kent merkezi kullanılamaz duruma gelmişti. Ancak Atina Konferansında kararlaştırılan restorasyon kuramının önerdiği sağlamlaştırma tekniğiyle bakıldığında, kent merkezlerinin arkeolojik sit alanları gibi kullanılamaz halde bırakılması gerekiyordu. Oysa savaştan çıkan Avrupa'da kent merkezlerinde yaşamın tekrar normale dönmesi isteniyordu. Bu nedenle ‘yeniden yapım’ı neredeyse olumsuz olarak nitelendiren görüşler terk edilerek, büyük ölçekli yeniden yapımlara girişilmiştir.

3.2.5.1 Venedik Tüzüğü

Eski yapıların korunması ve onarımıyla ilgili ilkeler üzerinde karar vermek ve bunları uluslararası bir temele yerleştirmek amacıyla Venedik'te 25-31 Mayıs 1964 tarihleri arasında toplanan II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi, Venedik Tüzüğü adıyla anılan kararları almıştır. Toplantıda 1931'de kabul edilen Atina Konferansı maddelerinin, aradan geçen süre içinde beliren sorunları çözmeye yetersiz kaldığı noktalar üzerinde durularak, yeni bir ilkeler bütünü oluşturulmak istenmiştir (http://www.icomos.org/venice_charter.html).

Venedik Tüzüğü'nde anıtların korunması ve onarımındaki amaç-savaş sonrasında yapılan rekonstrüksiyonların bilimselliği üzerindeki tartışmaları uzlaştırıcı biçimde - onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumak'' şeklinde belirlenmiştir (Madde 3). Tüzükte korumanın sürekliliğinin sağlanması, anıtların çağdaş yaşam içinde toplumsal amaçlarla kullanılarak değerlendirilmeleri ilke olarak kabul edilmiş; onarımda çağdaş teknolojiden yararlanma, çevre düzenleme, arkeolojik sitlerde yapılacak onarımlar konularında açıklamalar getirilmiştir. Venedik Tüzüğü, her türlü kazı, onarım, düzenleme çalışmalarının çizim ve fotoğraflarla düzenli olarak belgelenmesini, açıklayıcı raporlarla birlikte arşivlenmesini ve sözkonusu arşivlerin halka açık olmasını öngörmektedir (Madde 16) (http://www.icomos.org/venice_charter.html).

Tüzüğün üzerinde durduğu ‘kültürel önem’ (Cultural Significance) kavramı 1. Madde'de; ‘belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal anıt, yalnız büyük sanat eserlerini değil,

zamanın geçmesiyle kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de içine almaktadır.” şeklindeki açıklamadan da anlaşılacağı üzere fiziki açıdan, bulunduğu yer açısından veya geçmişteki işlevleri açısından anıtların geniş kapsamlı olarak ele alınmasını vurgulamaktadır.

Tarihi anıt ve çevrelerin korunmasıyla ilgili çağdaş düşünceleri bir araya getiren Venedik Tüzüğü'nün uygulamaya konulması sırasında karşılaşılan sorunlar, 1970'lerin ortasına gelinmeden Tüzük üzerinde bir tartışma açılmasına neden olmuştur. *Avrupalılar tüzüğün hızla gelişen toplumun dinamizmine ve gereksinimlerine uyum sağlaması gerektiğini ileri sürerken, bazı ülkeler de kendi toplum ve kültür yapılarına uygun bölgesel tüzükler hazırlamayı önerdiler*²³ (Ahunbay, 1999:18-19). Tartışmalar sonunda, günümüzde Venedik Tüzüğü'nün çerçevesini aşan durumların var olduğu kabul edilmiş fakat tüzüğe dokunulmamıştır.

3.2.5.2 Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi

Sürdürülebilir kalkınma bağlamında çevrenin korunmasına verilen önemin artmasının, kültürel mirasın korunmasına yansımaları, 1972 yılı Kasım ayında Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesinin imzalanmasıyla olmuştur. Sözleşmenin 5d ve 29. maddeleri, sözleşmeyi imzalayan ülkeleri korunacak alana uygun yasal, bilimsel, yönetsel ve finansal önlemleri almak ve bu önlemler hakkında komiteyi bilgilendirmekle yükümlü kılmıştır (<http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>). 1978 yılında Dünya Mirası Listesinin oluşması ile koruma uygulamalarında yöntem ve stratejilerin uluslararası alanda izlenebildiği, faaliyetlerin daha şeffaf olarak takip edildiği bir sürece girilmiştir.

Kültür varlıklarını insanlığın ortak ürünü ve malı olarak tanımlayan görüşlerin kuvvetlendiği bu dönemde planlı, objektif-bilimsel yöntemlerin takip edildiği, bütünleşik koruma uygulamalarına dayanan alan yönetimi sisteminin Dünya Mirası Listesi'ndeki sitlerde uygulanmaya başlandığı görülmüştür.

²³ Avustralya ICOMOS Ulusal Komitesi, kendi ülkesinde geçerli olmak ve gerektiğinde yenilenmek, uyarlanmak koşuluyla 1981'de Burra Tüzüğünü geliştirmiştir.

İslam ülkelerindeki mimari mirasın korunması ile ilgili olarak 1982 yılında Pakistan'da yapılan "Geleneksel Mimarinin Belgelenmesi ve Korunması" konulu seminer sonunda, Müslüman ülkelerdeki onarım etkinliklerini yönlendirecek bir "İslam Kartası" denemesine girişilmiştir.

3.2.5.3 Avrupa Mimari Miras Yılı ve Amsterdam Bildirgesi

1975'in Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilmesiyle başlayan kampanya sonunda yayınlanan Amsterdam Bildirgesi'nde mimari mirasın korunması kentsel ve bölgesel planlamanın hedefleri arasında sayılmıştır. (<http://www.icomos.org/docs/amsterdam.html>).

Avrupa Konseyi, Avrupa Mimari Mirası Tavsiye kararlarının II b. maddesinde; korumanın teşvik edilmesi için yasal, finansal ve yönetsel önlemlerin alınması gereğini vurgulamıştır. Aynı yıl Amsterdam Deklarasyonunda (Avrupa Mimari Mirası Kartası) "Bütünleşik Koruma" (Integrated Conservation) kavramına açılımlar getirilerek, koruma politikalarının yasal, finansal, teknik ve yönetsel açılardan desteklenmesi gereğine vurgu yapılmış; çevreyi etkileyecek kararların oluşturulmasında, halkın bir paydaş olduğu belirtilmiştir (TMMOB Mimarlar Odası 2008:220).

Bildirge'nin öneriler bölümünde, koruma uygulamalarında yerel yönetimlerin, merkezi hükümetlerin desteğini ve halkın katılımını öngörmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bildirge, bütünleşik koruma uygulamaları için gerekli onarım teknik ve yöntemlerinin belirlenmesi ve uygulama yapacak ustaların yetiştirilmesini de öngörmektedir. *Avrupa Konseyi desteğinde gelişen bu düşünceler, bağlı ülkelerde kamuoyuna mal edilerek başarıya ulaşılmıştır (Ahunbay, 1999:120).* Aynı yaklaşım 1976 yılında **Nairobi**'de yapılan UNESCO toplantısında gündeme getirilerek tartışılmış ve toplantı sonunda "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler" konulu kararlar alınmıştır (<http://www.icomos.org/unesco/exchange76.html>)

3.2.5.4 Burra Tüzüğü

Burra Tüzüğü, 1964 Venedik Tüzüğü ve 1978'de Moskova'da yapılan ICOMOS toplantısının sonunda yayınlanan bildirgenin kararlarını esas alan bir ulusal belge niteliğinde Avustralya'da yayınlanmıştır. 1981, 1988 ve 1999'da geliştirilen Burra Tüzüğü²⁴, koruma sürecini;

1. Önemin anlaşılması

- Alanın tanımlanması
- Yazılı, sözlü, fiziksel bilgilerin bir araya getirilmesi
- Önemin değerlendirilmesi
- Önem bildirgesi (Statement of Significance) hazırlanması

2. Politikaların geliştirilmesi

- Önemin ortaya çıkardığı önceliklerin belirlenmesi
- Alanın geleceğini etkileyecek kullanıcı ve yönetici ihtiyaçlarının, kaynakların, dış faktörlerin ve fiziksel koşulların saptanması
- Politika seçeneklerinin tanımlanması, değerlendirilmesi
- Politika bildirgesinin hazırlanması

3. Yönetim

- Stratejilerin geliştirilmesi
- Stratejilerin Yönetim Planı doğrultusunda uygulanması
- Değişikliklerin kaydedilmesi
- Uygulamaların izlenmesi ve yeniden değerlendirilmesi

olmak üzere 3 temel adımda tariflemektedir (TMMOB Mimarlar Odası, 2008:220, 221).

²⁴ Başlangıçta yerel bir deklarasyon olan Burra Tüzüğü günümüzde uluslararası düzeyde kabul gören önemli bir belge olarak değerlendirilmektedir.

3.3 Günümüzde Koruma ve Alan Yönetimi

Günümüzde, tarihi anıt ve çevrelerin yaşaması rastlantılara bırakılmamakta, ulusal ve evrensel kültürün bir bileşeni, uygarlık belgesi olarak korunmaları amaçlanmaktadır (Ahunbay, 1999:8). Geçmişte onarımın amacı yapıyı ayakta tutmak, yıkılan kısımları yeniden yaparak biçimsel bütünlüğünü korumak, değişen isteklere göre yeni eklerle işlerliğini sağlamak iken, bugün yukarıda verilen gelişim sürecinden de anlaşılacağı üzere anıtlar ve tarihi çevre belirli bir dönemin kentsel ve mimari düzenini, yapım tekniklerini, sosyal yaşamını açıklayan bir belge olarak da değerlendirilmektedir. Kültürel birikimlerin belgesi olarak kabul edilen tarihi\kültürel çevrelerin yönetimi, bütünleşik korumayı öngören çağdaş teknikler gereği koruma uygulamalarının temelini teşkil etmektedir. Bir başka deyişle “alan yönetimi” anlayışının temsil ettiği çok disiplinli koruma anlayışı, çağdaş koruma tekniklerinin bileşkesidir. Günümüzün bu çağdaş koruma anlayışını yansıtan ana belge ise ICOMOS tüzüğüdür (http://www.international.icomos.org/charters/structures_e.pdf). 2003 tarihli ICOMOS Tüzüğü Genel İlkelerine göre (ICOMOS, 2003:10):

- Mimari mirasın koruma, güçlendirme ve restorasyon çalışmaları, farklı disiplinleri içeren bir yaklaşım gerektirir.
- Mimari mirasın değeri ve özgünlüğü sabit ölçütlere dayandırılmaz. Her kültüre saygı, fiziksel mirasın ait olduğu kültürün içeriğine göre ele alınmasını gerektirir.
- Her tarihi binanın değeri yalnızca belli elemanların görünüşünde değil, yapıldığı zaman ve yere özgü yapı teknolojisinin özgün ürünü olarak tüm bileşenlerinin bütünündedir. Bu nedenle yalnızca cephenin korunarak yapı içinin ortadan kaldırılması, koruma ölçütlerine uygun değildir.
- Potansiyel kullanım, tüm koruma ve güvenlik şartlarını dikkate almalıdır.
- Tarihi yapıdaki herhangi bir müdahale, tüm binanın restorasyon ve konservasyon içeriği içinde ele alınmalıdır.
- Karmaşık tarihleri ile miras yapılarının korunması, tıp biliminde olduğu gibi bir çalışma ve analiz düzeni gerektirir. Mevcut durumun araştırmasında, hasar ve bozulmanın tanımlanmasında, çözüm ölçütlerinin seçiminde ve müdahale sonuçlarının uygunluğunun kontrolünde sırasıyla tetkik, teşhis, tedavi ve kontrol

terimleri göreceli olarak karşılık bulmaktadır. Mimari miras üzerinde minimum müdahale ve uygun maliyet sağlamak için bu adımların tekrar edilmesi şeklinde sürekli bir çalışma uygun olur.

- Mimari mirasa yapacağı yarar ya da zarar araştırılmadan hiçbir işlem yapılmamalıdır. Acil güvenlik ölçütlerinin gerekmesi durumunda yapılacak müdahalede dokuyu değiştirilemez yöntemlerle biçimlendirmekten kaçınılmalıdır.

3.4 Ulusal Koruma Mevzuatında Alan Yönetimi

Koruma faaliyetlerindeki çağdaş koruma anlayışı uygulamaları 1964 Venedik tüzüğü sonrası ağırlık kazanmıştır. 1980'lere gelindiğinde çağdaş koruma anlayışının bütünlüklü koruma amacı içinde alan yönetimi vurgusu ilk olarak uluslararası arenada kullanılmaya başlanmıştır. İlk uygulamalar Dünya Mirası listesindeki sitlerde ve İngiltere başta olmak üzere Avrupa'da gözlemlenmiştir.

Türkiye'de ise 2000'li yıllara gelindiğinde koruma sektöründeki eksiklik ve yanlışlıkların giderek ağırlıklı biçimde akademik çevreler dışında da fark edildiği ve çağdaş düzenlemelere duyulan ihtiyacın arttığı gözlenmiştir. Böylece yoğun olarak 2004 yılında gözlenen ve temelde Avrupa Birliği müktesebatına uyumu gözetilen yapısal reformların sağlanması ve bağlı yasal düzenlemelerin yapılması süreci gündeme gelmiştir (TMMOB Mimarlar Odası 2008:222 - 224)

Bu yasal reformlar arasında yer alan ve 2863 Sayılı KTVK Kanununda değişiklik yaparak ‘‘Alan Yönetimi’’ kavramını getiren 5226 sayılı *kanun ile ülkemizde koruma alanında var olan örgütlenme yapısının güçlendirilmesi ve mevzuatın uluslararası normlara uygun hale getirilmesi amaçlanmıştır* (ODTÜ, 2004:2). Sözkonusu kanun'un gerekçeli metninde; uluslararası platformda kültür politikalarının çağdaş yaklaşımlara paralel biçimde gözden geçirildiği, bu bağlamda kültürel alanların yönetimi ve kültürel eylemlerin finansmanı konularının ön planında olduğu, korumanın temel aktörü olarak vatandaşı merkeze alan yeni bir modeli ortaya koymak gerekliliği belirtilmiştir. Kanunun gerekçelerinde; korumanın özünde bulunan kamu yararının ön planda tutulmasının sağlanması ve toplumun kültür varlıklarına sahip çıkmasını sağlamak amacıyla yönetim ve yerel sahiplik ilkesine uygun şekilde yeni yönetim modelleri geliştirmek gibi hedefler de yer almıştır

(TMMOB Mimarlar Odası, 2008: 222-224). Ulusal hedefler yanı sıra yasada yer alan gerekçelerin arka planında, Dünya Miras Alanı listesinde yer almak için başvuru yapan Efes ve Mardin gibi aday alanların başvurusunun yönetim planları bulunmadığı için tamamlanamaması, bu alanlar için adaylık sürecinin başlatılamamış olması ve İstanbul Dünya Miras Alanı için yapılan eleştiriler de etkili olmuştur (Tapan 2007; TMMOB Mimarlar Odası 2008; TMMOB Mimarlar Odası, 2008b)

Koruma alanında yeni yönetim modellerinin gündeme gelmesinde uluslararası uygulamalara uyum sağlanması hususunun 2003 tarihli 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye 2003 Ulusal Programı ile ilintili olduğu da görülmektedir. Söz konusu 2003 Ulusal Programı kapsamında çıkarılan *5018 Sayılı Kanun kamu yönetiminde stratejik yönetim modellerinin benimsenerek kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanımının sağlanmasını ve yönetilmesini esas almaktadır. Bu bağlamda 5226 sayılı kanunun, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol kanunu ilkelerinin koruma ve kültür alanına yansımalarıdır* (TMMOB Mimarlar Odası, 2008:224).

Diğer yandan Alan Yönetimi sistemi ile yerel yönetimlerin korumada etkin rol almaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu durum Alan Yönetimi'ni 2003 Ulusal Programının öngördüğü yerel yönetimler reformları dâhilinde yerel özerkliklerin artırılması yönündeki çabaların yansıması olarak karşımıza çıkarmaktadır. 5226 Sayılı Kanun ile gündeme gelen alan yönetimi kavramına ilişkin düzenlemeler 26006 Sayılı "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile yapılmıştır. Yönetmeliğin amacı; "ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları" düzenlemektir (26006\7)

3.4.1 Alan Yönetimi Hedefleri

26006 sayılı Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte "alan yönetimi" tanımı bulunmamakla birlikte; alan yönetimi hedefleri;(26006\5)

- Tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bütünlük çerçevesinde alan sınırları, etkileşim sahaları, bağlantı noktalarının doğru tespit edilmesi,
- Yönetim planında koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel halkın ilgisi arasında denge sağlayacak yolların oluşturulması,
- Değer odaklı ve uluslararası düzeye ulaşmak amaçlı strateji, yöntem ve araç geliştirilmesi, mali kaynak yaratılması,
- Kültür turizmini geliştirmek için uluslararası işbirliği ve paylaşım ağlarının yaratılması,
- Bölgesel kültür sistemlerini destekleyecek uygulama planlarının üretilmesi,
- Yönetim alanlarında kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin sağlanması,
- Yönetim alanları ve bunlarla ilişkili alanların uluslararası koruma ilke ve sözleşmeleri gözetilerek; bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemelerinin sağlanması, kullanımı gelişme ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesi,
- Yönetim, koruma, tasarım ve uygulamada üst düzey standartların kullanılması olarak sıralanmaktadır.

3.4.2 Alan Yönetimi Birimleri

2863 Sayılı KTVK Kanununda değişiklik yaparak alan yönetimi kavramını yasaya ekleyen 5226 sayılı Kanun gerek ‘‘Yönetim Alanı’’ ve gerekse ‘‘Yönetim Planı’’na ilişkin yönetsel hükümler de getirmektedir. Söz konusu yönetsel hükümler ‘‘Alan Yönetimi’’ birimlerinin neler olduğu ve nasıl çalıştıkları ile ilgilidir. Buna göre:

- Yönetim alanlarında alan yönetimi kurulacaktır.
- Yönetim alanları ile bunların bağlantı noktalarının korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla yönetim planı taslağı hazırlanacaktır.
- Bu taslağı kentsel sitlerde birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde büyükşehir belediyesi eşgüdümünde ilgili belediyeler, tek bir belediyenin görevi alanına girmesi halinde ilgili belediye, diğer yerlerde ise Kültür ve Turizm Bakanlığı hazırlayacak ya da hazırlattıracaktır.
- Hazırlanan taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ile üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu kurulacaktır.
- Eşgüdümün sağlanması amacıyla, kentsel sitlerde ilgili belediye diğer yerlerde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca bir alan başkanı belirlenecek ve Bakanlık kendi atadığı alan başkanlarına her ay yasada belirtilen oranlarda ödeme yapacaktır.
- Yönetim plan taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi ve danışma kurulunca seçilecek iki üyenin katılımıyla eşgüdüm ve denetleme kurulu kurulacaktır. Alan başkanı, kurulun da başkanıdır. Kurul, bu taslağı inceleyip mutabakata varmak suretiyle yönetim planını altı ay içerisinde onaylamaya ve bu planın uygulanmasını denetlemeye yetkilidir.
- Kurulun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla ilgili kurum uzman personelinden ve denetim elemanlarından oluşan bir denetim birimi kurulabilecektir. Bu birim, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü

kişilerden yönetim planı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkili olacaktır.

- Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak, ilgili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmak zorundadırlar.
- Alan yönetiminin sekretarya hizmetleri yetkili idare tarafından yürütülür. Yetkili idarelerce, alan yönetimi birimlerinin çalışmalarını yürütmek üzere uygun bir yer tahsis edilir. Bu iş için yeterli sayıda personel görevlendirilir ve bütçelerinden yeterli miktarda ödenek ayrılır (26006\14).

3.4.2.1 Alan Başkanı ve Görevleri

Alan başkanı, alanla ilgili daha önceden çalışmalarda bulunmuş, alanı yeterince tanıyan, alan hakkında belirli bir vizyon geliştirebilen, kültürel ve doğal miras yönetimi ile ilgili yeni yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi, yönetim politikaları ve uygulamaları hakkında deneyimli, üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunlarından kentsel sit alanlarında kurulacak alan yönetimlerinde ilgili belediye, kentsel sit dışındaki sit alanlarında ise bakanlıkça atanır (26006\14).

Alan başkanı aşağıdaki görevleri yürütür: (26006\14)

- a) Yönetim planının yıllık hedeflerinin gerçekleşmesi için yetkili idare ile birlikte çalışma programlarını belirlemek, kaynak araştırması yapmak,
- b) Yıllık bütçe tekliflerini hazırlamak,
- c) Alanın sunum, tanıtım, eğitim, bakım, onarım, güvenlik ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet ve ekipman alımı için her türlü sözleşme, şartname taslaklarını yetkili idare ile birlikte hazırlamak,
- d) Alanın doğal ve kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili kurum ve kişilerle işbirliğini sağlamak,
- e) Denetim birimince yıllık denetim raporlarının hazırlanması ve bu raporların eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunulması için eşgüdümü sağlamak.

3.4.2.2 Danışma Kurulunun Kuruluşu ve Görevleri

Danışma kurulu, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden, alan başkanı ve yetkili idarece tespit edilecek en az beş üyeden oluşur. Danışma kurulu kendi içinden bir başkan seçer (26006\15).

Danışma kurulu yılda en az bir kez toplanır. Yetkili idare ile eşgüdüm ve denetleme kurulu gerekli gördüğünde danışma kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Danışma kurulu toplantıları mahallinde yapılır (26006\15).

Danışma kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek bu taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunur (26006\15).

Danışma kurulunda görüşülen tüm hususlar ve tavsiyeler, eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilmek üzere tutanağa bağlanır (26006\15).

3.4.2.3 Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu ve Görevleri

Eşgüdüm ve denetleme kurulu, alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile yönetim planı taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilci olmak üzere en az beş kişiden oluşur. Alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulunun da başkanıdır (26006\16).

Eşgüdüm ve denetleme kurulu yılda en az iki kere yetkili idarenin çağrısı ile toplanır. Kurul toplantısının gündemi denetleme birimi ile yetkili idare tarafından belirlenir (26006\16).

Alan başkanının talebi üzerine veya yetkili idare gerekli gördüğü takdirde kurul, olağanüstü toplantıya çağırılabilir. Kurul salt çoğunlukla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin en az dörtte üçünün oylarıyla karar alır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu toplantıları mahallinde yapılır (26006\16).

Eşgüdüm ve denetleme kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek altı ay içinde onaylar ve planın uygulanmasını denetler (26006\16).

3.4.2.4 Denetim Birimi ve Görevleri

Eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla bir denetim birimi kurulabilir (26006\17).

Denetim birimi, yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde görev alan denetim elemanları ve üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun uzman personel arasından yetkili idarelerce görevlendirilecek en az beş üyeden oluşur (26006\17).

Denetim birimi, uygulamaları yönetim planındaki yönetim, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetler, alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmelerini yapar ve bir sonraki yılın çalışma programını hazırlayarak eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunar (26006\17).

Denetim birimi, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim planı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir (26006\17).

3.5 Alan Yönetiminde Planlama

Koruma Alanın Yönetimi bir plan dahilinde, alanda sorumluluğu olan tüm kurumlar ve alandan faydalanan diğer paydaşların arasında eşgüdüm sağlanarak, stratejik vizyon çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Bu plan ‘‘korumanın yönetilmesi’’nin planı, ‘‘alan yönetimi planı’’ veya koruma yazınındaki genel ve kısa adı ile ‘‘yönetim planıdır’’. Yönetim planları esas itibari ile yönetim alanının, çağdaş koruma anlayışının ve alan yönetiminin yukarıda verilen ilkeleri kapsamında yönetilmesini öngören bir idari düzenlemedir.

OECD, WB ve UN gibi uluslararası örgütlerin ‘‘ayrıcalıklı statüleri’’ gereği Afrika Ülkeleri ile Üçüncü Dünya Ülkeleri’nde ‘‘sürdürülebilir kalkınma’’nın sağlanması için öngördüğü yönetim temelli ‘‘Kalkınma Planları’’nın bir benzeri, koruma alanında sürdürülebilirliğin²⁵ sağlanması için UNESCO ve ICOMOS gibi

²⁵ Koruma sürdürülebilirlik ilişkisi ‘‘Kültürel Sürekliliğin Sağlanması’’ Bölüm 2.2.2.’de verilmiştir. Koruma ve sürdürülebilirlik ile ilgili bazı çekinceler ise ‘‘Alan Yönetiminin İlkelerine Ait Bazı Çekinceler’’, Bölüm 3.1.4.’de verilmiştir.

yine uluslararası kurumlar tarafından öngörülen ‘‘Yönetim Plan’’ları şeklinde ortaya çıkmaktadırlar. ‘‘Korumada ‘yönetim planları’’ ‘sürdürülebilir koruma olgusunun uygulanabilmesi için sistematik ve planlı bir yönetim anlayışı olarak görülmektedir’’ (TMMOB Mimarlar Odası, 2008:222).

Yönetim planları, sürdürülebilirliğin sağlanması için temel olarak yönetim alanının bütünleşik koruma ilkeleri gereği; fiziki, kültürel ve finansal yönlerden dinamik şekilde korunmasını sağlayacak üç aşamalı bir sistemi içermelidir..

3.5.1 UNESCO Uygulama Rehberine Göre Yönetim Planları

Dünya genelindeki uygulamalara bakıldığında; arkeolojik, tarihi kentsel, doğal alan, su havzaları, milli parklar veya dünya miras alanlarının yönetiminde; yönetim planlarının korumanın sağlanmasında temel araç olarak kullanıldıkları görülmektedir. Sözkonusu planların amaçları, UNESCO Dünya Miras Sözleşmesinin Yürütülmesi İçin Uygulama Rehberi 2008’de (The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, 2008) şu şekilde sıralanmaktadır;

- Koruma alanın gelecek kuşaklara aktarımında sürekliliğin sağlanması,
- Kültürel değerlerin ulusal ve uluslararası ölçekte sahiplenilmesi ve değerlendirilmesi,
- Alanla ilişkili her bir kurum ve bireyin, yönetimin amaç, politika, strateji ve eylemlerine etkin biçimde katılımının sağlanması,
- Korumayı sağlama ve sürdürmede kullanılacak her türlü kaynağın en verimli şekilde bilimsel yöntemlerle kullanılmasının sağlanması.

Bu amaçlara ulaşmak için yönetim planları aşağıda verilen sıralamayı takip ederek hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

Plan Hazırlanırken;

- Alana ait değerlerin ulusal ve evrensel ölçeklerde tanımlanması,
- Alan sınırları, alan içindeki kültürel varlıklar ve alan’ın genel yerleşim yüzeyi ile ilgili sözlü, yazılı ve görsel belgelerin oluşturulması ve derlenmesi,

- Alanın SWOT analizi yapılarak, var olan tehdit, potansiyel, olanak ve zaafaların tespiti,
- Paydaş analizi, çevresel etki analizi, fiziksel, ekonomik ve sosyal taşıma kapasitesi analizleri, Risk analizi ve risk yönetim planı hazırlayarak bu analizlerden elde edilen veriler ışığında kısa, orta, uzun vadeli hedef, politika ve stratejilerin belirlenmesi,
- İş, zaman ve maliyet planları hazırlanarak ana eylem planının ortaya konması,

Uygulama Aşamasında;

- Yıllık olarak geri bildirimlerin takip edilmesi ve değerlendirilmesi
- Her beş yılda bir uygulamaların izlenerek, geri bildirimlerin değerlendirilmesi ile gerekli revizyonların yapılması.

Yönetim Planlarının 25-30 yıllık bir vizyon öngörmesine karşın yaklaşık 4-5 yılda bir yeniden düzenlenmesi, değişen ihtiyaç ve koşullara uyarlanabilir olmasına olanak tanımaktadır. Bu özelliği ile yönetim planı, nihai bir sonuç üretimi ya da çıktı elde etmekten çok geleceğe odaklı bir süreç yönetimini öngörmektedir ‘*Süreç, kaynakların, isteklerin, paydaşların, maliyetlerin ve alana ilişkin değerler ile koşulların analizi ile başlamakta, uygulamalarla sürmekte, bunların değerlendirilmesi ile stratejilerdeki yenilik/değişikliklerin plana adapte edilmesi yoluyla bir döngü yaratmaktadır. Böylece Yönetim Planıyla ortaya konan sistemin sürekliliği sağlanmaktadır. Dolayısıyla çağdaş uygulamalarda Yönetim Planı salt bir yazılı belge olmaktan çok bütünsel olarak koruma eyleminin önemli bir bileşenidir*’ (TMMOB Mimarlar Odası, 2008:223).

3.5.2 Ulusal Mevzuatta Göre Yönetim Planı

Türkiye’de alan yönetimi ve yönetim planı uygulamaları açısından uygulamada örnek bulunmamaktadır. Mevzuatımızda yeni olan bu kavramın hayata geçirilmesinin önündeki en büyük engel, koruma konusundaki genel kültürel eksiklik ile yönetsel ve idari kurumların, alan yönetimini kuracak ve yönetim planlarını hazırlayacak teknik bilgi ve donanıma sahip olmamalarıdır.

Öyleki 2863 sayılı yasaya göre Kültür ve Turizm Bakanlığı belediye sınırları dışındaki tüm arkeolojik ve doğal sitlerde alan yönetimini kurmakla görevlidir. Ancak, 2863 sayılı yasada değişiklik yapan 5226 sayılı yasanın çıkarıldığı Temmuz 2004 ve 26006 sayılı Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin çıkarıldığı 2005 yılından bugüne değin Bakanlığın Çatalhöyük Arkeolojik sitesi dışında hiçbir çalışması bulunmamaktadır. Çatalhöyük'teki yönetim planı çalışmalarının yurt dışında çalışmalarını sürdüren bir akademisyen başkanlığında yürütülmüş olması, biraz önce değindiğimiz gibi alan yönetimlerini kurmakla sorumlu kurumların yeteri bilgi ve birikime sahip olmadıklarının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Yine Bakanlık kapsamında, Alanya Kalesi Arkeolojik Sitinde alan yönetimi kurma ve yönetim planı hazırlama çalışması 2007-2008 yıllarında yürütülmüş ve Sit Dünya Mirası Listesi'ne girmek için başvuru dosyasını Bakanlığa iletmiştir. Söz konusu çalışmanın başkanlığını bir başka yabancı koruma uzmanı üstlenmiştir.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 26006 Sayılı Alan Yönetimi ile ilgili yönetmeliğe göre yönetim planı hazırlanması gereken daha yüzlerce ile ifade edilebilecek koruma alanı bulunmaktadır ve tüm planlar belirli teknik ve özellikle de yönetsel birikimlerin derlenmesi üzerine kuruludur. 2863 Sayılı KTVK Kanununa göre,²⁶

- Sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarını içeren,
- Bu alanların doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla oluşturulan,
- Planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan,

²⁶ Söz konusu iç mevzuat UNESCO uygulamaları örnek alınarak oluşturduğu için bir önceki bölümde verilen UNESCO Dünya Mirası Başvuru Dosyası Hazırlama Rehberi ile çok benzer bir yol izlemektedir.

- Sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca belirlenen (2863\3) **Yönetim Alanları'nda**; Sözkonusu alanların korunması, yaşatılması ve değerlendirilmesi amacı ile, işletme projesi, kazı planı, çevre düzenleme projesi veya KİP kararlarını dikkate alan koruma geliştirme projeleri içeren, yıllık ve beş yıllık uygulama etapları ve bütçelerine sahip, her beş yılda bir gözden geçirilecek olan (2863\3) **Yönetim Planları** hazırlanacaktır.

3.5.2.1 Yönetim Planı Taslağının Hazırlanması ve İçeriği

Yönetim planı taslağı, alan başkanının eşgüdümünde, alanın niteliğine bağlı olarak farklı meslek gruplarına mensup uzman ve danışmanlardan oluşturulacak bir ekip tarafından 26006 sayılı Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğe göre hazırlanır.

Yetkili idarece plan taslağının hazırlanması öncesinde ve hazırlanma sürecinde ilgili kurum ve kuruluşların, yerel halkın, ilgili sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının, üniversitelerin, gerekli görülecek özel sektör temsilcilerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların katılımı ile bilgilendirme ve yönetim planına veri oluşturacak konuların belirlenmesi amacıyla ilgili tarafların katıldığı asgari iki toplantı düzenlenir. Bu toplantılar halka, mahalli idarelerce panolara asılacak ilanlarla, diğerlerine yetkili idarece yazı ile duyurulur (26006\7).

Yönetim planı taslağı, kentsel sitlerde ilgili belediyelerce, arkeolojik, doğal ve tarihi sit alanlarında ve ilgili belediyesi bulunmayan kentsel sit alanlarında Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlatılır. Kentsel sit alanı ile diğer sit alanlarının birlikte bulunması halinde ilgili belediyesince, kentsel sit yönetim alanının sınırlarının birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde ise bu belediyelerin koordinasyonu ile hazırlatılır. Planlanması söz konusu olan yönetim alanının büyükşehir belediye sınırları içinde olması halinde büyükşehir belediyesince, dışında olması halinde ilgili belediyelerin koordinasyonu ile bakanlıkça doğrudan hazırlanır veya ihale mevzuatında belirtilen usul ve esaslara göre ihale suretiyle hazırlattırılır (26006\8). Yönetim planının içeriği, beş ana bölümden oluşmaktadır.

Tablo-4: Yönetim Planı İçeriği (26006/9)

1	Mevcut Durum Tespiti	Alanın yönetim, işlev ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması
2	Alan Analizi	Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması.
3	Alanın Vizyonunun Belirlenmesi Ve Esas Politikaların Oluşumu	Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi
4	Çalışma Programı, Zamanlama Ve Projelerin Belirlenmesi	Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması.
5	İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması	Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanması.

Yönetim planlarının yetkili idarece hazırlanması veya hazırlattırılması hallerinde uzman bir danışman sorumluluğunda plan hazırlama ekibi kurulur. Kurulacak bu ekip, en az (26006\10);

a) Kentsel sit alanları ve tarihi sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümleri,

b) Arkeolojik sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi gibi bölümlerden mezun uzmanlardan oluşturulmalıdır.

Alanın niteliğine göre sosyolog, antropolog, tarihçi, ekonomist, turizm işletmeciliği, reklamcı, halkla ilişkiler ve iletişim gibi meslek gruplarından uzmanlar ile yönetim planı konusunda uzman bir danışman ekibe dahil edilebilir (26006\10).

3.5.2.2 Yönetim Planı Taslağının Değerlendirilmesi ve Onaylanması

Hazırlanan yönetim planı taslağı Danışma Kurulu'nca değerlendirilir. Kurulun değerlendirme toplantısında Alan Başkanı da hazır bulunur. Toplantı sonucunda danışma kurulunca önerilen ve karara bağlanan hususlar dikkate alınarak yönetim plan taslağına yetkili idarece son hali verilerek yönetim planı tasarısı oluşturulur (26006\11).

Son hali verilen yönetim plan tasarısı incelenip mutabakata varmak suretiyle onaylanmak üzere yetkili idarece oluşturulan Eşgüdüm ve Denetleme Kuruluna iletilir. Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu, planı inceler ve gerekirse plan hazırlama ekibine gerekli düzeltmeleri yaptırır. Yönetim planının kabul edilebilmesi için toplantıya katılan kurul üyelerinin dörtte üçünün olumlu oyu gerekir. Onaylama işlemi, en geç altı ay içinde tamamlanır (26006\12). Eşgüdüm ve denetleme kurulu kararlarına karşı süresi içinde idari yargıya itiraz edilebilir.

3.5.2.3 Yönetim Planının Uygulanması ve Denetlenmesi

Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak zorundadırlar. Yetkili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmakla yükümlüdürler. Yönetim planlarında tanımlanan görevlerin gerçekleştirilmesi sürecinde alan başkanı, uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar ile yetkili idare koordineli olarak çalışır (26006\13).

Yönetim planıyla belirlenen yönetim tarafından, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmeleri ve bir sonraki yılın çalışma programı ile bütçe taslağı yapılır. Bu değerlendirmeler sonucunda hazırlanacak raporlar eşgüdüm ve denetleme kurulunca değerlendirilir ve bir yıl sonraki çalışma programı ve bütçesi onaylanır. Yıllık incelemenin dışında denetim birimince beş yılda bir vizyon, amaçlar ve politikalar gözden geçirilerek eşgüdüm ve denetleme kurulunun değerlendirmesine sunulur (26006\13).

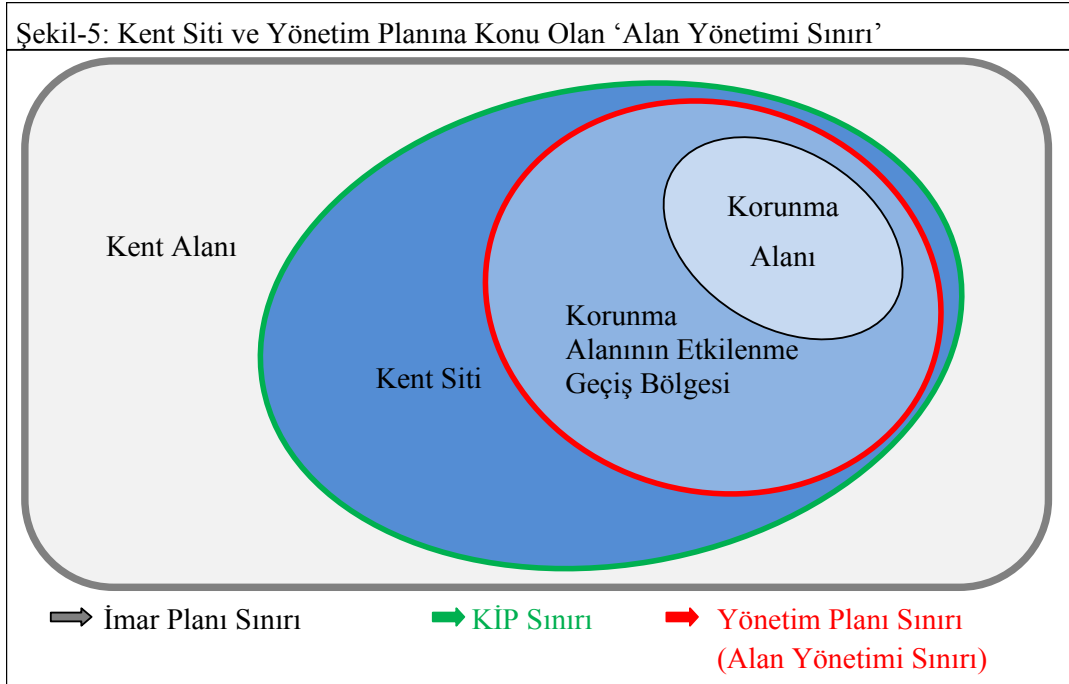
Eşgüdüm ve denetleme kurulunca yönetim planının uygulanma sürecinde vizyon, amaç ve politikalarında denetleme birimi tarafından bir değişiklik önerilmesi halinde, öngörülen değişikliklere ilişkin yetkili idarece yönetim planı değişiklik taslağı hazırlanır ve danışma kurulunun görüşleri alınarak, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanır (26006\13). Yönetim planında tanımlanan çalışmaların projelendirme ve uygulanması sürecine teknik katkı sağlamak üzere yetkili idarelerce geçici proje ekipleri oluşturulabilir (26006\13).

3.5.3 Yönetim Planları ve Ulusal Mevzuattaki Diğer Planlar

Uluslararası alandaki örneklere baktığımızda ülkeler arasında korumanın planlanmasında yönetim sistemlerine bağlı olarak farklılıklar olduğu görülmektedir. Bazı ülkeler kendi iç işleyişleri dâhilinde yönetim planı gibi ek bir plana ihtiyaç duymadan koruma alanını mevcut planları ile yönetebilmektedirler. Örneğin; *Almanya, ABD, Avustralya ve Japonya'da kentsel koruma alanları için ayrı bir plan hazırlanması söz konusu değildir. Fransa, İngiltere ve İtalya'da ise kentsel alanların korunması için ayrı bir planlama çalışması ve prosedürü planlama sistemi içerisinde yer almaktadır. Bu planlar için diğer kent imar planlarından farklı süreçler izlense de mevcut planlar ile bütünleşmeleri sağlanmaktadır* (Yücel, Gülersoy, 2006).

Ülkemizde yönetim planlarının hazırlanması genel kentsel planlama sistemi içerisinde ayrı bir planlama çalışması olarak yer almaktadır. Yönetim planı, mevzuatımızdaki planlar arasına katılan son plan türüdür. Bu plan dışında kent sitleri için 2863 sayılı kanun KİP'lerin hazırlanmasını öngörmektedir. 2004 yılında kabul edilen ve 2863 sayılı kanunda değişiklik yapan 5226 sayılı kanun ise bir diğer plan kavramı olan "çevre düzenleme projesi"ni koruma mevzuatımıza getirmiştir. KİP ve çevre düzenleme projeleri "çevre ölçeğinde koruma" faaliyetlerinin düzenlenmesi için hazırlanan planlar olması nedeni ile "Yönetim Planı"nın temel taşları olarak kabul edilmektedir. Yönetim planlarının koruma uygulamalarında başarı sağlayabilmesi için bu planlar ile bütünleşmesi sağlanmalıdır. Ayrıca "Yönetim Planı"nın üzerine kurgulandığı "KİP" geniş bir uygulama alanına da sahiptir²⁷.

²⁷ Türkiye'de koruma alanında yaygın biçimde kullanılan en önemli araç Koruma Amaçlı İmar Planıdır. Kültür Bakanlığı, Eylül 2007 verilerine göre 384 adet Koruma Amaçlı İmar Planı (KİP) üretildiği bilinmektedir.

Yaşagül Ekinci, 2009

Şekil-5’de görüldüğü üzere yönetim planının kapsadığı ‘alan yönetimi sınırı’ ile KİP’lerin kapsadığı ‘kent sitesi’ birbirinden farklıdır. Yönetim planına konu olan ‘alan yönetimi’ genel hatları ile ‘kent sitesi’ içinde ve ondan daha dar bir alanı kapsamaktadır. Bu nedenle yönetim planlarının hedef ve amaçları belirlenirken kendilerinden daha geniş kapsamlı olan KİP’ler göz önünde bulundurulmalıdır.

3.5.3.1 Koruma Amaçlı İmar Planı

2863 sayılı yasada koruma amaçlı imar planlarının hazırlanmasına ilişkin bir hüküm bulunmakla beraber ilk kez 5226 sayılı yasa ile yapılan değişikliklerde koruma amaçlı imar planı tanımı getirilmiştir. Bu tanıma göre planın amacı; "*kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması*" dır. Alan yönetimindeki yönetim planları 2863 sayılı yasanın 3. maddesine göre KİP’leri temel almalıdır.

KİP’lerin hazırlanmasında uyulacak esaslar şu şekilde sıralanmıştır:

1. Planın hazırlanmasının ilk aşamasında alanda aynı alan yönetimi planında olduğu üzere öncelikle arkeolojik, doğal, tarihi, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşmaya ilişkin bilgiler derlenecektir.

2. Plan halihazır haritalar üzerine yapılacaktır.

3. Plan şu hususları içerecektir:

- Koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejiler,
- Koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamaları,
- Sağlıklaştırma, yenileme alan ve projeleri,
- Uygulama etap ve programları,
- Açık alan sistemi,
- Yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımı,
- Alt yapı tesislerinin tasarım esasları,
- Yoğunluklar ve parsel tasarımları,
- Yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modelleri.

4. Plan hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu bir bütün oluşturmaktadır.

5. Nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekte hazırlanacaktır

3.5.3.2 Çevre Düzenleme Projesi

Çevre Düzenleme Projeleri, Koruma Bölge Kurulunca sit alanı olarak ilan edilen ören yerlerinde yapılır (25887\12). Çevre düzenleme projesi; ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla düzenlenir. Her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli olarak hazırlanan (2863\3-g) çevre düzenleme projeleri, 2005 tarih ve 25887 sayılı Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik hükümleri dahilinde yürütülür.

Yönetim Planı hazırlanan alanda çevre düzenleme projesi var ise bu proje yönetim planı içinde belirtilir ve plana dahil edilir (2863\3). Buradan da anlaşılacağı üzere çevre düzenleme projeleri ile yönetim planı arasında eşgüdüm sağlanması gerekmektedir. Her iki plan koruma eylemleri dahilinde işbirliği içinde olmalıdır. Diğer yandan bu proje koruma amaçlı imar planı ve yönetim planının hazırlanmasında değerlendirilir ve gerekiyorsa koruma amaçlı imar planı ve yönetim planının ana yaklaşımları doğrultusunda yeniden düzenlenebilir.

İlgili yerel yönetimler, yönetim alanlarında ören yeri bulunduğu takdirde çevre düzeni planı hazırlanması için Kültür ve Turizm Bakanlığı'na başvurmak zorundadırlar. Çevre düzenleme projeleri, ilgili koruma bölge kurulunun uygun görüşü doğrultusunda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından doğrudan yapılabilir veya yaptırılabilir (25887\13).

4 EDİRNE SELİMİYE CAMİİ VE KÜLLİYESİ ALAN YÖNETİMİ

Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi oluşturma sürecinin analiz edilmesi öncesinde, analizlerin daha iyi anlaşılmasına temel hazırlayacak olan ‘‘Edirne Kenti’’, ‘‘kentnin tarihi merkezi’’ ve ‘‘Selimiye Camii’’ hakkındaki genel bilgilere değinmek gerekmektedir.²⁸

4.1 Edirne ve Tarihi Kent Merkezi'nin Kültürel Bileşenleri

Edirne, Anadolu'yu Avrupa'ya birleştiren bir konumda olması nedeniyle (Bakınız: Harita-2 ve Harita-3) zengin bir kültüre de sahiptir. İl genelinde Osmanlı Türk kültürünü yansıtan 612 tarihi eser vardır. Bu eserlerden bir bölümü (ki bunlar Selimiye Camii, Üç Şerefeli Cami, Kervansaray, Meriç Köprüsü, Eski Cami v.b.) sağlamlılığını korumakta olup halen kullanılmaktadır. Bunlara benzer bir bölüm tarihi yapı da restore edilmektedir. Ayrıca il genelinde 29 adet SİT alanı mevcuttur.

4.1.1 Tarihçe

Edirne tarihi bir kent olup tarih boyunca da önem ve değerini korumuştur. Edirne'nin ilkçağlarda Orta Asya'dan göç edip buraya yerleşen Traklar tarafından kurulduğu bilinmektedir. Sonradan Büyük İskender buraları Makedonya İmparatorluğu'nun uçsuz bucaksız sınırları içine katmıştır. Daha sonra Romalılar'ın hâkim olduğu bu topraklar 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla Doğu Bizans'ın payına düşmüştür.

Roma İmparatorlarından II.Hadrianus tarafından yeniden kurulmuşçasına imar edilen kent, onun adına izafeten ‘‘Hadrianapolis’’ adıyla anılmıştır. 586 yılında Avar Türkleri burayı kuşatmışlar ancak alamadan geri dönmüşlerdir. Bulgar Türkleri ise 914 yılında kenti ele geçirmeyi başarmışlardır. Daha sonra tekrar Bizans'a geçen,

²⁸ Bu bilgiler Peremeci (1939), Aslanapa (1992), Kuban (1997), Onur (2006) ve Edirne Belediyesi WEB sitesi; http://www.edirne.bel.tr/Edirne/edirne_genel_bilgi.htm adresinden derlenmiştir.

1050 ve 1078 yıllarında Peçenek Türkleri tarafından iki kez kuşatılan kent 1361 yılında I. Sultan Murat tarafından fetih edilerek, Osmanlı İmparatorluğu'nun taht (baş) şehri olmuş ve 1453 yılında İstanbul fethedilinceye kadar 92 yıl payitaht (başkent) olarak kalmıştır.

İstanbul'un başkent olması sonrası 16. Yüzyılda Edirne'nin gelişmesi daha da artmıştır. Seferler buradan başlamış ve padişahlar çoğunlukla vakitlerini burada geçirmişleridir. Bu dönemde kent, “**Paşa Sancağı**” adıyla Rumeli Beylerbeyine bağlı bir vilayettir ve Beylerbeyliğinin merkezi ise Sofya'da bulunmaktaydı.

17. yüzyılda Edirne'ye karşı ilgi daha da arttığından kent, Bu nedenle 17. yüzyılın özellikle ikinci yarısında dünyanın en büyük birkaç şehrinden biri haline gelmiştir. Bu dönemde Edirne, imparatorluğun üniversite şehri olarak tanınmaktaydı.

Ancak 18. yüzyılda kent gerilemeye başladı. 1745 ve 1751 yangınları Edirne'yi büyük oranda ortadan kaldırmıştır. Arkasından 19. yüzyılın başında Kentte, ‘Edirne Kıyımı’ olarak adlandırılan ve Şeyhülislama karşı yapılan bir ayaklanma ile Nizamı Cedid harekâtının karşısında olan Rumeli Ayanının ayaklanmaları yaşanmıştır.

Kentin gerilemesi 19. Yüzyılın ortalarına doğru daha da artarak devam etmiştir. 22 Ağustos 1829 yılında Rusların şehre girip birkaç ay kalmaları Edirne'nin uğradığı ilk işgal felaketi olmuştur. Sonrasında ise sırasıyla 20 Ocak 1887'de tekrar Rusların (13 ay), 26 Mart 1913'te Bulgarların (4 ay), 1920'li yıllarda Yunanlıların (2 yıl) işgallerine sahne olmuştur. Bugün yurdumuzun karayoluyla Avrupa'ya açılan sınır kapılarına sahip Edirne şehri, 25 Kasım 1922 yılında düşman işgalinden kurtarılmıştır ve Türkiye sınırlarına içine katılmıştır.

4.1.2 Tarihi Kent Merkezi

İkinci yüzyılda Edirne kenti yaklaşık 50 hektarlık bir alana kaplanmaktadır. Bugün Kaleiçi olarak adlandırılan alan halen kent merkezinde bulunmaktadır. (Harita-2)

Kent 14. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresine girdiğinde 15.000 nüfuslu küçük bir yerleşme birimi konumunda idi. Edirne Osmanlıların eline geçtikten sonra ilk imar ve gelişme hareketleri Kaleiçi ve etrafında başlamıştır. Kale dışında yeni mahalleler doğmuş ve Edirne bir Türk şehri karakterini kazanmıştır. Edirne'nin bu kimliğe bürünmesinde inşa edilen çok sayıda ki cami, medrese, hamam, köprü, kapalı çarşı ve kervansaraylar yardımcı olmuştur.

Edirne'nin bugünkü tarihi kent merkezini oluşturan mahalleler 15. yüzyılda kurulmuştur. Kentin 15. yüzyıldaki gelişme yönleri şunlardır;

1- Kaleiçi'nin güneyinde ve Tunca kıyısında Darphane. Burada Darülhadis Medresesinin kurulması ile Ulemalar Mahallesi doğmuştur.

2- Kaleiçi'nin güney doğusunda Kirişhane,

3- Kaleiçi'nin İstanbul yolu kapısından başlayarak İstanbul'a uzanan İstanbul yolu semti, (Eski İstanbul Caddesi-Harita-2)

4- Kaleiçi'nin kuzey doğusunda Kıyık mahallesi,

5- Şehrin kuzeydoğu yönünde bulunan ikinci Murat tesisleri (cami, medrese) yanında kurulan Menzilahır mahallesi,

6- Kaleiçi'nin kuzeybatısında şehri saraylara bağlayan ve Tunca üzerindeki köprünün civarında yer alan Saraçhane bölgesi,

7- Şehrin batısında kurulan ve Hıdırlık adı ile anılan mahalleler ile,

8- Tunca'nın batısında yer alan İmaret mahalleleri. Buralardan eski İmaret 14. yüzyılda, orta İmaret 15. yüzyılın birinci yarısında ve yeni İmaret bu asrın sonlarında kurulmuştur.

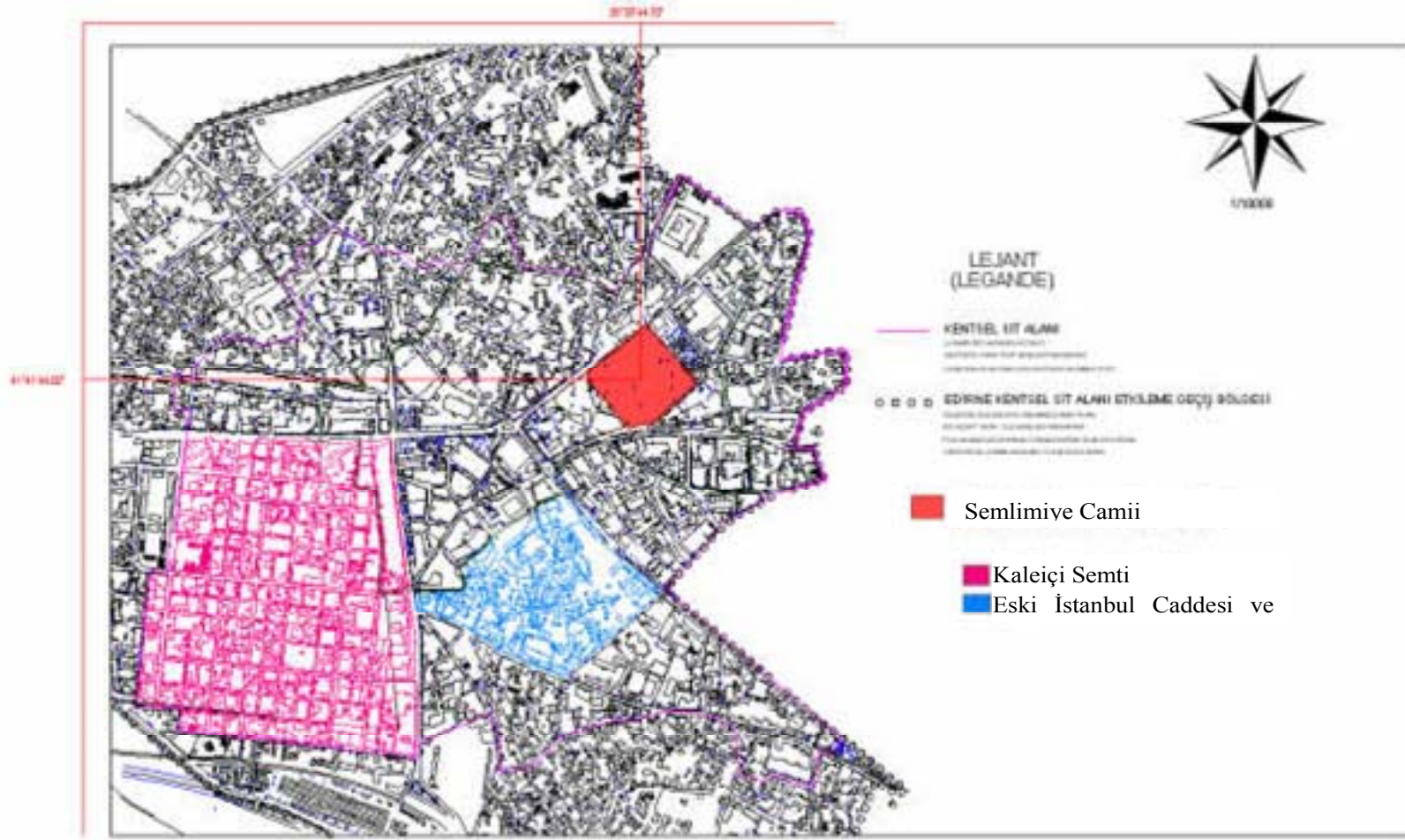
Böylece 15.yüzyıl sonlarında batı yönünde ve kuzeyde Yeni İmaret ve Sarayıçi gelişmeleri ile Edirne tarihi kenti yerleşim alanı 350 hektara büyümüştür. Yine bu dönemde Edirne bir yönetim kenti özellikleriyle ve kent fonksiyonlarının da gelişmesiyle yoğun bir nüfusa sahip olmuştur.

16. yüzyılda gelişmesi devam eden kentte 6331 konut olduğu bilinmektedir. Tüm bu rakamlar dâhilinde 16.yüzyıl nüfusu da, 25.000 - 30.000 kişi civarındadır. Selimiye Camii bu dönemde 1570'li yıllarda inşa edilmiştir.

17. yüzyılda Edirne'ye Saray - i Cedid (yeni saray) gibi önemli eserler yapılmıştır. Bu yüzyılda kent yerleşik alanı 850 hektara ulaşmıştır, nüfus ise 350.000'e kadar artmıştır. Tüm bu rakamlardan yola çıkılırsa kentte hektar başına 411 kişi düştüğü ve konutların iki - üç katlı olduğu görülmektedir. Yine aynı dönemde Tunca nehri batısındaki, üç mahalle ki bunlar Yıldırım, Yeni İmaret ve Saray - i Cedid mahalleleridir, büyüyüp gelişerek bir konut bandı oluşturmuş ve güneydeki Karaağaç olgusu da oluşum göstermeye başlamıştır.

Bilindiği üzere kent 18. yüzyılda yangınlar, arkasından gelen ayaklanmalar ve 19. yüzyıldaki işgaller ile kentsel anlamda gelişme gösterememiştir. Edirne 18. yüzyıl sonrası durgunluğa girmiş ve 1970'lere değin bu durgunluk devam etmiştir. 1980 ve sonrasındaki dönemde kent tekrar büyümeye başlamıştır. Konut alanları 15. yüzyılda oluşan mahallelerin meydana getirdiği tarihi kent merkezinden doğuya doğru kaymıştır. Trakya Üniversitesinin kurulması sonrasında kentin kültürel hareketliliği de artmıştır. Son yıllarda ise Üniversite, Üniversite Hastanesi ve kentin sahip olduğu sınır kapılarının etkisi ile Edirne, Balkanlar'da bölgesel bir ticaret, sağlık ve kültür merkezi olma yolunda ilerlemektedir.

Harita-2: Kaleiçi, Eski İstanbul Caddesi ve Selimiye Camii'nin Konumu

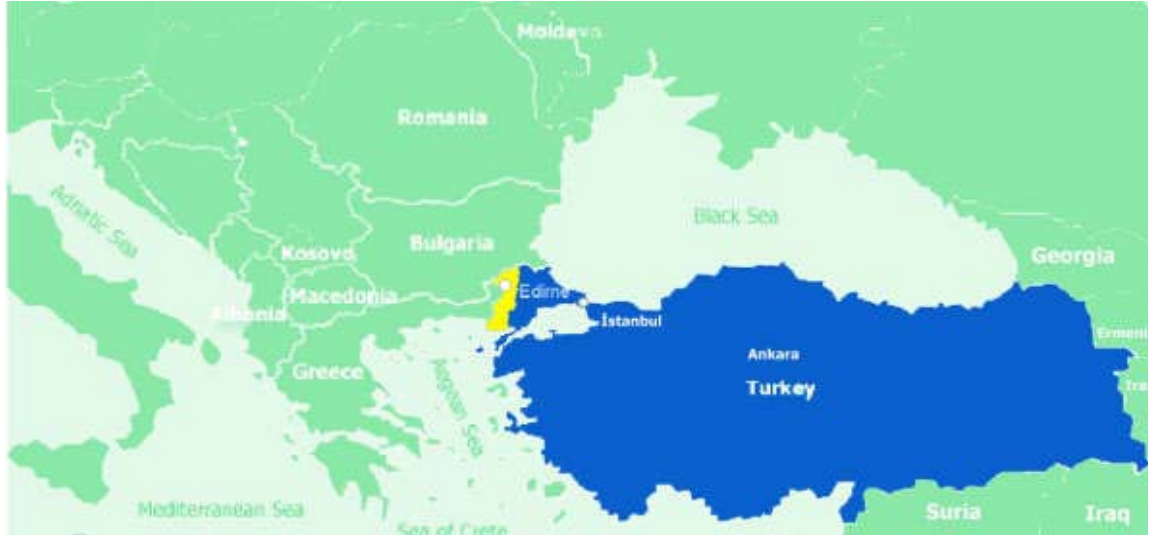
4.1.3 Kentin Fiziki ve Coğrafi Konumu

Edirne yurdumuzun kuzey batısında olup 41 40 kuzey paraleli, 26 34 doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. Kuzeyinde Istranca Dağları, orta bölümünde Ergene Havzası, güneyinde dağ ve platolar ile Meriç Deltası bulunur.

Edirne’de bulunan nehirler içinde en büyüğü Meriç nehridir. Yunanistan ile sınır oluşturan nehrin Türk toprakları ve sınır boyunca uzunluğu 187 kilometredir. Edirne’de Meriç nehri dışında Tunca, Arda ve Ergene nehirleri yer almaktadır. Tunca nehrinin 12 kilometrelik bölümü Bulgaristan ile sınır oluşturmaktadır.

Edirne, ülkemizin Avrupa’ya kara ve demiryolu ile bağlantısını sağlayan 5 sınır kapısına sahiptir. Bulgaristan’a açılan Kapıkule, ülkemizin en büyük kara ve demiryolu sınır kapısıdır. Kapıkule haricinde, Yunanistan ile Türkiye’yi birleştiren İpsala ve Pazarkule sınır kapıları mevcuttur. Ayrıca Uzunköprü’den yine Yunanistan’a giden demiryolu sınır kapısı mevcuttur.

Harita-3: Edirne’nin Balkanlar ve Anadolu Arasındaki Konumu

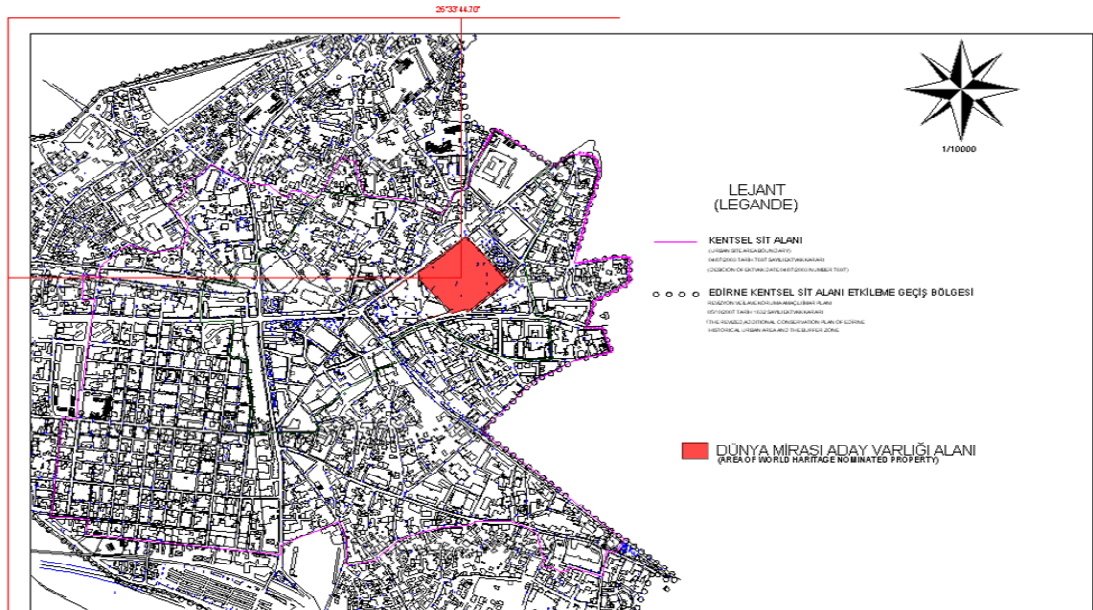
Harita-4: Edirne'nin Marmara Bölgesi İçindeki Konumu

4.1.4 Selimiye Camii

Mimar Sinan'ın 80 yaşında yaptığı ve "ustalık eserim" dediği anıtsal yapı Osmanlı-Türk sanatının ve dünya Mimarlık tarihinin başyapıtlarındandır. Yapının mülkiyeti Sultan Selim Vakfındadır. Edirne-Merkez Yeni Mahallededir. (Harita-5)

Harita-5: Selimiye Camii ve Külliyesi Sit Alanı

Edirne'nin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun simgesi olan cami, kentin merkezinde, eskiden Sarıbayır ve Kavak Meydanı denilen yerdedir. Burada daha önce Yıldırım Bayezid'in bir saray yaptırdığı bilinmektedir. 1569-1575'te Sultan II.Selim'in emriyle yaptırılmıştır.Çok uzaklardan dört minaresi ile göze çarpan yapı, kurulduğu yerin seçimiyle, Mimar Sinan'ın aynı zamanda usta bir şehircilik uzmanı olduğunu da göstermektedir. Kesme taştan yapılan cami iç bölümüyle 1.620 m²'lik,tümüyle 2.475 m²'lik bir alanı kaplar. Mimarlık tarihinde en geniş mekana kurulmuş yapı olarak nitelenen Selimiye Camisi, yerden yüksekliği 43.28 m. olan, 31.30m. çapındaki kubbesiyle ilgi çeker. Kubbe, 6 m. genişliğindeki kemerlerle birbirine bağlanan 8 büyük payeye oturur. Köşelerde dört, Mihrap yerinde bir yarım kubbe merkezi kubbeyi destekler.

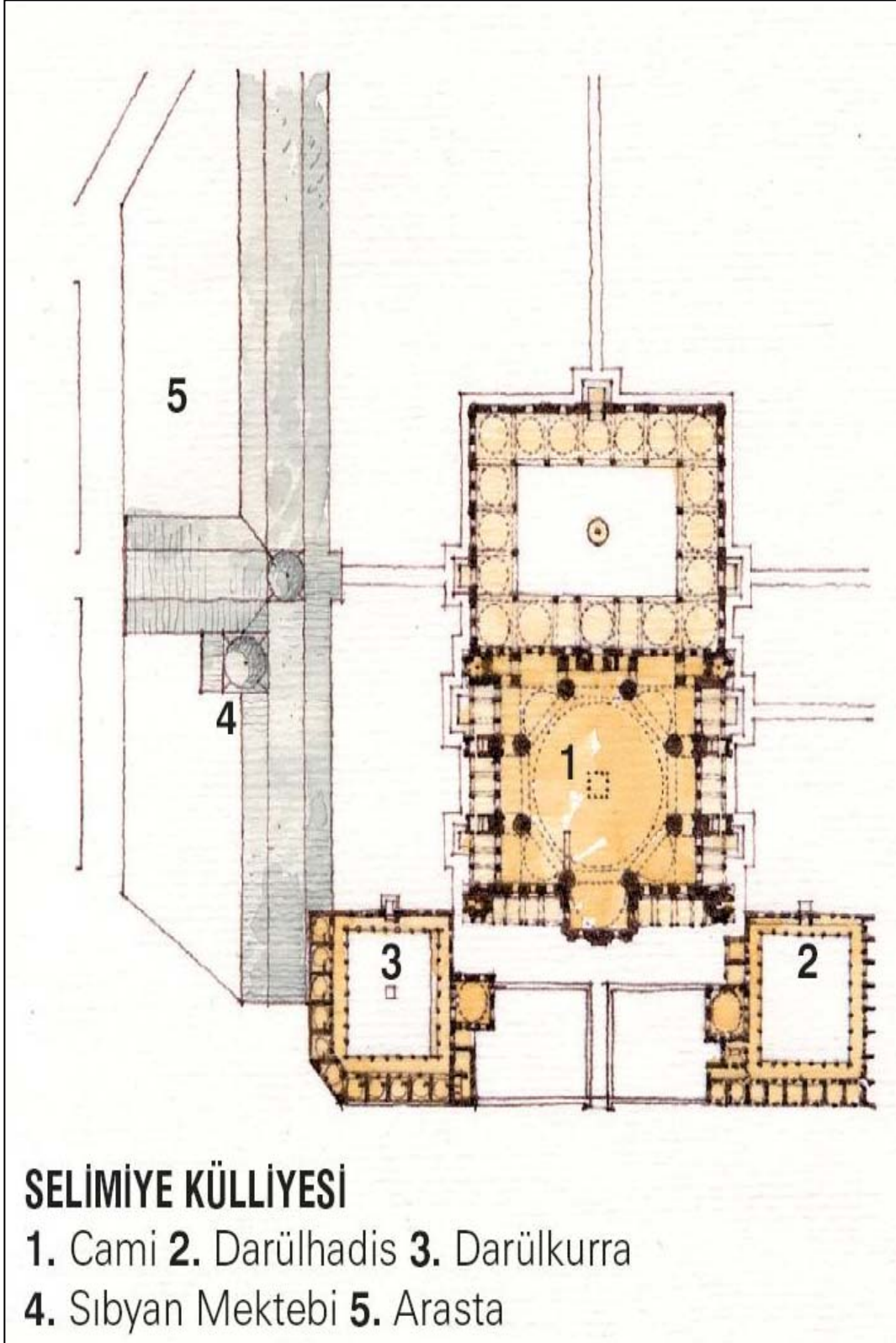
Selimiye Camisinin taş duvarlarla çevrili geniş dış avlusunda, Darül-Sübyan, Darül-Kur'a ve Darül-Hadis yapıları bulunmaktadır. Bu yapıların bir bölümü ve medrese, Edirne Müzesi'nin çeşitli bölümlerini oluşturmaktadır.

Cami terasının altında yer alan Arasta (çarşı), III.Murat zamanında Selimiye'ye vakıf olarak yaptırılmıştır. Mimarı ise Davut Ağa'dır.

2000 yılında UNESCO Dünya Mirası Ön Listesine giren Cami'ye ilişkin tüm teknik bilgiler şu şekilde sıralanabilir;

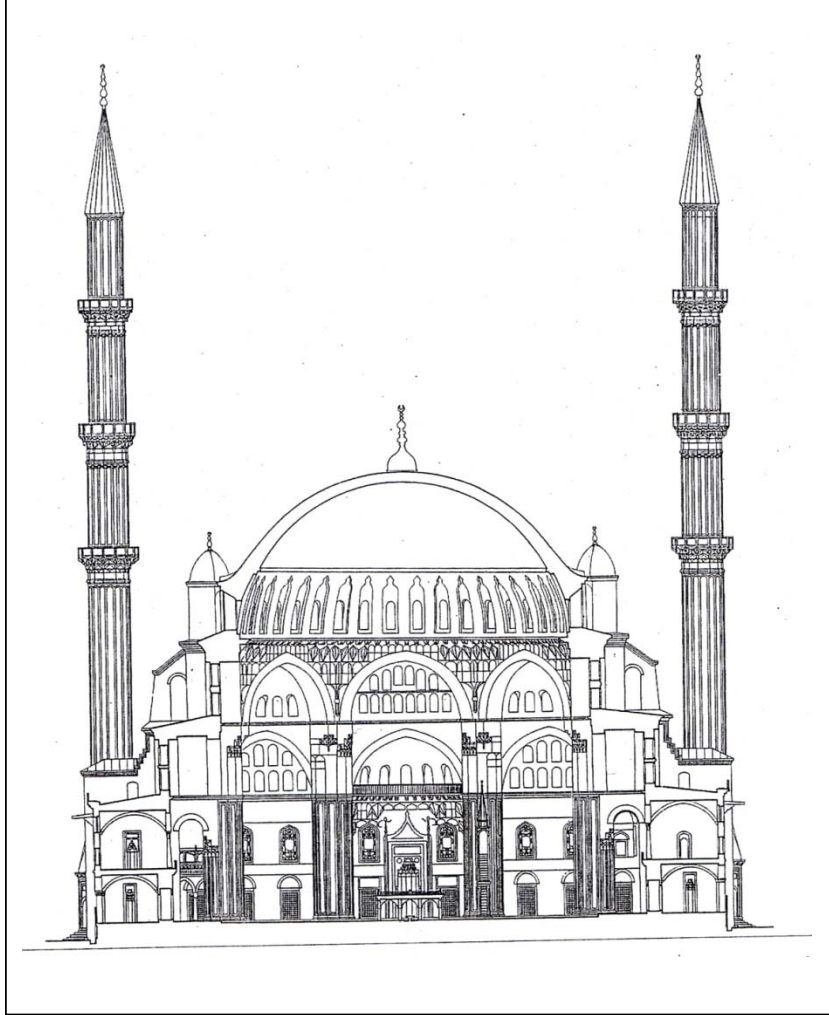
Kurucusu :	Sultan İkinci Selim
Mimarı :	Koca Sinan
Yapılış Tarihi :	1568 - 1574
Kapladığı Yer :	Külliyeye ile birlikte 22.202 m ²
Caminin İçi :	1620 m ²
Caminin Haremi :	2475 m ²
Kubbenin Çapı :	31.30 m.
Yerden Kubbenin Kilit Taşına Olan Yüksekliği :	43.28 m.
Minarelerin Yüksekliği :	70.89 m. ya da 72.50 m.

Şekil-6: Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi Planı

Kaynak: Doğan Kuban, 1997:134 (Sonradan Renklendirilmiştir)

Şekil-7: Edirne Selimiye Camisi Enine Kesit

Kaynak: Doğan Kuban, 1997:138, (İTÜ Arşivi)

Resim -13: Selimiye Camii

Kaynak: <http://www.resimlerden.com/edirne-resimleri.html>

4.2 Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi Çalışmaları

Selimiye Camii ve Külliyesi'nin içinde bulunduğu Edirne Kenti Tarihi Merkezi'nin bir bütünlük içinde korunmasını ve koruma eyleminin yönetilmesini düzenleyecek olan Alan Yönetimi sisteminin kurulmasına Selimiye Camii'in UNESCO Dünya Mirası Gerçek Listesine girmesini sağlamak amacı ile 2007 yılında başlanmıştır. UNESCO Dünya Mirası Ön Listesinde (Tentative List) yer alan Edirne Selimiye Camii'nin Gerçek Listeye alınması için Edirne Belediyesi tarafından yürütülen çalışmalar iki farklı başlık altında sürdürülmüştür. (Edirne Belediyesi, 2009:1)

- 1- UNESCO Dünya Mirası Komitesine sunulacak Başvuru Dosyasının hazırlanması,
- 2- 2863 Sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu* ve 26006 Sayılı *Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik* gereği Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi Koruma Alanında ‘‘Alan Yönetimi’’ oluşturulması.

Yürütülen çalışmaların ilk ayağını oluşturan Başvuru Dosyasının hazırlanması UNESCO’nun *Dünya Miras Sözleşmesinin Yürütülmesi İçin Uygulama Rehberi* Ek-5 (WHC. 08\01, Ocak 2008) çerçevesinde sürdürülmüştür. Uygulama rehberine göre Temmuz 2009’ a kadar tamamlanan çalışmalar ve karşılaşılan sorunlar ile ilgili bilgiler Tablo-5’den takip edilebilir.

Çalışmaların ikinci ayağını oluşturan ‘‘alan yönetimi’’ oluşturma faaliyetleri kapsamında 2007 – 2009 yılları arasında gerçekleştirilen aktiviteler şöyle sıralanabilir:

- Alan yönetiminin dayanaklarının belirlenmesi,
- Alan yönetimi çalışmalarında izlenecek yöntemin belirlenmesi,
- Yönetim alanının kültürel öneminin belirlenmesi,
- Yönetim alanındaki paydaşların belirlenmesi,
- Alan yönetimi idari birimlerinin oluşturulması,
- Yönetim planının hazırlanması.

Tablo-5: UNESCO Başvuru Dosyası Çalışmaları

UYGULAMA REHBERİ ALT MADDELERİ		AYRINTILAR	İLERLEME DURUMU VE SORUNLAR
1	Anıt Hakkında Bilgiler	Yeri, konumu ve sınırı vb.	Tamamlandı
2	Anıtın Tanımı	Önemi, tarihi, tarihsel gelişimi ve değişimi vb.	Eylül 2009 itibari ile tamamlanması hedeflenmektedir.
3	Anıtın Evrensel Değeri	Özgünlüğü, sanatsal, mimari, kültürel önemi ile benzeri diğer eserler ile yapılan karşılaştırmalı analizleri vb.	Eylül 2009 itibari ile tamamlanması hedeflenmektedir.
4	Eseri Etkileyen Faktörler ve Korunma Durumu	Eser üzerinde olumlu ve olumsuz etkisi bulunan tüm girdiler ve bu girdiler kapsamında korumanın güncel konumu vb.	Eylül 2009 itibari ile tamamlanması için Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden sağlanması gereken bilgi ve verilerin düzenli gelişiminin sağlanması gerekmektedir.
5	Eserin Yönetimi	Eserin korunması ve korunma sürecinin yönetiminde araçlar ve kurumların organizasyonu.	Eylül 2009 itibari ile Yönetim Planı Taslağının tamamlanması hedeflenmektedir. Ancak taslak planın işlerliğinin sağlanması için gerekli olan Kültür Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Edirne Belediyesi arasında bir protokolün yapılması düşünülmektedir.
6	İzleme-Takip	Geçmişteki ve şu anda yürütülen koruma, restorasyon, bakım çalışmaları hakkındaki bilgi, belge ve raporların derlenmesi ve takibi	Eylül 2009 itibari ile tamamlanması için Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden sağlanması gereken bilgi ve verilerin düzenli gelişiminin sağlanması gerekmektedir.
7	Dokümantasyon	Eser ile ilgili, yazılı, elektronik ve görsel bilgi kaynaklarının derlenmesi ve bu kaynaklara ait arşiv bilgilerinin derlenmesi vb.	Eylül 2009 itibari ile tamamlanması hedeflenmektedir.
8	İletişim Bilgileri	Eser ile ilgili olarak irtibata geçilecek birim iletişim bilgileri	Tamamlandı
9	İmzalar	Dosyanın Dünya Mirası Listesine Sunumunu yapan Kuruluşun tasdik ve imzaları	Dosya tamamlandıktan sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tamamlanacaktır.

Kaynak: Edirne Belediyesi, Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi Çalışmaları Ara Rapor, 13.07.2009

4.2.1 Alan Yönetimi'nin Dayanakları

Selimiye Camii'nin korunması işlevinin en iyi şekilde yerine getirilebilmesi için Edirne Belediyesi tarafından oluşturulan "alan yönetimi"nin yasal dayanaklarını 2863 Sayılı KTVK Kanunu, 19660 Sayılı Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik ve 26006 Sayılı Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik oluşturmaktadır. Bu mevzuat hükümleri dışında Edirne Belediye Meclisi tarafından ayrıca bir "Alan Yönetimi Oluşturulması Hakkında Karar" alınmamıştır.

Sözkonusu yasal mevzuat gereği, Taşınmaz kültürel varlıkların korunması için "alan yönetimi" oluşturulması zorunluluğu getirilmiştir. İç mevzuatımızdaki bu zorlayıcı hükümler dışında Selimiye Camii bilindiği üzere UNESCO Dünya Mirası Ön (Tentative) Listesi'nde bulunmaktadır. Selimiye Camii 2000 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığının başvurusu ile ön listeye alınmıştır. 2000 yılından sonra bilindiği üzere UNESCO korunması gereken Selimiye Camii gibi anıtsal varlıkların gerçek listeye alınması için "Alan Yönetimlerinin" kurulmasını bir ön şart olarak aramaya başlamıştır. UNESCO böylece korunan varlığın, bütün yönleri ve ilgili tüm tarafların katılımıyla korunmasını ve korumanın aktif olmasını sağlamaya çalıştığı bilinmektedir.

Yukarıda sayılan ulusal ve uluslararası yasal mevzuat nedeni ve Dünya Mirası Ön Listesi'nde bulunan Selimiye Camii'nin asıl listeye alınması için "Alan Yönetimi"ni kurma çalışmalarına 2007 yılında başlamıştır.

4.2.2 Alan Yönetiminin Oluşturulmasında İzlenen Yöntem

Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetiminin oluşturulması için nasıl bir yöntem takip edileceği gerek ulusal mevzuat ve yazındaki metinlerden gerekse de UNESCO'nun Dünya Miras Sözleşmesinin Yürütülmesi İçin Uygulama Rehberi (*The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*) 2008 versiyonundaki açıklamalar göz önünde bulundurularak oluşturulmaya çalışılmıştır. Belediye'nin yürüttüğü çalışmalarda yöntemin kurgulanmasında ve UNESCO Dünya Mirası Başvuru Dosyasının ve Alan Yönetim Planının hazırlanması çalışmalarında 26006 sayılı yönetmelik gereği Trakya Üniversitesi öğretim üyesi bir uzman teknik danışman olarak atanmıştır.

Selimiye Cami alan yönetimi oluşturulurken takip edilen yöntemde Alan Yönetiminin amaç ve ilkeleri belirleyici olmaktadır. Söz konusu amaç ve ilkeleri belirleyen UNESCO'nun Uygulama Rehberi (Operational Guidelines, 2008) yanında;

- 1999 yılında revize edilen Burra Tüzüğü
- 2863 Sayılı KTVK Kanunu
- 5226 Sayılı Kanun ve Gerekçeleri
- 26006 Sayılı Yönetmelik hükümleri takip edilmiştir. (Tablo-6)

Yukarıda sayılan bu belgelerin ortak olarak üzerinde durduğu noktalar ise şöyle sıralanabilir:

1. **Alan Yönetiminin Amacı;** multi-disiplinli ve çok aktörlü koruma çalışmalarının yasal, yönetsel ve finansal yönlerden bir sisteme bağlanarak sürdürülmesi ve tüm işlemlerde; disiplinlerarası bilgi üretmek, bu bilgileri halkın kullanımına açmak ve bu yolla korumayı etkileyen faktörlerdeki değişimlerin planlı bir şekilde yönetilmesini sağlamak olmalıdır.

2. **Alan Yönetiminin İlkeleri:** Yukarıdaki amacın sağlanmasına yönelik olarak koruma eyleminin her safhasında **Katılım, Etkinlik ve Planlılığın** sağlanmasıdır.

3. Alan Yönetiminin Hedefleri

- Tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bütünlük çerçevesinde alan sınırları, etkileşim sahaları, bağlantı noktalarının doğru tespit edilmesi,
- Yönetim planında koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel halkın ilgisi arasında denge sağlayacak yolların oluşturulması,
- Değer odaklı ve uluslararası düzeye ulaşmak amaçlı strateji, yöntem ve araç geliştirilmesi, mali kaynak yaratılması,
- Kültür turizmini geliştirmek için uluslararası işbirliği ve paylaşım ağlarının yaratılması,
- Bölgesel kültür sistemlerini destekleyecek uygulama planlarının üretilmesi,
- Yönetim alanlarında kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin sağlanması,
- Yönetim alanları ve bunlarla ilişkili alanların uluslararası koruma ilke ve sözleşmeleri gözetilerek; bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemelerinin sağlanması, kullanımı gelişme ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesi,
- Yönetim, koruma, tasarım ve uygulamada üst düzey standartların kullanılması

Tablo-6: Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi Oluşturulurken Takip Edilen Yöntemin Kaynakları

UNESCO Operasyonel Rehberi, 2008	Burra Tüzüğü, 1999	2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
<p>1. Plan Hazırlanırken;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alana ait değerlerin ulusal ve evrensel ölçeklerde tanımlanması, • Alan sınırları, Alan içindeki Kültürel Varlıklar ve Alan'ın genel yerleşim yüzeyi ile ilgili sözlü, yazılı ve görsel belgelerin oluşturulması ve derlenmesi, • Alanın SWOT Analizi yapılarak, var olan tehdit, potansiyel, olanak ve zaafaların tespiti, • Paydaş Analizi, Çevresel Etki Analizi, Fiziksel, ekonomik ve sosyal taşıma kapasitesi analizleri, Risk Analizi ve Risk Yönetim Planı hazırlayarak bu analizlerden elde edilen veriler ışığında kısa, 	<p>1. Önemin anlaşılması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alanın tanımlanması • Yazılı, sözlü, fiziksel bilgilerin bir araya getirilmesi • Önemin değerlendirilmesi • Önem bildirgesi (Statement of Significance) hazırlanması <p>2. Politikaların geliştirilmesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Önemin ortaya çıkardığı önceliklerin belirlenmesi • Alanın geleceğini etkileyecek kullanıcı ve yönetici ihtiyaçlarının, kaynakların, dış faktörlerin ve fiziksel koşulların saptanması • Politika seçeneklerinin tanımlanması, 	<p>1. Yönetim Planı (2863\3)</p> <ul style="list-style-type: none"> • İşletme projesi, kazı planı, çevre düzenleme projesi veya KİP kararlarını dikkate alan koruma geliştirme projeleri içeren, yıllık ve beş yıllık uygulama etapları ve bütçelerine sahip, her beş yılda bir gözden geçirilecek olan Yönetim Planları hazırlanacaktır <p>2. Plan Hazırlanırken (26006\9)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mevcut durum tespiti: Alanın yönetim, işlev ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması. • Alan analizi: Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması. • Alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu: Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak

<p>orta, uzun vadeli hedef, politika ve stratejilerin belirlenmesi,</p> <ul style="list-style-type: none"> • İş, Zaman ve Maliyet Planları hazırlanarak Ana Eylem planının ortaya konması, <p>2. Uygulama Aşamasında;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yıllık olarak geri bildirimlerin takip edilmesi ve değerlendirilmesi • Her beş yılda bir uygulamaların izlenerek, geri bildirimlerin değerlendirilmesi ile gerekli revizyonların yapılması. 	<p>değerlendirilmesi ve önem üzerine olası etkilerinin araştırılması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politika bildirgesinin hazırlanması <p>3. Yönetim</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stratejilerin geliştirilmesi • Stratejilerin Yönetim Planı doğrultusunda uygulanması • Değişikliklerin kaydedilmesi • Uygulamaların izlenmesi ve yeniden değerlendirilmesi 	<p>yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi: Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması <p>3. Alan Yönetimi Birimleri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alan Başkanı (26006\14) • Danışma Kurulu oluşturulur (26006\15) • Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu (26006\16) • Denetim Birimi oluşturulabilir (26006\17)
--	---	--

Yukarıda karşılaştırmalı olarak verilen korumanın planlanması aşamaları sonrasında Edirne Belediyesi Selimiye Camii ve Külliyesi etkileme geçiş bölgesini de içine alan Yönetim Alanı içinde Alan Yönetimi kurmak çalışmalarına başlamıştır. Çalışmalar esnasında tek belirleyici bir yol oluşturulmayıp, yukarıdaki her üç belgenin de aşamasal basamakları takip edilmiştir.

4.2.3 Selimiye Cami ve Külliyesi Yönetim Alanı

Yönetim alanı, korunmaya konu olan kültür varlıkları ve bu varlıkların etkileme geçiş bölgelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Selimiye Camii ve Külliyesi Yönetim Alanı'nda yürütülen çalışmalarda sırası ile;

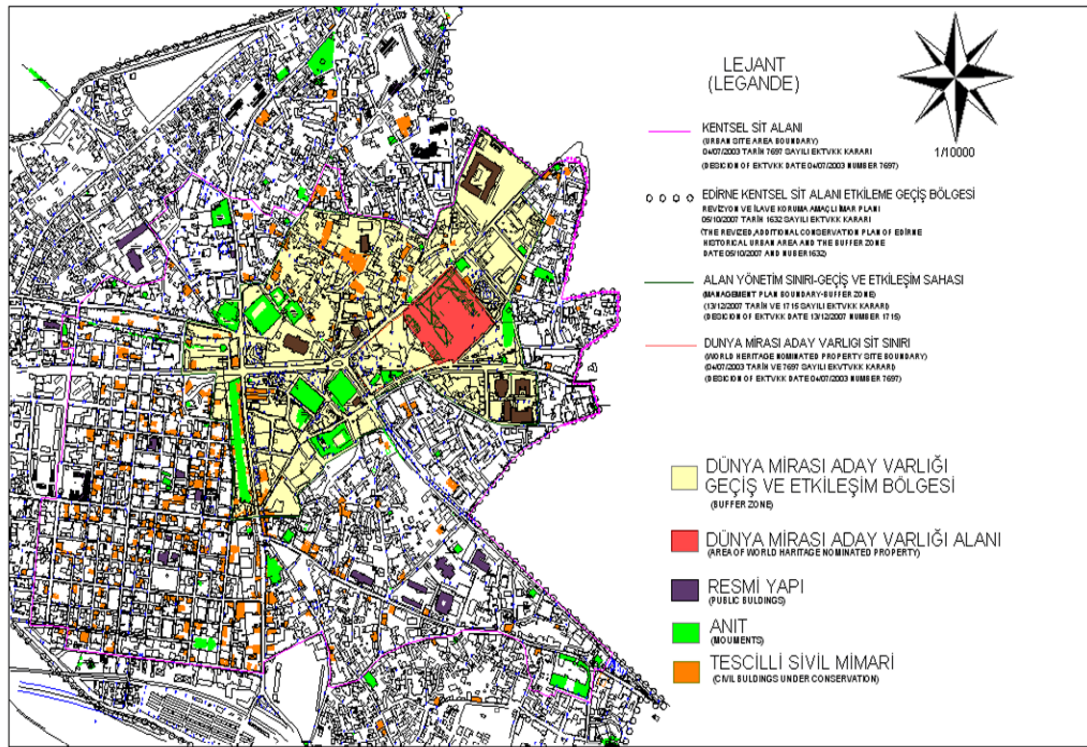
- Alan Tespiti,
- Alandaki Kültürel varlıkların dokümantasyonu
- Alanın öneminin ortaya konması ve
- Alanda ilgisi bulunan paydaşların tespiti

çalışmaları yapılmıştır. Mevzuatımızda ‘‘Yönetim Alanı’ olarak geçen ‘‘Koruma Alanı’nın, koruma işlevini en iyi şekilde yerine getirmesini sağlayacak, gerekli tüm fiziki ve sosyal girdilerini kapsayacak ve gereksiz alanları dışarıda bırakacak şekilde belirlenmesi alan yönetimi oluşturma çalışmalarının ilk aşamasını oluşturmuştur. Bu belirlemeler esnasında anıt eserin korunmasında, sergilenmesinde ve işlevini sağlıklı şekilde yerine getirmesinde elzem olan çevresel alan (etkileme geçiş bölgesi) belirlenmiştir.

Selimiye Camii’nde yönetim alanı tespiti iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada Selimiye Camii ve Külliyesi Sit Alanı belirlenmiştir (Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 04-07-2003 tarih ve 7697 Sayılı Kararı). Sözkonusu sit alanı 2003 yılında Alan yönetimi kavramının henüz ulusal mevzuatımıza girmemiş olması nedeni ile Selimiye Camii’nin fiziki ve işlevsel bütünlüğünü sağlayan Camii, iç avlu, külliyeler, dış avlu ve Arasta’dan oluşan parsel sınırı esas alınarak belirlenmiştir. (Harita-5) Bu belirleme de Selimiye Cami ve Külliyesi anıt eser niteliği ile ele alınmıştır. 2000 yılında Kültür Bakanlığı’nın hazırladığı UNESCO Dünya Mirası Ön Listesine başvuru dosyasında da Camii Anıt Eser olarak gösterilmiştir.

İkinci aşamada ise Camiin etkileme geçiş bölgesini de kapsayan Selimiye Camii ve Külliyesi Yönetim Alanı belirlenmiştir. (Harita-6) Söz konusu yönetim alanının tespiti 2863 sayılı kanunda değişiklik yaparak alan yönetimi sistemini mevzuatımıza getiren 5226 sayılı 17.07.2004 tarihli kanun ve bu kanunun getirdiği değişikliğe dayanılarak çıkarılan 26006 sayılı 27.11.2005 tarihli yönetmelik sonrasında gerçekleştirilmiştir. 11 Ocak 2007 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcileri ile alan sınırını belirlemek için yapılan toplantı ile Koruma Alanı taslak sınırı belirlenmiştir. Belirlenen sınır üzerindeki değişiklikler sonrasında, Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 13-12-2007 tarih ve 1715 sayılı kararı ile "Selimiye Camii ve Külliyesi Yönetim Alanı" resmîyet kazanmıştır.

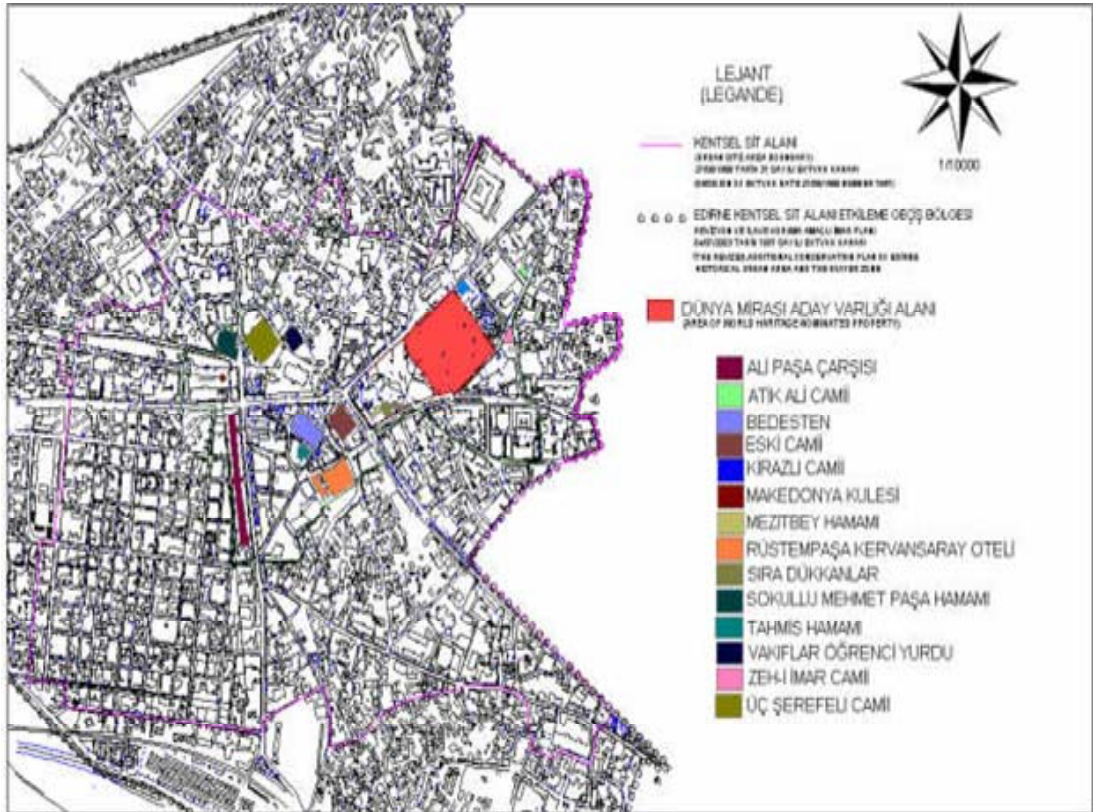
Harita-6: Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetim Sınırı

4.2.4 Alandaki Kültürel Değerler

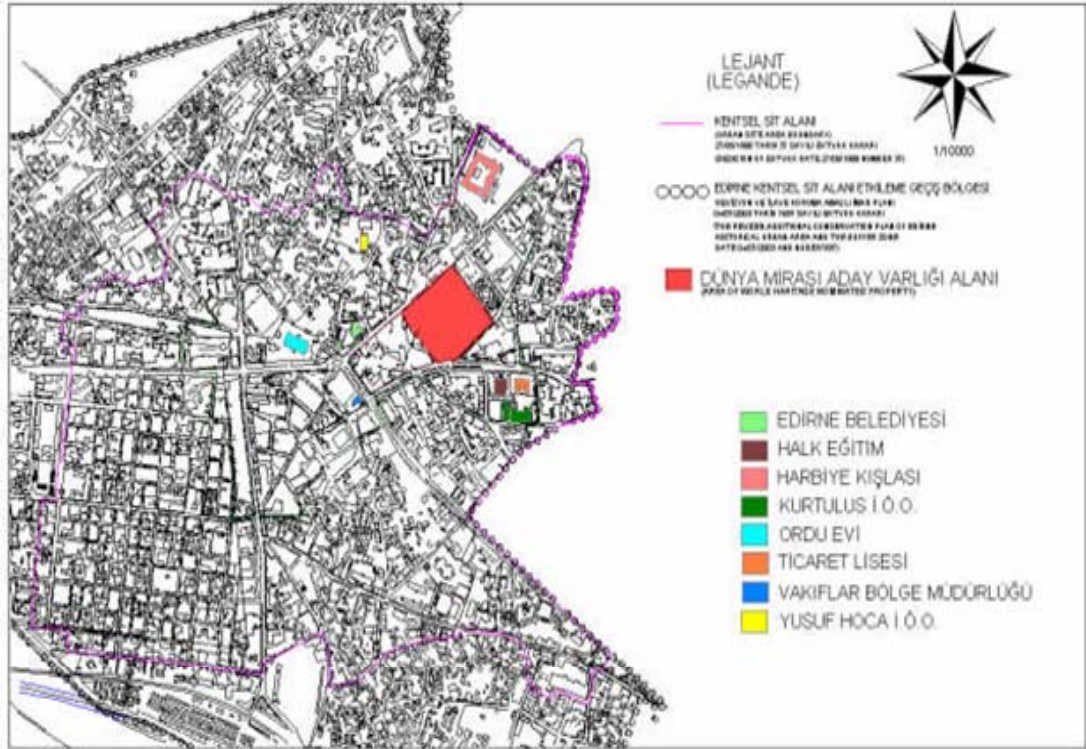
Selimiye Camii ve Külliyesi ile işlevsel bütünlük sağlayan ve her biri dönemine ait mimari, sosyal, kültürel ve ekonomik standartların tanığı ve sembolü olan Eski Camii ve Üç Şerefeli Camii Yönetim Alanının Merkezini teşkil etmektedir. Selimiye Camii anıt eserinin fiziki ve işlevsel ana kütlesi içinde kalan Arasta, Camiin ve çevresinin kültürel ve ekonomik yaşantısını canlı tutan bir diğer ana unsurdur. Yönetim sınırı belirlenirken Arasta ile ticari ve kültürel bağları yapılaş dönemlerinden günümüze değin devam eden Bedesten, Alipaşa Kapalı Çarşısı, Saraçlar Caddesi, Çilingirler Çarşısı, Rüstem Paşa Kervansarayı, Sokullu ve Saray Hamamları bulunmaktadır. (Harita-7)

Harita-7: Yönetim Alanındaki Başlıca Vakıf Eserleri

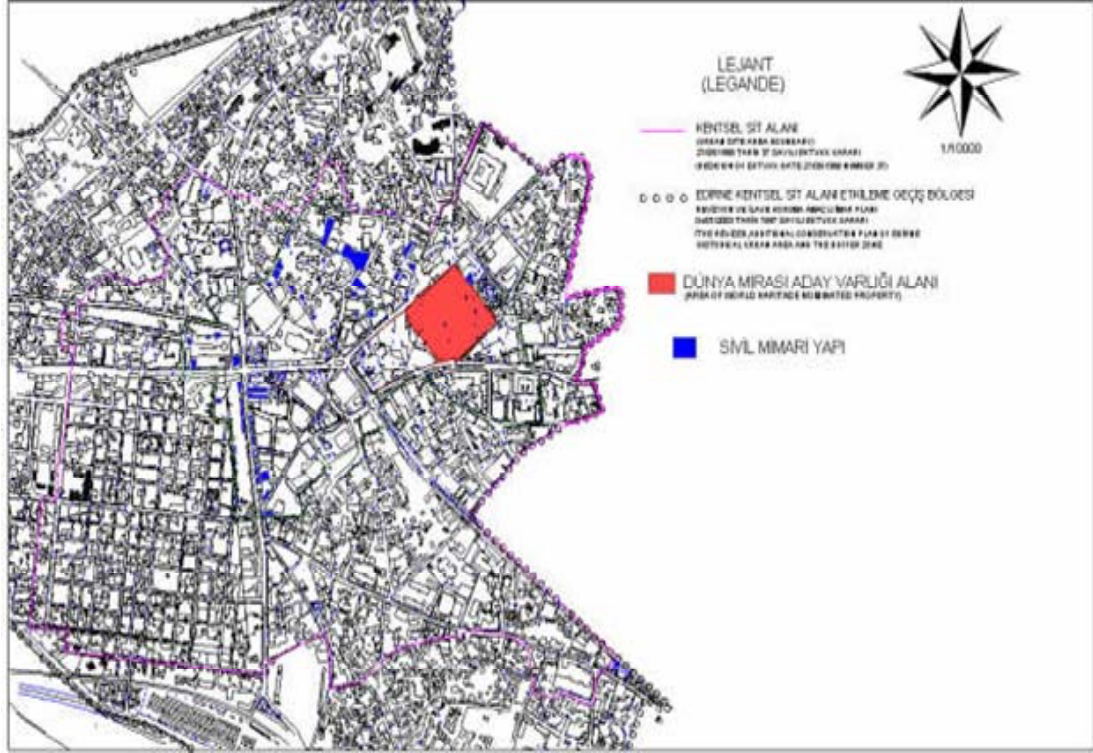

Alan içinde söz konusu vakıf eserleri arasında sivil mimari örnekleriyle günümüzde kullanılmayan tarihi çeşmeler, çeşitli idari birimlerin hizmet binası olarak kullandıkları tarihi yapılar, pasajlar ve evler de bulunmaktadır. Alanda çok yoğun tarihi ve kültürel yapılaşma söz konusudur. (Harita-7, Harita-8) (Tescilli Yapıların Listesi İçin Bakınız: Tablo-7)

Harita-8: Yönetim Alanındaki İdari Kurumlar

Harita-9: Yönetim Alanındaki Sivil Tescilli Varlıklar

Tablo-7: Yönetim Alanında Bulunan ve Alan Sınırına Komşu Olan Tescilli Yapılar

ADA	PARSEL	CİNSİ	ENVANTER
693	1	Resmi Yapı	Harbiye Kışları
258	31	Resmi Yapı	Yusuf Hoca İ.Ö.O
254	1	Resmi Yapı	Edirne Belediyesi
249	18	Resmi Yapı	Ordu Evi
404	4	Resmi Yapı	Vakıflar Bölge Müdürlüğü
433	1	Resmi Yapı	Merkez Ana Okulu ve Anadolu Ticaret Lisesi
433	2	Resmi Yapı	Kurtuluş İ.Ö.O ve Halk Eğitim Merkezi
Farklı	Farklı	Farklı	Çoğu Konut Olan Toplam 82 Adet Sivil Mimarlık Örneği
379	1-2-6...79-81-82-83	Anıtsal	A1
373	3	Anıtsal	A82-Hıdır Ağa Camii
374	17-16-19-20	Anıtsal	A83-Zeh-İ İmar Camii Kalıntısı
383	1	Anıtsal	A6- Atik Ali Camii
269	1	Anıtsal	A153-Hadım Balaban Mezar Mescidi
693	2	Anıtsal	A5- Çeşme
265	1-18	Anıtsal	A3- Kirazlı Camii
261	4	Anıtsal	A2-Merzifonlu Kocamustafa Paşa Camii
242	2	Anıtsal	A114-Kuşdoğan Camii
249	31	Anıtsal	A112vakıflar Öğr. Yurdu-3
249	31	Anıtsal	A110- Hacı İzzet Paşa
249	31	Anıtsal	A111-İmaret Çeşmesi
249	31	Anıtsal	A109-İmaret
249	32	Anıtsal	A108-Üç Şerefeli Camii
206	1-3...26	Anıtsal	A107-Sokullu Mehmet Paşa Hamamı Ve Dükkanları
685	136	Anıtsal	A104-Makedonya Kulesi
332	3	Anıtsal	A149-Atatürk Anıtı
76	5..7-39..49-127..277	Anıtsal	A150-Alipaşa Çarşısı
397	46	Anıtsal	A88-Bedesten
661	36	Anıtsal	A187-Tahmis Hamamı
405	2-3-4	Anıtsal	A87-Eski Camii
419	2..55	Anıtsal	A89-Rüstem Paşa Kervansarayı
403	20	Anıtsal	A86-Mezitbey Hamamı
625	5..27-33-34 35-36-38	Anıtsal	A84-Sıra Dükkanlar
625	12	Anıtsal	A85-Ekmekçioğlu Ahmet Paşa Sebili
381	6	Anıtsal	A4-Sultan Selimsaray Hamamı
433	4	Anıtsal	A81
253	3	Anıtsal	A113-Kesikbaş Çeşmesi
685	112-47	Anıtsal	103-Sur Kalıntısı

4.2.5 Alanın Kültürel Öneminin Tespiti

Alanın kültürel önemi, bulunduğu coğrafyadan oluşan ve Avrupa, Balkanlar ve Anadolu arasında geçiş bölgesi olmasından kaynaklanan jeo-politik önemini de kapsayacak şekilde belirlenmeye çalışılmıştır. (Harita-3 ve Harita-4)

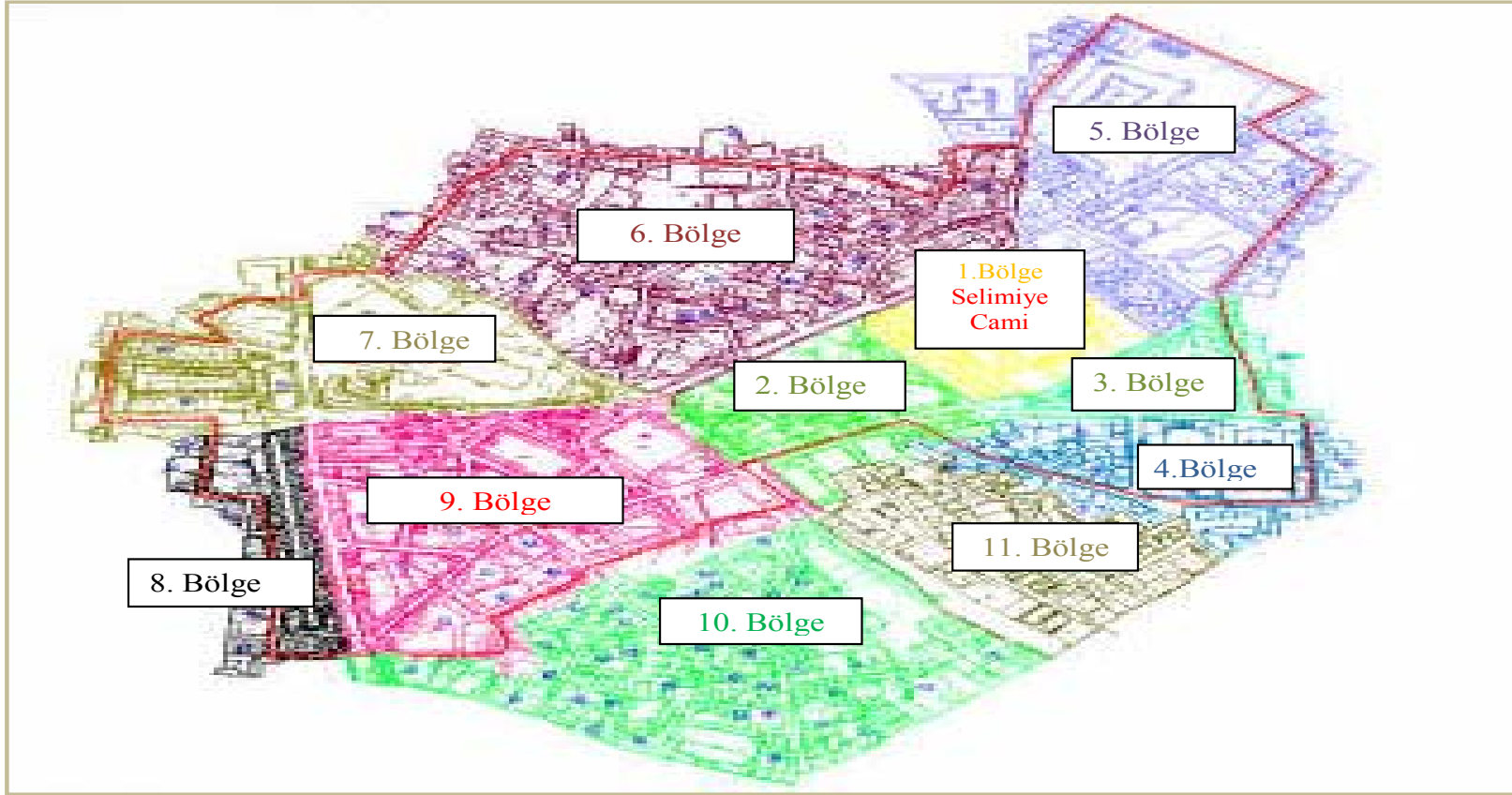
Selimiye Camii örneğinde anıt eserin önemini ve dünya mirası olarak ayrıcalıklı özelliklerinin belirlenmesi çalışmaları; eser ile ilgili dokümantasyonun, veri ve bilgilerin derlenmesi, derleme sonrası incelenmesi ve analiz edilmesini kapsamaktadır. Eserin etkileme geçiş bölgesinin analizleri ise Haziran 2009'da yürütülen saha çalışmaları ile yapılmıştır. Saha çalışmaları esnasında Camiinin yönetim alanı dokuz alt bölgeye ayrılmış ve her bir alt bölge kendi içinde incelenmiştir.

4.2.6 Alt Bölge Analizleri

Analizler için, alan danışmanı tarafından sınırları belirlenen alt bölgelerde saha çalışması yapılmıştır. Oluşturulan onbir alt bölgeden ilk dokuzu yönetim alanı içinde kalırken diğer ikisi alan ile kültürel ve demografik sıkı ilişkisi bulunan, Edirne tarihi merkezinin doğu yönündeki yerleşim alanlarından oluşturulmuştur. (Harita-10)

Alt bölgeler çalışması için oluşturulan ekipler tüm 11 alt bölgedeki sokakları gezerek sokak bazında korumaya yönelik yapılması gereken iyileştirme, sokak peyzaj düzenlemesi ve yenileme projeleri için bir zemin oluşturma amacı ile kentsel verileri derlemişlerdir. Alt bölge analizleri ile Yönetim Alanının bütününde en güncel bilgilere erişilerek, alanın kültürel, sosyal ve ekonomik yönlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. (Tablo-8) Alt bölgeler çalışmasından alınan sonuçların yorumu, Edirne KİP'ndeki veriler ile karşılaştırılarak yapılmıştır.

Harita-10: Yönetim Alanı Alt Bölgeleri ve Alana Doğu'dan Komşu olan Bölgeler

Tablo-8: Yönetim Alanı Alt Bölgeler Çalışması

ALT BÖLGELER ÇALIŞMASI	
15.06.2009 – 26.06.2009	
•	Alt bölgelerde yok olan değerlerin yerine: <ol style="list-style-type: none"> 1. Nasıl yapılaşma olacağı 2. Yol, kanalizasyon, su vb. telefon alt yapı ve üst yapı değerleri
•	Her bölgenin genel karakterinde: <ol style="list-style-type: none"> 1. Tek yapı ve 2. Bölge karakterleri çıkartılacak, 3. Sokak fasadları karakterleri tespit edilecek 4. Sokak fasadları ve sokak silüetleri fotoğraflanacak, 5. Sokak analizleri yapılacak 6. Her bölge için tespit fişi yapılacak, cepheler fotoğraflanacak, öneriler oluşturulacak 7. Sıfır noktası çöküntü alanları tespit edilecek ve incelenecek
•	Bu çalışmadan çıkarılacak sonuçlar iki aşamalı olacak, <ol style="list-style-type: none"> 1. Öncelikle Edirne Belediye'si tarafından yapılabilecek işler 2. Bu bölgelerle ilgili uzun vadeli neler yapılabileceği karara bağlanacak.
•	Yukarıda Sayılına analizlerin yapılmasında Edirne KİP'inde bulunan hazır analiz ve bilgilerden de yararlanılacaktır.

4.2.7 Alandaki Tarafların Tespiti:

Selimiye Camii Koruma Alanındaki tarafların belirlenmesi çalışmaları alan sınırının belirlenmesi ile eş zamanlı olarak başlamış ve alanın kültürel öneminin ortaya konması için yapılan çalışmalar esnasında taraflar netleşmiştir. Sözkonusu paydaşlar ana hatları ile aşağıda verilmiştir;

- **Kültür ve Turizm Bakanlığı:** Alan Yönetimi'nin tüm yasal mevzuatının belirleniyor olması dışında alan içindeki taşınır veya taşınmaz kültür ve doğal varlıkların tümünün korunmasından sorumlu en üst kurumdur.
- **Edirne Valiliği:** Selimiye Camii Alan Yönetimi içinde kalan, eğitimsel, kültürel, tanıtım ve kullanım gibi birçok farklı işlevi yürüten, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Kültür Müdürlüğü ve İl Turizm Müdürlüğü vb. yerel idari makamların üst kurumu olarak birçok sorumluluğu bulunmaktadır.
- **Edirne Belediyesi:** Alan yönetimini oluşturma sorumluluğu bulunmaktadır. Selimiye Camii önündeki ve çevresindeki birçok alan ile alan yönetimine tabi çevre içindeki tüm kentsel projelerin yürütücüsü ve düzenleyicisi olarak alanda çok büyük sorumlulukları bulunmaktadır. Koruma işlevinin aktif yöneticilerinden birisidir.
- **Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Edirne Bölge Müdürlüğü:** Selimiye Camii, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkü durumundadır ve Camii'nin tüm bakım ve restorasyon işlemlerinden Vakıflar Edirne Bölge Müdürlüğü sorumludur. Yönetim alanındaki tescilli vakıf eserlerinin çokluğu dikkate alındığında bu kurumun yükümlülükleri daha iyi anlaşılacaktır. Koruma işlevinin aktif yöneticilerinden birisidir.
- **Edirne İl Özel İdaresi:** Alan içinde ve dışında kalan kimi restorasyon ve koruma uygulamalarını yürütmektedir.

- **Edirne Müftülüğü:** Selimiye Camii'nin kullanım hakkı Edirne Müftülüğü'nde bulunmaktadır. Camiinin işlevsel ve duygusal birçok değerinin korunması ve sürdürülmesi müftülüğün çalışmaları ile yürütülmektedir.
- **Edirne İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Müze Müdürlüğü:** Söz konusu kurumlar Edirne Valiliği altında Edirne'deki sadece Selimiye değil tüm kültür varlıkları ile ilgili tanıtım işlemlerini İl Kültür ve turizm Müdürlüğü yürütmektedirler. Müze Müdürlüğü ise alan içindeki ve dışındaki arkeolojik alanlara yönelik çalışmaları yürütmektedir.
- **Trakya Üniversitesi:** Sadece Alan ile ilgili değil, tüm Edirne genelinde her türlü bilimsel ve kültürel faaliyette ana taraf olmaktadır. Öte yandan Trakya Üniversitesi Stratejik Planı'nda Edirne Selimiye Camii Külliyesinin UNESCO Dünya Mirası Listesine alınması çalışmalarına destek verilmesi maddesi bulunmaktadır (Trakya Üniversitesi Stratejik Plan, 2008-2012: 63).
- **Alt Yapı Kurumları:** Edirne Selimiye Camii Koruma Alanı'nda sözkonusu kurumlar şu an için dört tanedirler. Bunlar: Telefon ve internet iletişiminin altyapısını sağlayan Türk Telekom A.Ş., Doğalgaz hat döşeme işlemlerini 2010 yılı sonuna kadar tamamlamayı planlayan ve Edirne genelinde doğalgaz işletme yetkisi olan Zorlu Doğalgaz A.Ş., Edirne genelinde elektrik enerjisini sunan ve tüm altyapı çalışmalarını yürüten TEREDAŞ ve su-kanalizasyon gibi farklı altyapı çalışmalarını yürüten Edirne Belediyesi Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü'dür.
- **STK'lar.** Alan içinde Edirne Ticaret ve Sanayi Odası (ETSO), Mimarlar Odası Edirne Şubesi gibi kamusal kurumlar yanında Rotary Klüpleri, Edirne Fotoğraf Derneği, Türk Kütüphanecileri Derneği Edirne Şubesi, Yerel Tarih Gurubu ve Üniversiteli Kadınlar Derneği gibi birçok farklı STK'nın sorumlulukları bulunmaktadır. (04 Haziran

2009 tarihinde saat 17:00'da yapılan Alan Yönetimi bilgilendirme ve eşgüdüm toplantılarına çağrılan ve desteklerini belirterek sorumluluk almaya hazır olduklarını belirten sözkonusu derneklerin sayısı yirmiyi aşmaktadır)

4.2.8 Alan Yönetimi Birimleri

Selimiye Camii Yönetim Alanında yönetim birimleri mevzuatımızda belirtildiği şekli ile (26006 sayılı yönetmelik Madde:8-17) kurulmuştur.

Alan Başkanı: Namık Kemal Döleneken 27.04.2009 tarihinde Edirne Belediye Başkanı Hamdi Sedefçi tarafından alan başkanı olarak atanmıştır (Edirne Belediyesi, 2009: 3)

Alan Yönetimi Danışmanı: 09.01.2008 tarihinde Edirne Belediyesi tarafından yapılan toplantı neticesinde Trakya Üniversitesi Rektörlüğü'nün belediyeye bildirdiği isimler arasından, Trakya Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Restorasyon Ana Bilim Dalı Başkanı, ICOMOS TÜRKİYE 1993-1999 Başkanı ve ICCROM Onursal Üyesi Prof. Dr. Nevzat İlhan, Selimiye Camii'in UNESCO Dünya Miras Listesine alınması ve alan yönetimi oluşturulması çalışmalarında bilimsel ve teknik danışman olarak belirlenmiştir. İlhan ile Mart 2009'da "Danışmanlık Hizmet Alımı Sözleşmesi" yapılmıştır. (Edirne Belediyesi, 2009: 3)

Kurullar: 2008 yılında ve 2009 yılı başlarında gerek halkı bilgilendirme amaçlı yapılan toplantılar gerekse de bilimsel çalışmalar esnasında Edirne Belediyesinin bilgi ve birikimlerine başvurduğu Trakya Üniversitesi Öğretim Üyeleri ile 26006 sayılı yönetmelik gereği üyeleri alanda idari yetki ve sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşların temsilcilerinden seçilen "Danışma" ve "Eşgüdüm ve Denetleme" kurulları teşkil edilmiş ve kurullar 07.07.2009 tarihinde Belediye Encümeni kararı ile resmîyet kazanmıştır. (Tablo-9) (Edirne Belediyesi, 2009: 3)

Tablo-9:Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi Kurulları

ALAN BAŞKANI:	Namık Kemal DÖLENEKEN
DANIŞMA KURULU	T.Ü. Rektör Yardımcısı Prof. Dr. -Timur KIRGIZ
	Vakıflar Bölge Müdürü- Hüseyin ÖZER
	İl Kültür Turizm Md.-İrfan ÖZCAN
	Edirne Ticaret Odası Temsilcisi-Ahmet TUNÇ
	Mimarlar Odası Tems. -Hasan TURHAN
	Trakya Üniv. Temsilcisi- Sennur AKANSEL
	Trakya Üniv. Temsilcisi -Ahmet YARAŞ
	Trakya Üniv. Temsilcisi -Mahmut GÜLER
	Yrd. Doç. Ratip KAZANCIGİL Araştır.-Yazar
	Tayyip YILMAZ-Ressam-Fotoğraf Sanatçısı
	Ayhan TUNCA- Araştırmacı-Yazar-Gazeteci
EŞGÜDÜM-DENETLEME KURULU	Alan Başkanı: Namık Kemal DÖLENEKEN
	İl Kültür Turizm Md.-İrfan ÖZCAN
	İl Müftüsü-Ömer TAŞCIOĞLU
	Trakya Üniv. Temsilcisi- Sennur AKANSEL
	Vakıflar Bölg. Md.lüğü Tems. Utku SUNA
	Edirne Esnaf ve San. Oda. Birliği Tems. Özay GÜNGÖREN
	Edirne Beled. Tems. Mesude ŞENOL

Kaynak: Edirne Belediyesi, Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi Çalışmaları Ara Rapor, 13.07.2009

Alan Yönetimi ve Yönetim Taslak Planı Hazırlama Ekibi: Alan yönetimi çalışmalarının sürdürülmesi ve 26006 sayılı yönetmelik gereği yönetim planı taslağının hazırlanması için belediye bünyesinde oluşturulan ekip aşağıda verilmiştir. (Edirne Belediyesi, 2009: 4)

Bilimsel-Teknik Danışman:	Prof. Dr. Nevzat İLHAN
M.A. Sanat Tarihçi	Işıl YILDIRIM
M.A. Kamu Yönetimi Uzmanı	Yaşagül EKİNCİ
Tarihçi	Özlem UÇAR
Harita Teknikeri -	Berk ÇAKIR
Bilgisayar Teknikeri -	Altay MOCAN
Yabancı Dil Destek Birimi	Demet DURAN

26006 sayılı yönetmelik hükümleri gereği alan yönetimi planı hazırlama ekibi çalışmalarını Alan Başkanı'nın güdümü altında yürüttüğü gözlemlenmiştir. Hazırlama ekibi her Salı saat 10:00'da alan başkanı ile olağan toplantısını yapabilmektedir. Gerekli hallerde, başkan ile ekibin mesai saatleri içinde bir saat önceden haber verilmek suretiyle, olağanüstü toplanabildiği izlenmiştir.

4.2.9 Yönetim Planı

Alanın en etkili şekilde korunmasını sağlayacak, alan ile ilgili tüm tarafları bir araya getiren sistemin çatisını oluşturacak temel planlamaya dayanmaktadır. Selimiye Camii ve Külliyesi Yönetim Planı çalışmalarında;

- Selimiye Camii ve Külliyesi Dünya Mirası Sitesi'nin Değerlendirilmesi
- Sorunların Yönetimi ve Hedefler
- Uygulama Programı

olmak üzere üç temel bölümün düzenlenmesi amaçlanmıştır.

Yönetim planı esas itibariyle Edirne Kent KİP'i temel alınarak hazırlanmaya çalışılmıştır. KİP tüm Edirne kentsel sit alanının kapsayan semt ve mahallelerde bulunan farklı yapıların korunması hususunda kısa ve uzun vadeli stratejiler

geliştirmiştir. Bu stratejiler arasından Selimiye Camii ve Külliyesi anıt eserine yönelik olanların ayrıştırılarak toplanması ve sözkonusu KİP kararlarının uygulanması “Alan Yönetim Planı”nda etaplanmaya çalışılmıştır. Bu sayede KİP içinde Selimiye Camii ile ilgili olan kararların uygulanmasını kolaylaştıran ve uygulama sırasında denetim getiren destekleyici bir mekanizma oluşturulması amaçlanmıştır. Bu mekanizmanın yönetsel işleyişini ise 26006 sayılı yönetmelikte görevleri ayrıntılı bir şekilde verilmiş olan alan yönetimi birimlerinin yürütmesi öngörülmüştür.

Alanın bir bütün olarak korunması ve içindeki insanî, dinî, fizikî, kültürel, geleneksel ve ekonomik tüm girdilerin ilişki ağının en iyi şekilde işlemesi ve sözkonusu ağın korumanın sağlanması yönünde işlevlendirilmesi için alan içindeki hedef ve amaçlar belirlenmelidir. Bu gereksinimler göz önünde tutularak yapılan çalışmalar sonrasında elde edilen verilerin değerlendirilmesi ile yönetim planı hazırlama ekibi tarafından Mayıs 2009’da “Yönetim Planı Taslağı” oluşturulmuştur. (Tablo-10)

Oluşturulan bu taslak temel alınarak Eylül 2009’a değin sürmesi planlanan süre dâhilinde planın ana hatlarının oluşturulması amaçlanmıştır. Planın nihai halinin ise 2009 yılı sonuna kadar bitirilmesi planlanmıştır. Taslak Planın Giriş Bölümü ile II. bölümündeki Dünya Mirası Sit’inin tanımı ve anlamının belirlenmesi çalışmaları yürütülürken geniş kapsamlı yazın ve kaynak taraması yapılmıştır. Temel olarak Türkçe, Yunanca, Bulgarca, Almanca ve İngilizce dillerinde yapılan taramalar esnasında toplanan kaynakların kopyalarının alınarak oluşturulması planlanan Selimiye Camii Yönetim Alanı Bilgi ve Belge Merkezine konulması düşünülmüştür.

Tablo-10: Selimiye Camii ve Külliyesi Yönetim Planı Taslağı

TASLAK PLAN	
TARİH:13.05.2009	
DÜNYA MİRASI LİSTESİNDE EDİRNE SELİMİYE CAMİİ VE KÜLLİYESİ YÖNETİM PLANI TASLAĞI	
İÇİNDEKİLER:	
ÖNSÖZ	
ÖZET-İÇİNDEKİLER	
1. Giriş	
2. Selimiye Camii ve Külliyesi Dünya Mirası Sitesi'nin Değerlendirilmesi	
3. Sorunların Yönetimi ve Hedefler	
4. Uygulama Programı	
5. Harita ve Ekler	
1. GİRİŞ	
1.1. Dünya Mirası Siti Selimiye Camii ve Külliyesi	
1.2. Yönetim Planı	
a. Amaç ve Hedefler	
b. Yönetim Planının Hukuki Durumu	
c. Yönetim Planının Coğrafi Sınırı	
d. Yönetim Planını Gereksinimi	
e. Yönetim Planının Hazırlıkları	
2. DÜNYA MİRASI SİTİNİN TANIMI VE ANLAMI	
2.1. Bulunduğu Yer	
2.2. Sınırlar	
2.3. Dünya Mirası Sit'inin Tanımı	
a. Kültür Değerleri(Kültürel Değerler Parametreleri)	
2.4. Dünya Mirası Sit'inin Anlamı	
a. Özet Olarak Kültürel Anlam	
b. Dünya Mirasına Kabulü İçin Gerekçeler	
c. Daha Geniş Anlam	
2.5. Dünya Mirası Sit'inin Mülkiyet ve Yönetimi	
a. Selimiye Camii ve Edirne Tarihsel Merkezi	
b. Planlama ve Yönetim Çerçevesi	

3. YÖNETSEL AMAÇ VE HEDEFLER	4. EYLEM PLANI
3.1. Giriş	a. Amaçlar
a. Amaçların Tanımlanması	b. Hedefler
b. Genel Hedefler	4.1. Giriş
c. Hedefler Hakkında	4.2 Uygulama
3.2. Yönetim Değişiklik	a.Sorumluluklar ve Yönetim
a. Amaçlar	b. Maddi Kaynaklar
b. Hedefler	c. Yönetim Planının Değerlendirilmesi
3.3. Konservasyon (Koruma)	d. Yönetim Planının İzlenmesi
a. Amaçlar	e. Eylem Planı
b. Hedefler	4.3. Yönetim Değişiklik
3.4. Yorumlama, Eğitim ve Bilimsel Araştırma	a. Yönetim & Finansman Sağlama
a. Amaçlar	b. Risk Yönetimi, Bilgi Yönetimi, Uygulamanın Takibi ve Veri Toplama
b. Hedefler	c. Alan Yönetimi ve Yerel Yönetim
3.5. Fiziki Ulaşım	d. Engeller, Yapısal Değişim, Planlama ve Yasal Dayanakları
a. Amaçlar	4.4. Konservasyon (Koruma)
b. Hedefler	a. Tarihsel Çevre
3.6. Ziyaretçilerin Yönetimi	b. Paydaşlar ve Finansal Kaynaklar
a. Amaçlar	c. Yapılar, Yer şekilleri ve Arkeoloji
b. Hedefler	d. Kamusal Alanlar
	4.5. Uygulama, Eğitim ve Araştırma
	a. Uygulama
	b. Eğitim
	c. Araştırma
	4.6. Ulaşım
	a. Trafik, Ulaşım ve Seyahat Planlama
	b. Yaya, Bisiklet ve Herkese Açık (Engelliler Dahil) Ulaşım
	4.7. Ziyaretçi Yönetimi
	5. HARİTA VE EKLER

4.2.10 Alan Yönetimi Oluşturma Sürecinin Yönetimi

Bölümün başından gelinen noktaya kadar verilen bilgiler göstermektedir ki Selimiye Camii ve Külliyesi Yönetim Alanındaki çalışmalar

1. **Birinci Dönem: (2003-2009)** Edirne Selimiye Camii alanında yönetsel girdilerin belirlenmesi,
2. **İkinci Dönem (2009 Dönemi):** Paydaşlar ağının belirlenerek ‘‘Alanın’’ yönetiminin nasıl gerçekleştirileceğine yönelik çalışmaların yürütülmesi

gibi iki aşamalı bir süreç olarak ele alınabilir.

2003 yılında Selimiye Camii ve Külliyesi Koruma Alanı'nın belirlenmesine yönelik çalışmalar ile başlayan, süreç, Selimiye Camii'ne ait Dünya Mirası Adaylık Başvuru Dosyası'nın tamamlanarak 2009 sonunda UNESCO'ya gönderilmesinin kararlaştırıldığı Ocak 2009'da hızlanmıştır. Dünya Mirası Adaylık Başvuru Dosyası'nın hazırlanması ve Alan Yönetimi'nin oluşturulması bir çalışmanın farklı iki ayağını oluşturmaktadır. Bu birliktelik nedeni ile Dünya Mirası'na girme yönündeki istek gerçekte Alan Yönetimi'nin oluşturulmasındaki ana itici güç olarak karşımıza çıkmıştır.

4.2.10.1 Birinci Dönem (2003-2009)

Birinci dönem dahilinde yapılan çalışmalar genellikle bürokratik işlemler olarak karşımıza çıkmakta ve 2003 yılında Selimiye Camii ve Külliyesi Sit Alanının belirlenmesi ile başlamaktadır.

İlk süreç dahilinde bir taraftan bürokratik ve yasal alt süreçler işlerken diğer taraftan Edirne Belediyesi başta olmak üzere alanda ana kurumsal paydaşlar olarak karşımıza çıkan kurumların ‘‘Alan Yönetimi’’ kavramının ne olduğu, yasal mevzuatta yer alan şekli ile uygulanması ve kurulması için yapılması gereken çalışmaların nasıl yürütüleceği hususlarında bilimsel çalışmalar yürüttüğü gözlemlenmiştir.

İlk sürecin başlıca aşamaları aşağıda verilmiştir:(<http://www.edirneint.bel.tr/unesco.htm>)

- Selimiye Camii ve Külliyesi Sit Alanı belirlenmiştir (Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 04-07-2003 tarih ve 7697 Sayılı Kararı),

- Selimiye Camii ve Külliyesi Koruma Alanı belirlenmiştir (Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 13-12-2007 tarih ve 1715 sayılı Kararı) (Bakınız Harita -1),

- Yıldız Teknik Üniversitesi-İstanbul'da Uluslararası Kentsel Çalışma Merkezi (ICUS) tarafından, 29-01-2008 tarihinde düzenlenen ‘‘Kentsel Sit Alanlarında Alan Yönetimi’’ konulu toplantıya, Edirne Belediyesi Uluslararası İlişkiler ve AB Bürosu koordinasyonunda, Trakya Üniversitesi, Mimarlar Odası Edirne Şubesi, İl Müzesi, Vakıflar İl Müdürlüğü ve İl Koruma Kurulu'ndan ilgili kişilerle katılım sağlanmıştır,

- Koruma Alanı ve Alanın yönetim planının hazırlanması konusunda Alanda görev ve sorumlulukları olan kurumsal paydaşların ve halkın bilgilendirilmesi amacı ile Kasım 2006 ‘dan itibaren 2009 yılına değin toplan 12 toplantı yapılmıştır.

4.2.10.2 İkinci Dönem (2009 Dönemi)

14 Şubat 2009 tarihinde yapılan Kent Sempozyumu sonrasında Edirne'deki birçok kurumun Alan Yönetimine ve Selimiye'ye olan ilgisinin arttığı gözlemlenmiştir. Bu sempozyum sonrasındaki dönemi alan yönetiminin kurulması için gerekli aktif çalışmaların sürdürüldüğü sürecin ikinci aşamasının miladı olarak ele alabiliriz. Süreç içindeki bir başka dönüm noktası ise 08-05-2009 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkililerinin de katıldığı Edirne Valiliği'ndeki toplantı oluşturmaktadır. Çünkü bu toplantı sonrası yapılan tüm çalışmalar sadece Alanda sorumluluğu ve yetkisi bulunan taraflar değil Edirne halkına açık olarak yapılmaya başlanmıştır.

2009 dönemindeki bu ikinci aşamada genel hatları ile ‘‘Alan Yönetimi’’nin kurulması için paydaşların neler yapacakları, paydaşlar arasında iletişimin nasıl sağlanacağı ve ‘‘Alan Yönetimi’’nin ana eksenini oluşturan koruma eylemlerinin nasıl organize edileceği yönündeki, daha çok uygulamaya yönelik faaliyetlerin planlanması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemin belli başlı çalışmaları aşağıdaki gibidir; (<http://www.edirneint.bel.tr/unesco.htm>)

- 14 Şubat 2009’da Mimarlar Odası Edirne Şubesi ve Kent Konseyi tarafından düzenlenen ‘‘Kent Sempozyumu’’nda UNESCO Dünya Mirası ve Alan Yönetimi konularında Prof. Dr. Nevzat İLHAN, MA. Işıl YILDIRIM ve Yaşagül EKİNCİ tarafından ‘‘UNESCO Dünya Mirası ve Alan Yönetimi’’ sunumu yapılmıştır,

- UNESCO Dünya Mirası Başvuru Dosyasının ve Alan Yönetim Planının hazırlanması çalışmalarında akademik ve teknik danışman olarak Prof. Dr. Nevzat İlhan ile Mart 2009’da Danışmanlık Sözleşmesi yapmıştır.

- 04-03-2009 tarihinde Koç Üniversitesi Anadolu Uygarlıkları ve Kültürel Miras Yönetimi Yüksek Lisans Programı tarafından düzenlenen Oxford Brooks Üniversitesi’den Doç. Dr. Aylin Orbaşı’nın konuşmacı olarak katıldığı ‘‘Kültür Varlıkları: Koruma, Yönetim, Sürdürülebilirlik ve Turizm İlişkileri adlı sempozyuma Edirne Belediyesi UNESCO Çalışmalarını Yürütme Birimi çalışanları ve bir Mimarlar Odası Edirne Şubesi üyesinin katılımı sağlanmıştır,

- 2-3 Nisan 2009 tarihinde Trakya Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesi, Mimarlık Bölümü tarafından düzenlenen 5. Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumunda MA. Işıl YILDIRIM tarafından ‘‘Dünya Mirasında Selimiye Camii ve Külliyesi ve Edirne Tarihsel Merkezi’’ adlı makale sunulmuştur,

- 27 Nisan 2009 Tarihinde Namık Kemal Döleneken Edirne Belediye Başkanı Hamdi Sedefçi tarafından alan başkanı olarak atanmıştır (Edirne Belediyesi, 2009: 3)

• 08-05-2009 tarihinde Kültür Bakanlığı ve Edirne Valiliği'nin de katılımı ile yapılan toplantı sonucunda ise Kültür Bakanlığı tarafından maddi destek sağlanarak, UNESCO Dünya Mirası'na Selimiye Camii ve Külliyesinin alınması ve Alan Yönetimi Planının hazırlanması çalışmalarına hız verilmesi ve Dosya ve Planın Eylül 2009 tarihine kadar tamamlanarak UNESCO Dünya Mirası Komisyonu'na verilmesi kararı alınmıştır. Mayıs 2009 tarihindeki bu toplantı ışığında Edirne Belediyesi kapsamındaki UNESCO Dünya Mirası Çalışmalarını Yürütme Birimi oluşturulmuştur. Birimin ana hatları ile yürüttüğü görevler aşağıda verilmiştir.

- Selimiye Camii ve Külliyesi UNESCO Dünya Mirası Başvuru Dosyasının hazırlanması,
- Selimiye Camii ve Külliyesi ve Edirne Tarihsel Merkezi Koruma Alanı Yönetim Planının Hazırlanması,
- Yukarıda belirtilen her iki dosyanın hazırlanması çalışmalarının katılımcı yöntemlerle, tüm (Kamu-paydaşlara açık olarak yapılabilmesi için gerekli koordinasyon ve tanıtım bilgilendirme faaliyetlerinin yürütülmesi,
- UNESCO Edirne Ofisi'nin kurulması çalışmalarının yürütülmesi,
- UNESCO Edirne Ofisi içinde yer alacak Araştırma Merkezi için gerekli yazılı, elektronik ve görsel bilgi-belge ve dokümanların derlenmesi çalışmalarının yürütülmesi.

• Mayıs-Haziran 2009'da alandaki bitki envanteri çıkarılmıştır.

• Mayıs-Haziran 2009'da alt bölge analizleri yapılmıştır.

• Mayıs-Haziran ve Temmuz 2009'da alanda sorumluluğu bulunan alt yapı kuruluşları ile kısa ve uzun vadeli planlama etapları oluşturulmuştur.

• 04 Haziran 2009'da biri "Danışma" ve "Eşgüdüm ve Denetleme" Kurullarının oluşturulmasına yönelik bir diğeri ise halka açık iki toplantı yapıldı.

• Haziran-Temmuz 2009'da İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Trakya Üniversitesi, İl Müftülüğü ve İl Emniyet Müdürlüğü ile kısa ve uzun vadeli plan etapları oluşturulması için görüşmeler yapılmıştır.

• 07.Temmuz 2009'da Edirne Meclisi Kararı ile ‘‘Danışma’’, ‘‘Eşgüdüm ve Denetleme’’ kurulları oluşturulmuştur. Aynı karar ile o anda değin alan yönetimi ile ilgili çalışmaları Edirne Belediyesi AB. ve Dış İlişkiler Bürosu altında yürüten ekip resmiyet kazanmış ve ‘‘Plan Hazırlama Ekibi’’ olarak kurulmuştur.

4.3 Karşılaşılan Sorunlar

Toplumsal düzlemde koruma bilincinin zayıf olması karşılaşılan tüm sorunların ortak noktasında yer almıştır. Bu toplumsal eksiklikten kaynaklanan aksamalar dışında Selimiye Camii Koruma Alanında ‘‘alan yönetimi’’ oluşturulurken karşılaşılan sorunları alan yönetimi oluşturma sürecinin birinci ve ikinci dönem ayırımına uyarak inceleyebiliriz.

4.3.1 Birinci Dönem

Birinci dönemde yaşanan sorunlar ve eşgüdümün sağlanamamasının ardındaki etkenler olarak bir sıralama yapılması gerekirse ilk olarak karşımıza çıkan unsur, tarafların ‘‘Alan Yönetimi’’ hakkında bilgi sahibi olmaması gelmektedir. Öyle ki ilk toplantılarda birçok kurumun yetkilerinin elinden alındığı ve kendilerinin üzerinde ayrı bir idari yönetsel birim oluşturulduğu endişesini yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Yapılan toplantılarda konu ile ilgili birçok kişinin, oluşturulan alan yönetimini bir tür idari birim olarak gördüğü ve alan başkanını süper yetkilerle donatılmış, vali ve belediye başkanının dahi üzerinde bir merci gibi algıladıkları izlenmiştir. Kimi toplantılarda, alan yönetimi sınırları içinde kalan askeri alanların yönetilmesinin dahi alan başkanına geçtiği şeklinde tamamen yanlış algılamaların olduğu gözlemlenmiştir.

Alan belirlemeye yönelik çalışmalar direkt Kültür ve Turizm Bakanlığı güdümünde yapılmış olması ve çalışmalarda bilimsel görüşleri sunan akademisyenler bulunmasına rağmen, alan içinde sorumluluğu ve yetkisi olan tüm tarafları kapsayacak bir eşgüdümün ilk başlarda oluşturulmadığı da gözlemlenmiştir. Eşgüdüm mekanizmanın işleyebilmesi için tarafların tespiti, sorumlulukları ve yetkilerinin analiz edilerek ortaya konması gerekmektedir. Alan Yönetimi

mekanizması asıl itibari ile korumanın sürdürülebilmesi amacı ile oluşturulduğu için sadece yönetsel değil, kültürel, ekonomik, sosyal tüm girdiler iyi analiz edilmeli, tanımlanmalı ve her girdiyi eğer var ise temsil eden taraflar alan yönetiminin içine alınmaya çalışılmalıdır.

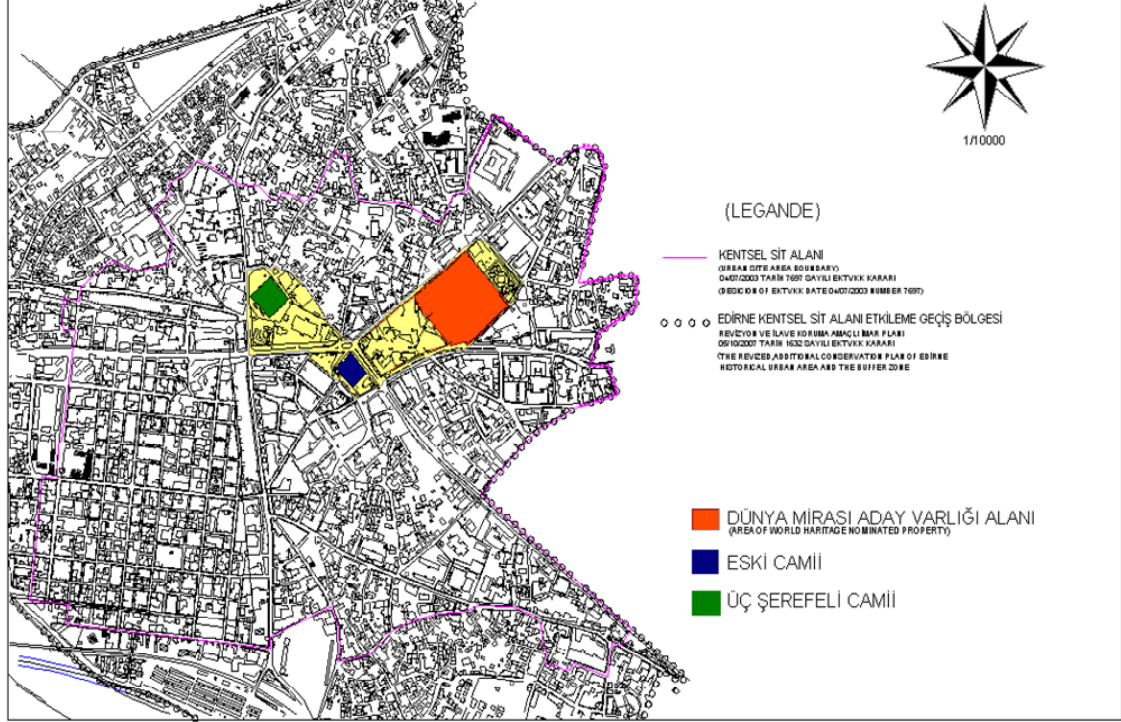
Diğer yandan bu ilk aşamada Edirne Belediye Meclisi'nin alan yönetimi oluşturulması hakkında karar almamasının, alandaki tarafların "belediyenin bu işi gönülsüzce yaptığı" veya "yapmayı sürdürüncemede bırakarak, tamamlamayacağı" şeklinde eleştiriler getirmesine zemin hazırladığı görülmüştür.

Alan sınırının belirlenmesi esnasında kentin tarihi merkezinin parçaları olan Kaleiçi ve Eski İstanbul Caddesinin alana dâhil edilmemesi tartışmalara neden olmuştur. (Harita-2) Alan sınırının belirlenmesine yönelik getirilen ikinci eleştiri ise ilkinin aksine alanın çok geniş tutulduğu ve bu nedenle yönetiminin zorlaşacağı yönündedir. Bu ikinci eleştiri ilkinden daha fazla gündemde kalmıştır. Yönetim Alanının belirlendiği 2007 Aralık ayından 08.05.2009 tarihinde Kültür Bakanlığı ve Edirne Valiliği'nin de katılımı ile yapılan ve Selimiye Camii ve Külliyesinin Alan Yönetimi Planının hazırlanması çalışmalarına hız verilmesi ve Dosya ve Planın Eylül 2009 tarihine kadar tamamlanarak UNESCO Dünya Mirası Komisyonu'na gönderilmesi kararının alındığı toplantıya kadar ikinci eleştiriye ait tartışmalar devam etmiştir²⁹

Yönetim alanının daha dar tutulması gerektiği görüşünün, "alanın sadece Altın Üçgen olarak adlandırılan; Selimiye Camii, Üç Şerefeli Camii ve Eski Camii'nden oluşmasının daha iyi olacağı" tezine dayandığı gözlemlenmiştir. (Harita-11)

²⁹ 04.06.2009 tarihinde; saat 10:00'da alandaki kurumsal paydaşlar ile ve 17:00'da alandaki STK'lar ile yapılan iki toplantıda da Alan Başkanı Döleneken'in "Yönetim Alanı'nın daha dar tutulması yönünde görüşlerin bakanlık yetkililerinin de katılımı ile yapılan 08.05.2009 tarihindeki toplantıya kadar tartışıldığını ancak bu toplantı sonrası alanın daraltılması fikrinin tamamen terk edilerek Alan Yönetimi ve Yönetim Planı hazırlama çalışmalarına hız verilmesinin kararlaştırıldığını iletmiştir.

Harita-11: Altın Üçgen: Selimiye Camii, Üç Şerefeli Camii ve Eski Camii
(Muhtemel Altın Üçgen Alanı)

Kurumların alan yönetimi oluşturma ve iletişimi sağlama konusunda teknik altyapı sorunları olmamasına karşın, idari birimlerin bilgi paylaşımı geleneğine sahip olmamalarından kaynaklanan yeteneksel eksiklikler bir diğer sorun olarak gözlemlenmiştir. Bilgi paylaşımı ile ilgili olarak karşılaşılan sorunların nedenleri arasında bilgilerin paylaşmayı sağlayacak şekilde yani tasniflendirilerek düzenli şekilde saklanmıyor olması da bulunmaktadır. Bu nedenle bilgi akışında tıkanmalar ve aylar ile ifade edilebilecek gecikmeler yaşandığı görülmüştür.

Bu döneme ait getirilen eleştirilerden en önemlilerini, Edirne Belediyesi'nin, alan yönetiminin idari birimleri olan alan başkanı, danışma kurulu ve denetleme ve eşgüdüm kurullarını oluşturmada çok geç kaldığı şeklindeki eleştiriler oluşturmuştur.

Yürütülen çalışmalar esnasında "alan yönetimi"nin fiziki ofisinin kurulmamış olması ve ofiste çalışacak kadroların tahsisinin yapılmamış olması

paydaşlar ile yapılan toplantılarda da gündeme getirilen bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰

Birinci Döneme ait olarak yaşanan aksaklıklarda böyle bir çalışmanın Türkiye’de ilk kez yapılıyor olmasından kaynaklanan deneyimsizliklerin etkili olduğu da düşünülmektedir.

4.3.2 İkinci Dönem

Çalışmaların ikinci bölümünde sorunların azalma gösterdiği izlenmiştir. Alan Yönetimi’nin kavramsal tanınırlığının artması nedeni ile sorunların azaldığı bu dönemde, bilgileri paylaşma konusunda yaşanan sorunların ise devam ettiği görülmüştür.

Bu dönemde gözlemlenen olumlu gelişmelere örnek olarak ise alanda sorumluluğu bulunan alt yapı kurumlarının çalışmaları gösterilebilir. Dönem içinde TEREDAŞ, Telekom ve Zorlu Doğalgaz gibi alt yapı kurumlarının 20-30 yıllık uzun dönemli planlar ile çalışıyor olmaları nedeni ile sıfır sorun ile alan yönetiminin içine adapte oldukları gözlemlenmiştir.

Alan Yönetimine konu olan çevrede onlarca vakıf varlığı bulunması ve her bir varlığa ilişkin ‘‘tescil kararları’’, ‘‘fişleri’’, ‘‘tapuları’’, ‘‘geçmişe ve geleceğe yönelik restorasyon-yenileme çalışmalarını planları ve bütçelerini’’ plan hazırlama ekibi ile paylaşmak zorunda kalan Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile yaşanan sorunların kaynağında paylaşılan bilgilerin çokluğunun etkili olduğu izlenmiştir.

Alan Yönetimi içinde öngörülen Bilgi-Belge Merkezini kurma çalışmalarında ise finansal yetersizliklerden kaynaklanan sorunlar nedeni ile yazılı ve görsel kaynaklara erişimde zaman kayıplarının yaşandığı görülmüştür.

Öte yandan bu dönemde toplumsal düzeyde koruma kültürü eksikliğinin yürütülen çalışmalara yansımaya devam ettiği gözlemlenmiştir. Edirne Belediye’sinin alan yönetimi oluşturma süreci içindeyken dahi, ‘‘korumanın sağlanması hususundaki inanca sahip olmadan; sadece yasal mevzuat gereklerini

³⁰ 04.06.2009 tarihinde saat17:00’de Alanla ilgili STK’lar ile yapılan toplantıda birçok farklı STK temsilcisinin ve Üniversite temsilcileri ile Edirne Müze Müdürü’nün bu konuyu gündeme getirdiği görülmüştür.

yerine getirmiş görünmeyi sağlayacak faaliyetlerde bulunduğu” şeklindeki eleştirilerin Edirne, İstanbul ve Ankara’daki akademik çevrelerce dile getirildiği izlenmiştir. Getirilen eleştirilerin merkezinde ise Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu kararı olmaksızın Edirne Tarihi Kent Merkezi’ndeki Saraçlar Caddesine 2008 yılı içinde yapılan ‘‘Aşıklar Çeşmesi’’nin yer aldığı görülmüştür.

Resim-14 : Edirne Saraçlar Caddesindeki Aşıklar Çeşmesi

5 SONUÇ

Koruma, kültürel, toplumsal, politik ve ekonomik birçok farklı yönü olan uygulamalar sürecidir. Bir sonuç değildir. Sürecin başarılı şekilde işlemesi anlamına gelen korumanın sağlanması ve sürdürülmesi ise kavramın çok yönlü oluşuna bağlı olarak çok taraflı ve karşılıklı eylemler gerektirmektedir. Karşılıklı yapılması gereken eylemlerin, restorasyon, bakım, onarım, gibi mimarlık ile ilgili yönleri bulunmaktadır. Bu tür mimari eylemlere, şantiye yönetimi, kaynak temini, taş ustasının eğitilmesi ve hatta haşerelerle mücadele gibi farklı alt süreçler dahil olabilmektedir.

Öte yandan kültürel koruma eylemi başlı başına bir toplumsal-kültürel harekettir. Bu yönü ile koruma sadece farklı değerlere saygılı olmayı, onlarla birlikte yaşamayı kabul eden bir pasif hareket değildir. Koruma sürecinde toplumlar farklılıkları simgeleyen kültür varlıklarını aktif şekilde kullanmayı, yaşatmayı ve tanıtmayı gerektiren uygulamaları desteklemeli hatta bizzat yürütmelidirler. Korumanın kültürel faaliyet olarak algılandığı toplumlarda yetişen nesillerin ise daha ılımlı, hoşgörülü, tutumlu ve alçakgönüllü olacağı düşünülmektedir. Kültürel eylem olan koruma nesillerin bir arada yaşamalarına zemin hazırlayacağı için böyle bir zeminde farklılıklar üzerine kurulmuş bir toplumsal birliktelik sağlamak olanaklı hale gelecektir.

Korumanın bir diğer önemli yönü ise sahip olduğu eğitsel gücünden kaynaklanmaktadır. Her kültürel varlık aynı zamanda yapıldığı dönemin, geçirdiği aşamaların tanığıdır. Geçen zaman ile birlikte yaşanan değişimleri bu varlıklar üzerinden okumak, kitapların, ansiklopedilerin veya görsel malzemelerin veremeyeceği bir derinlik ile bizden önceki süreçleri anlamamızı sağlamaktadır.

Koruma eyleminin başlı başına kendisinden kaynaklanan bu değerlerine, işlevsel değerler, sanatsal değerler ve kültür turizmine olan ilginin artması nedeni ile ekonomik değerler de eklenmektedir.

Bu denli çok ve nitelikli değer yaratan bir uygulamalar süreci olarak, korumanın yönetilmesi son onlu yıllarda önem kazanmıştır. Genel koruma

uygulamaları içinde toplumca en fazla önemsenmesi gereken koruma uygulamaları ise kentsel tarihi mekânların korunmasıdır. Çünkü kentsel alanlar, yaşanan-canlı organizmalar olmaları nedeni ile korunması zor mekânlardır. Öte yandan ise koruma uygulamalarının insana, topluma yakın şekilde yürütülebileceği, insanların koruma uygulamalarının içinde direkt görevler alarak korumanın tarafı olabilecekleri alanlardır. Her türlü öğretilerde olduğu üzere, koruma konusunda da teoride verilen bilgi ile pratikte, uygulama ile öğrenilen, içleştirilen bilgi arasında nitelik farkları olmaktadır. Yaşadığı kentte, yürüdüğü yolun, gittiği okulun, alışveriş yaptığı pazar yerinin kültürel mekânlar olduğunu bilen, bu mekânlara yönelik yapılan fiziki koruma müdahalelerini gören, müdahaleler arasında ve sonrasında kültürel ortamda yaşadığını bilerek bilinçli davranan nesillerin yetişmesi, derslerde korumayı kitaptan öğrenen nesillerin yetişmesi ile karşılaştırılmayacak kadar farklılık yaratacaktır. Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasının önemi bu nedenle giderek artmaktadır.

Kentsel mekânların korunması esnasında insanlardaki sahiplik hissi de artacaktır. Her gün kullandığı, yanında geçtiği veya karşısına oturarak izlediği, içinde arkadaşları ile bulunduğu bir mekânı insanların daha fazla sahiplenmesi doğaldır. Çünkü bu alanlar sadece kentlerin değil aynı zamanda orada yaşayan bireylerin de hafızaları haline geleceklerdir. Bu yönü ile kentsel kültürel alanlar aslında toplumların hafızalarıdır. Öyle ki, UNESCO, ICOMOS ve ICCROM gibi uluslararası kuruluşların belgelerinde sözkonusu kentsel hafızalar olan kültürel alanların sadece o yerde yaşayan kişilerin değil, insanlığın hafızası olduğu belirtilmektedir. Bu yönü ile koruma sadece yerel toplumun kültürünün gelişmesine katkı yapan bir eylem değil, insanlığın geçmişinin belgesi ve gelişmesinin aracı olarak kabul görmektedirler. Tüm bu gelişmeler göstermektedir ki koruma uygulamaları toplumsal ve kültürel gelişime yönelik olarak yerine getirilmesi gereken kamusal eylemlerdir.

Öte yandan her önemli faaliyet gibi, kentsel kültürel mekânların korunması da karmaşık eylemler dizisi ile sağlanabilecektir. Konunun karmaşıklığı, “korumanın yönetimi” olarak tanımlanabilecek oldukça yeni bir tanıma gerektirmiştir. Bu tanım, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması, değerlendirilmesi ve kamuoyunun kullanımına sunulması için gerekli aşamaları

tanımlayan, bu aşamalarda görev yapacak kişi ve kuruluşları belirleyen, kullanılacak kaynakları tanımlayan, bir başka deyişle korumanın planlı bir yönetim biçim ve anlayışına dayandırılmasını öngören bir yaklaşımın ürünüdür.

Korumanın yönetimine ağırlık veren bakış açılarının gelişmesi ile ülkemizde de 2863 sayılı KTVK Kanununda değişiklik yapan 5226 sayılı kanun ile iç mevzuatımıza “alan yönetimi” sistemi getirilmiştir. Bu yeni yaklaşıma göre sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için bir alan yönetim sistemi oluşturulacaktır.

Alan yönetimi şu hedeflere ulaşmayı öngörmektedir:

- Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesi;
- Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılması;
- Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulması;
- Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslararası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesi

"Türkiye'de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması", bütün içinde değişik ölçeklerde birbirleriyle ilişkileri sıkı kurulmuş, temel hedefleri belirlenmiş bir tasarımın ürünü olmalıdır. Kuşkusuz bu, neyi, nerede, hangi kadrolarla sağlıklı gerçekleştireceğini bilen kararlı yönetimlerin varlığına bağlıdır.

Bu bağlamda alan yönetimi sistemi getirilmiştir ancak sistemin işleyişi; sistemin dayanağı olan yerel yönetimlerin, merkezi yönetimin ve özellikle de merkezi yönetimin taşra teşkilatlarındaki kadroların korunmasının önemi konusunda bilinçlendirilmesine bağlıdır. Aynı kadroların yönetsel açıdan ise bilgi paylaşımı konusunda istekli olması ve korunan alandaki diğer kurumlar ile ortak sorumluluklar altına girmesi gerektiğinin bilincine varması gerekmektedir.

Doğal-kültürel bütünlüğe gidişte, çağdaş yöntemlerle ve değişik ölçeklerde tasarımlarla, gerçek katılımı sağlamak gerekmektedir. Bunun gerçekleşmesi, gerçek demokratikleşme, sağlıklı hukuk devleti kimliğimiz, doğanın ve kültürün sağladığı kalıcı değerlerle gelişir, süreklilik kazanır. Alan Yönetimi sistemi gereği özellikle de kentsel alanlardaki koruma uygulamalarında taraflar arasında ve halka karşı katılımın sağlanması bu yolla bir taraftan şeffaflığın diğer taraftan ise denetimin sağlanacağı öngörülmektedir. Ancak küreselleşme ile gözlenen değişikliklerin dengeleri ulusal değerler aleyhine değiştirmesi ve neoliberal iktisat politikaların da korunması gerekli alanlar üzerinde koruma amacını ikincil plana atan rant amaçlı istekleri gündeme getirebilmesi söz konusudur.

Tarihi kent dokularımızı korumak ancak ve ancak bu yapıları, eserleri değerlendirerek, doğru fonksiyonları vererek, kullanarak yani yaşayarak ve yaşatarak mümkün olacaktır. Yaşanmayan, terk edilen kent dokusu yıpranmakta ve yok olmaktadır. Bu bağlamda özel mülkiyete konu olan varlıkların korunmasının nasıl sağlanacağına alan yönetimi sistemi içinde açıklık getirilmemiştir. Alan yönetiminin üzerine kurgulandığı KİP'lerde yer alan kimi yöntemler ise ne yazık ki genellikle hayata geçirilememektedir. Bu konuda daha belirleyici ve sistemli bir yol geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, D., (1995), *Urban Planning and Development Process*, London:UCL Press
- Ahunbay, Zeynep, (1999), *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, 2. Basım, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- Altınöz B. Güliz, A., (2007), ‘‘Mimari Koruma Uygulamalarına Genel Bir Bakış’’ *Mimarlık*, İstanbul, Sayı:338, s:30-35
- Asıliskender, B., (2008), ‘‘Docomomo_Kayseri Toplantısının Ardından, 20. Yüzyıl ‘Modern’ Mimari Mirası Üzerine Notlar’’, *Mimarlık*, İstanbul, Sayı:339, s:20-23
- Aslanapa, Oktay, (1992), *Mimar Sinan*, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Başbakanlık (2003a) *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma 1: Değişimin yönetimi İçin Değişimde Yönetim*, Başbakanlık, Ankara. <http://www.cevreorman.gov.tr/ekitap/k1.pdf> (Erişim: 08.01.2009)
- Başbakanlık (2003b) *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma 2: Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı*, Başbakanlık, Ankara. <http://www.cevreorman.gov.tr/ekitap/k2.pdf> (Erişim: 08.01.2009)
- Bektaş, Cengiz, (2008), *Kentlerimizin Silüetleri, Dünya Mimarlığından, Kurumsal Açılımlar, Düşünceler, Uygulamalar*, UIA 2005 İstanbul Kongresi Etkinlikleri Dizisi, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara
- Bektaş, Cengiz, (2001), *Koruma Onarım*, Literatür, İstanbul
- Bektaş, Cengiz, (2001), *Mimarlıkta Eleştiri*, Literatür, İstanbul
- Bektaş, Cengiz, (1999), *Selçuklu Kervansarayları, Korunmaları ve Kullanımları Üzerine Bir Öneri, A Proposal Regarding the Seljuk Caravanserais, Their Protection and Use*, YEM Yayınları, İstanbul
- Bildiş, Aslıhan, (2006), *Kentsel Koruma Bağlamında Eski Kentlerin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma; Tokat-Zile Örneğinde İrdelemeler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Brecknock, Richard, (2008), *Söyleşi*, ArkiPARC 2008,

<http://www.arkitera.com/interview.php?action=displayInterview&ID=&year=2008&ID=153> (Erişim Tarihi: 13.01.2009)

Cam Minaresi, <http://whc.UNESCO.org/en/list/211> (Erişim: 02.02.2009)

Cansever, Turgut, (2008), *İslam'da Şehir ve Mimari*, 3. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul

Conrads, Ulrich, (1970), *Programs and Manifestoes on 20th-Century Architecture*, Lund Humphries, London and the Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Massachusetts

Castells, Manuel, Ince, Martin, (2006), *Manuells'le Söyleşiler*, Bilgi Üniversitesi Yayınları 132, İstanbul (Conversations with Manuel Castells, (2003), Polity Press Ltd. Cambridge.)

Çin Seddi, <http://whc.UNESCO.org/en/list/438> (Erişim:02.02.2009)

Çubuk, Mehmet, (1994), *2. Kentsel Koruma ve Yenileme Kolokiyumu Sonuç Bildirgesi*, MSÜ, İstanbul

DeLony, E., 1996. *Context for World Heritage Bridges*, A Joint Publication with TICCIH, 1996

Development and Urban Metamorphosis, Volume:1 Yemen at the Crossroads, The Aga Khan Award for Architecture, Proceedings of Seminer Eight in the Series, Architectural Transformations in the Islamic World Held in Sana'a, Yemen Arab Republic, May 25-30, 1983, Concept Media Pte. Ltd, Singapore

Development and Urban Metamorphosis, Volume:1 Yemen Background Papers, The Aga Khan Award for Architecture, Proceedings of Seminer Eight in the Series, Architectural Transformations in the Islamic World Held in Sana'a, Yemen Arab Republic, May 25-30, 1983, Concept Media Pte. Ltd, Singapore

DPT, (2007), *Dokuzuncu Kalkınma Planı Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 2007, <http://ekutup.dpt.gov.tr/kamuyone/öik674.pdf> (Erişim: 21.08.2008)

- DPT, (1997), *Ulusal Çerçeve Eylem Planı-Doğal, Tarihi Ve Kültürel Değerlerin Korunması*, T.C. DPT, Yayına Hazırlayan Raşit Raci Bademli, Ankara
- Ekinci, Oktay, (2003), *Tarihi Kentlerde Seyir Defteri Yazılarla 2000'den 2003'e...*, Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul
- Ekinci, Oktay, (2000), "Kent Yönetiminde Korumacı Şehircilik" *Kültürel Değerlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü ve Sorumluluğu Sempozyumu ve Yerel Gündem 21 Bilgilendirme Sempozyumu –İl Ölçeğinde Yerel Gündem-*, Kastamonu, Kastamonu Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü Yayınları
- Erder, Sema, İncioğlu, Nihal, (2008), *Türkiye'de Yerel Politikanın Yükselişi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, 1984-2004*, Bilgi Üniversitesi Yayınları 191, İstanbul
- European Council (1975), *Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi ve Amsterdam Deklârasyonu*. <http://www.icomos.org/docs/amsterdam.html> (Erişim: 03.04.2009)
- Feilden, Bernard, M., ve Jokilehto, Jukka, (1993), *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*, ICCROM, Rome
- Giddens, 1998, "The Third Way: the Renewal of Social Democracy" Cambridge: Polity
- Güler Birgül, (1996), *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi*, TODAİE Yay. 1996
- Giddens, A., (2000), *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, (çev. Mehmet Özay), İstanbul: Birey
- Harvey, D (1997), *Postmodernliğin Durumu*, (Çev.Sungur Savran), İstanbul:Metis
- Hughes, Owen, (1998), *Public Management & Administration*' ST. Martin's Press
- ICOMOS (2003), *Recommendations for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage*, ICOMOS, Barcelona, http://www.international.icomos.org/charters/structures_e.htm (Erişim: 13.04.2009)

- ICOMOS, (1996), *International Canal Monuments List*, A joint publication with the International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage (TICCIH), 1996 Analyses of the World Heritage List and Tentative Lists WHC-02/CONF.202/9 page 26, <http://www.icomos.org/studies/canals-toc.htm>, (Erişim:18.03.2009)
- İncedayı, Deniz, (2008), ‘‘Dünya Mirası İstanbul’da UNESCO ile Yeniden Buluştuk’’ *Mimarlık*, İstanbul, Sayı:342, s:9-11
- IUCN (1992), Report of the working group on application of the World Heritage Convention to islands of the Southern Ocean, <http://www.jstor.org/pss/3061434>, (Erişim: 03.04.2009)
- Jokilehto, Jukka (2002), *A History of Architectural Conservation*, Butterworth-Heinemann
- Jumsai, Sume, (2008), ‘‘Postmodernizmden Modernizme’’, *Dünya Mimarlığından, Kurumsal Açılımlar, Düşünceler, Uygulamalar*, UIA 2005 İstanbul Kongresi Etkinlikleri Dizisi, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara
- Kaftancı, Güngör, (2008), ‘‘Koruma Alanına Yeniden Bakış Dosyası Üzerine’’ *Mimarlık*, İstanbul, Sayı:339, s:14-15
- Kamusal Alan ve Güncel Sanat*, (2007), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 194, İstanbul
- Kayın, Emel, (2008), ‘‘Modernleşmenin Sarsıntılı Düzleminde Korumayı Tartışmak’’ *Mimarlık*, İstanbul, Sayı:339, s:16-19
- Kayın, Emel, (2007), ‘‘Modern’ Bir Kurgu Olarak Koruma Paradigmasının Dönüşümü ve Modern Mimarlık Mirası,’’ *Mimarlık*, İstanbul, Sayı:338, s:25-29
- Keleş, Ruşen (2006a), *Kentleşme Politikası*, 9. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara
- Keleş, Ruşen (2006), *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, 5. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul
- Keleş, Ruşen,, (2003), ‘‘Kültür Mirası İnsanlığın Ortak Malıdır’’, *Mimarİst*, Sayı:10, ss:96-100

- Keleş, Ruşen, (1998), *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitabevi, Ankara
- Keleş, Ruşen, (1982), “*Yerel Yönetimlerin Özerkliği ve Bir Örnek olay*”, AÜ SBF Yayınları, No: 500, Seha L. Meray’a Armağan, C. 2, Ankara
- Kuban, Doğan, (2000), *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu – Kuram ve Uygulama*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- Kuban, Doğan, (1997), *Sinan’ın Sanatı ve Selimiye*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı,
- Livtopuz, M. Nezihi. (1988) *Eski Kent Dokularında Yenileme ve Koruma*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi
- Madran, Emre (2007), ‘‘Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Yönelik Yasal Düzenlemeler ve Yerel Yönetimler’’, *Mimarlık*, İstanbul, Sayı:338:41-43
- Madran Emre, Özgönül Nimet, (2005), *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara
- Madran, E., (2001), ‘‘Koruma İmar Planları ve Antalya Kaleiçi Örneği’’, *Mimarlık*, İstanbul Sayı:297 ss:32-34
- Maliye Bakanlığı, (2003), *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Avrupa Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, Ayrıntı Basımevi.
- Matero, Frank, (1996), ‘‘Loss Compensation and Authenticity in Architectural Consevation’’ *Journal of Architectural Conservation*, V: S: March, 71-79
- Mimarlık ve Felsefenin Yükselen Birlikteliği, (2005), Arkiteria, Yazan: SOHER, Şebnem, <http://www.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=5776>, (Erişim: 11.12.2008)
- ODTÜ, (2004), 5226 sayılı, “*Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*” la ilgili olarak ODTÜ Mimarlık Fakültesi Görüşü, <http://www.google.com.tr/search?hl=tr&q=5226+say%C4%B1%C4%B1+kanun+gerek%C3%A7esi&btnG=Google%27da+Ara&meta=&aq=f&oq=> (Erişim: 03.05.2009)
- Onur, Oral, (2006), *Belgelerle Edirne, XVI’dan XX. Yüzyıla*, T.C. Edirne Valiliği.

- Oxford Economics Dictionary*, (2002), 2. Edition, Prep. John Black, Oxford New York, Oxford
- Özer Akif, (2005) “Günümüzün Yükselen Değeri: Yeni Kamu Yönetimi”, *Sayıştay Dergisi* Sayı: 59, ss:3-46, Ekim-Aralık 2005
- Özer, Bülent, (1993), *Yorumlar; Kültür, Sanat, Mimarlık* Yem Yayınları, İstanbul
- Peremeci, O. Nuri, (1939), *Edirne Tarihi*, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınlarından:6, İstanbul
- Piotrovsky, Michael, (2008), *Miras Üzerine*, Dünya Mimarlığından, Kurumsal Açılımlar, Düşünceler, Uygulamalar, UIA 2005 İstanbul Kongresi Etkinlikleri Dizisi, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara
- Portoghesi, Paolo, (2008), *Postmodernizmin Ötesinde*, Dünya Mimarlığından, Kurumsal Açılımlar, Düşünceler, Uygulamalar, UIA 2005 İstanbul Kongresi Etkinlikleri Dizisi, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara
- Ruskin, John, ([1880] 1989), *The Seven Lamps Of Architecture*. New York: Dover Publications
- Sorkin, Michael, (2008), *Ütopik Bir Manifesto*, Dünya Mimarlığından, Kurumsal Açılımlar, Düşünceler, Uygulamalar, UIA 2005 İstanbul Kongresi Etkinlikleri Dizisi, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara
- Söylemezoplu, H. H. K., (1954), *İslam Dini İlk Camiler ve Osmanlı Camileri*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul
- Şengül, H. Tarık, (2001), *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazıla*, Demokrasi Kitaplığı, (WALD), İstanbul
- Tapan Mete (2007), *Soru ve Cevaplarla Koruma*, İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası ve İstanbul Büyükşehir Şubesi
- Tapan Mete. (?), *Koruma Bilinci*, Cemre Basın Yayın Ltd. Şti. İstanbul
- T.C. Edirne Belediyesi, (2009), *Selimiye Camii ve Külliyesi Alan Yönetimi Çalışmaları Ara Rapor*, 13.07.2009, Edirne Belediyesi, AB ve Dış İlişkiler Bürosu,

- T.C. Edirne Belediyesi, (2007), *Edirne Koruma Amaçlı İmar Planı*
- T.C. Edirne Vergi Dairesi Başkanlığı, *Edirne Tarihi Kültürü*, <http://www.edirnevdb.gov.tr/kultur/selimiye.html> (Erişim:02.05.2009)
- T.C. Kastamonu Valiliği, (200), *Kültürel Değerlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü ve Sorumluluğu Sempozyumu ve Yerel Gündem 21 Bilgilendirme Sempozyumu –İl Ölçeğinde Yerel Gündem 21-*, T.C. Kastamonu Valiliği, Kastamonu
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (1993), *Edirne*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:1556
- T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2006), *Yasal Düzenlemelerde Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler*, 2. Baskı (2006), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları/3035, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, (2009), *Kentsel Miras, Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım Komisyonu Raporu-5*, Kentleşme Şurası, Nisan 2009, Ankara
- Tekeli, İlhan, (2005), *Kent Tarihi Yazımı Konusunda Yeni Bir Paradigma Önerisi, Cumhuriyet'in Ankara'sı*, Derleyen: Şenyaplı, Tansı, ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- Tekeli İlhan, (1983), "Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyeciliğin Gelişimi", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 16, S. 2, Haziran 1983, s. 3-4
- TMMOB Mimarlar Odası, (2008), *Alan Yönetimi, Korumada yeni Tanımlar Yeni Kavramlar, Çatalhöyük Atölye Çalışması*, Yayına Hazırlayanlar: Emre Madran, Ela Bozkurt, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara
- TMMOB Mimarlar Odası, (2008) *Mimarlık Hizmetlerinde Tanımlar Sorumluluklar ve Yetkiler*, Mimarlık Eğitim Kurultayı IV, 24 Ekim 2007-İstanbul,
- TMMOB, Mimarlar Odası, (2007) *Endüstri Mirası, Atölye, Korumada Yeni Tanımlar ve Kavramlar, 6-7 Nisan 2007 Zonguldak*, TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi, Ankara Şubesi ve Zonguldak Temsilciliği 2008 Yayını, Ankara

- TMMOB Mimarlar Odası (2007), *Taşınmaz Kültürel Mirasın Korunması, İlkeler, Mevzuat, Yöntem ve Uygulamalar, Ders Notları*, TMMOB Mimarlar Odası Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi, İstanbul
- TMMOB Mimarlar Odası, (2007), *Toplum ve Mimarlık, Forum, Mimarlık ve Eğitim Kurultayı IV, 16 Ekim 2007*, TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi ve Ankara Şubesi, İstanbul
- TMMOB, (2005), *Ulusal Mimarlık Politikaları*, Derleyen: TağmaT, T., Selin, TMMOB, Ankara.
- TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, (2000), *Mimarlık Eğitiminde Koruma, Mimarlık Okullarının Lisans Programlarında Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon Eğitimi, Doğan Kuban Semineri 2000*, İstanbul
- Trakya Üniversitesi Stratejik Plan, 2008-2012, <http://www.trakya.edu.tr/> (Erişim: 27.02.2009)
- Türk Dil Kurumu, ‘‘Türkçe Büyük Sözlük’’,
<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=korumak&ayn=tam>
(Erişim: 02.01.2009)
- Türk Dil Kurumu, ‘‘Kentbilim Terimleri Sözlüğü’’,
<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=koruma&ayn=tam>,
(Erişim: 02.01.2009)
- Türk Sanayi ve İşadamları Derneği, (1992), ‘‘Yerel Yönetimler, Sorunlar ve Çözümler’’, TÜSİAD Yayını, İstanbul
- Tombazis, N., Alexandros, (2008), *Düşünceler ve Eylemler*, Dünya Mimarlığından, Kurumsal Açılımlar, Düşünceler, Uygulamalar, UIA 2005 İstanbul Kongresi Etkinlikleri Dizisi, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara
- Tuna, Bülend, (2008), *Geçmiş Derlemek Geleceği Kurgulamak*, Mimarlar Odası Gündeminden Yazılar-Söyleşiler, TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi, Ankara
- Turani, Adnan, (2008), *Çağdaş Sanat Felsefesi*, 6. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul

- Ulusal Programı, (2003), *Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı*, Kabul Tarihi: 23.06.2003, Bakanlar Kurulu Karar Sayısı:5930, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=196> (Erişim: 11.03.2009)
- UNDP, (1997), ‘*Human Development Report 1997*’, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1997/> (Erişim: 23.10.2008)
- UNESCO, (2008), *The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, <http://whc.unesco.org/archive/opguide08-en.pdf> (Erişim: 27.08.2008)
- UNESCO, (2003), *Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage – UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*, <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00006>, (Erişim: 15.08.2008)
- UNESCO, (1998), *Linking Nature and Culture*, Report of the Global Strategy Natural and Cultural Heritage Expert Meeting, 25 to 29 March 1998, Amsterdam, The Netherlands. Von Droste, B. Rossler, M and Titchen, S. (eds) World Heritage Centre, Paris.
- UNESCO, (1997), *3rd Global Strategy Meeting*, Identification of World Heritage properties in the Pacific, UNESCO World Heritage Centre in association with the Fiji Museum, Suva, Fiji, 15-18 July 1997, <http://whc.unesco.org/archive/208inf8.htm>, (Erişim: 29.08.2008)
- UNESCO, (1994), *Heritage Canals (Canada, September 1994)*, (Erişim: 11.09.2008)
- UNESCO, (1994), *Report on the Expert Meeting of Routes as part of Our Cultural Heritage*, (Madrid, Spain, 24-25 November 1994) in World Heritage Centre document WHC-94/CONF.003/INF.13, November 1994.
- Üstüner, Yılmaz, Keyman, Fuat. (1995) ‘‘Globalleşme, Katılımcı Demokrasi ve Örgüt Sorunu’’, *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt 6, Sayı 17-18.
- Ventur, Robert, (2008), *Kentsel Karmaşıklık İçinde Paradoks Olarak Mimarlık*, Dünya Mimarlığından, Kurumsal Açılımlar, Düşünceler, Uygulamalar, UIA 2005 İstanbul Kongresi Etkinlikleri Dizisi, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara

- Viollet-le-Duc., Eugène-Emmanuel, ([1854] 1990). *The Foundations Of Architecture*, Translated by Kenneth D. Whitehead, New York: George
- World Heritage Information Kit, (2008), UNESCO World Heritage Centre, Paris, http://whc.unesco.org/documents/publi_infokit_en.pdf, (Erişim: 17.01.2009)
- Yerasimos, Stefanos, (2003), ‘‘İstanbul Üçüncü Dünya Kenti mi ya da Kültürel Miras Nasıl Korunur?’’, *Mimarİst*, Sayı:10, ss:51-54
- Yırtıcı, Hakkı, (2005), *Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları:96, İstanbul
- Yücel, Ceylan, Gülersoy, Z. Nuran, (2006), ‘‘Türkiye’de Kentsel Sit Alanlarının Planlanması İçin Bir Sistem Önerisi’’, *İTÜ Dergisi\A: Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt:5, Sayı:1, 3-14, Mart 2006, http://www.itudergi.itu.edu.tr/tammetin/itu-a_2006_5_1_C_Yucel.pdf, (Erişim: 25.11.2008)

İNTERNET KAYNAKLARI

- http://209.85.135.132/search?q=cache:ESJ-5JuVXccJ:en.wikipedia.org/wiki/Camillo_Boito+camii+boito+1883&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr (Camillo Boito, Erişim: 17.03.2009)
- <http://www.discoverturkey.com/kultursanat/miraslistesi.html> (Kültür Bakanlığı Türkiye Dünya Mirası Listesi, Erişim: 13.09.2008)
- <http://www.edirne.bel.tr/> (Edirne Belediyesi, Erişim: 24.12.2008)
- <http://www.unece.org/> (UNECE: 01.10.2008)
- <http://whc.unesco.org/en/statesparties/tr> (Dünya Mirası Listesinde Türkiye, Erişim: 13.09.2008)
- <http://whc.unesco.org/en/statesparties/tr/documents/>(Dünya Mirası Listesinde Türkiye, Erişim: 13.09.2008)
- <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/1408/> (Dünya Mirası Listesi Adayları-Türkiye, Erişim: 13.09.2008)

<http://whc.unesco.org/en/nominationprocess/>(Dünya Mirası Listesine Seçilme Prosedürü, Erişim: 20.09.2008)

<http://whc.unesco.org/en/criteria/> (Dünya Mirası Listesi Kriterleri, Erişim: 20.09.2008)

<http://whc.unesco.org/en/globalstrategy/> (UNESCO'nun Küresel Çapta Stratejileri, Erişim: 20.09.2008)

YASA ve YÖNETMELİKLER

Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, 03.10.1985, Strasbourg, (3534 Sayılı ve 13.04.1989 Tarihli Kanun ile kabul edilmiştir.)

227 Sayılı ‘‘*Vakıflar Genel Müdürlüğüünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*’’, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 18.04.1984.

1319 Sayılı ‘‘*Emlak Vergisi Kanunu*’’, Kabul Tarihi: 29.07.1970.

2863 Sayılı ‘‘*Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*’’, Kabul Tarihi: 21.07.1983. (3386, 4629 ve 5226 sayılı kanunlarla değişik)

2985 Sayılı ‘‘*Toplu Konut Kanunu*’’, Kabul Tarihi: 02.03.1984.(4684, 4966, 5162, 5273, 5281, 5335, 5492, 5597, 5793, 5582, 5610, 5793 sayılı kanunlarla ve 412 sayılı KHK ile değişik)

3194 Sayılı ‘‘*İmar Kanunu*’’, Kabul Tarihi: 03.05.1985

5197 Sayılı ‘‘*İl Özel İdaresi Kanunu*’’, Kabul Tarihi:24.06.2004

5216 Sayılı ‘‘*Büyükşehir Belediye Kanunu*’’, Kabul Tarihi:10.07.2004

5226 Sayılı ‘‘*Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*’’, Kabul Tarihi: 27.07.2004.

5302 Sayılı ‘‘*İl Özel İdaresi Kanunu*’’, Kabul Tarihi: 22.02.2005

5366 Sayılı ‘‘*Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun*’’, Kabul Tarihi:16.06.2005

5393 Sayılı ‘‘*Belediye Kanunu*’’, Kabul Tarihi: 03.07.2005

- 18138 Sayılı ‘*Belediyeler İmar Uygulamaları Yardım Yönetmeliği*’, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 17.08.1983.
- 19660 Sayılı ‘*Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik*’, Kabul Tarihi: 10.12.1987.
- 25842 Sayılı ‘*Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik*’, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi:11.06.2005
- 25876 Sayılı ‘*Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanmasına Dair Yönetmelik*’, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi:15.07.2005.
- 25887 Sayılı ‘*Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik*’ Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi:26.07.2005
- 26006 Sayılı ‘*Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*’, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi:27.11.2005

İLKE KARARLARI

658 Nolu ‘*Arkeolojik Sitler ve Kullanma Koruma Koşulları*’ Hakkında KTVKYK İlke Kararı, Kabul Tarihi: 05.11.1999. (702 Nolu ve 15.04.2005 Tarihli KTVKYK ilke kararı ile değişik)

660 Nolu ‘*Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları*’ Hakkında KTVKYK İlke Kararı, Kabul Tarihi: 5.11.199.

664 Nolu ‘*Sit Alanları Dışındaki Üzerinde Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı Bulunan Parsellerin Koruma Alanı*’ Hakkında KTVKYK İlke Kararı, Kabul Tarihi: 05.11.1999.

702 Nolu ‘*Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları*’ Hakkında KTVKYK İlke Kararı, Kabul Tarihi: 15.04.2005.

720 Nolu “ *Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları*” Hakkında KTVKYK İlke Kararı, Kabul Tarihi:04.10.2006, (736 Nolu ve 01.11.2007 Tarihli KTVKYK ilke kararı ile değişik).

736 Nolu “ *Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları*” Hakkında KTVKYK İlke Kararı, Kabul Tarihi: 01.11.2007.